

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963: 8

Finansdepartementet

**PRELIMINÄR
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1963**

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.
7. Utlännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 40 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fi.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:8

Finansdepartementet

PRELIMINÄR
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1963

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1963

Innehåll

<i>Table of contents in English</i>	IV
<i>Reviderad nationalbudget för år 1963</i>	
I. <i>Inledning</i>	1
II. <i>Sveriges ekonomi 1962</i>	2
1. <i>Inhemska bruttoutgifter</i>	3
2. <i>Bytesbalansen</i>	8
III. <i>Det internationella läget</i>	10
1. <i>Sammanfattande bedömning</i>	10
2. <i>Länderöversikter</i>	14
IV. <i>Utrikeshandeln</i>	28
1. <i>Exporten och importen 1962</i>	28
2. <i>Bytesbalansen och valutareserven 1962</i>	29
3. <i>Exporten 1963</i>	30
4. <i>Importen 1963</i>	32
5. <i>Bytesbalansen och valutareserven 1963</i>	32
V. <i>Produktionen</i>	34
1. <i>Den totala produktionen 1962 och 1963</i>	34
2. <i>Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar</i>	35
VI. <i>Arbetsmarknaden</i>	40
1. <i>Arbetsmarknaden under 1962</i>	40
2. <i>Utsikterna för 1963</i>	42
VII. <i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	45
1. <i>De disponibla inkomsterna</i>	45
2. <i>Konsumentpriserna</i>	50
3. <i>Den privata konsumtionen</i>	53
VIII. <i>Investeringarna</i>	57
1. <i>Investeringsutvecklingen inom olika områden</i>	57
2. <i>Räkneexempel för tillståndsberoende byggnadsverksamhet</i>	67
IX. <i>Den offentliga verksamheten</i>	69
1. <i>Allmänt</i>	69
2. <i>Kommunerna</i>	70
3. <i>Staten</i>	71
X. <i>Kreditmarknaden</i>	74
1. <i>Utvecklingen på kreditmarknaden 1962</i>	74
2. <i>Kreditmarknadsperspektiven för 1963</i>	77
XI. <i>Sammanfattande översikt</i>	79
<i>Summary in English</i>	88
<i>Tabellförteckning</i>	96
<i>List of Tables in English</i>	97

Contents

<i>Table of Contents in Swedish</i>	III
<i>Preliminary National Budget for 1963</i>	
I. <i>Introduction</i>	1
II. <i>The Swedish Economy in 1962</i>	2
1. Domestic gross expenditure	3
2. Balance of current payments	8
III. <i>The International Economic Situation</i>	10
1. General assessment	10
2. Country surveys	14
IV. <i>Foreign Trade</i>	28
1. Exports and imports in 1962	28
2. Balance of current payments and the holdings of gold and foreign exchange in 1962	29
3. Exports in 1963	30
4. Imports in 1963	32
5. Balance of current payments and the holdings of gold and foreign exchange in 1963	32
V. <i>Production</i>	34
1. Total production in 1962 and 1963	34
2. Developments in different branches	35
VI. <i>Labour Market</i>	40
1. Labour market in 1962	40
2. Outlook for 1963	42
VII. <i>Income and Expenditure of Private Households</i>	45
1. Disposable income	45
2. Consumer prices	50
3. Private consumption	53
VIII. <i>Investment</i>	57
1. Investment development in various sectors	57
2. Calculations on the regulated sector	67
IX. <i>Public Finances</i>	69
1. General	69
2. Municipalities	70
3. Central Government	71
X. <i>The Credit Market</i>	74
1. The credit market in 1962	74
2. Outlook for 1963	77
XI. <i>Summary and Conclusions</i>	79
<i>Summary in English</i>	88
<i>List of Tables in Swedish</i>	96
<i>List of Tables in English</i>	97

PRELIMINÄR NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1963

I. Inledning

Den preliminära nationalbudgeten för 1963 har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning under ledning av docenten Lars Lindberger och bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika statliga verk och institutioner. Följande utomstående författare har medverkat: förste forskningssekreterare B. Pettersson (kap. II), t.f. förste forskningssekreterare Å. Tengblad (kap. VIII) och forskningssekreterare G. Norstedt (räkneexemplet i kap. VIII). Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock inget ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Med hänsyn till att föreliggande nationalbudget framläggs endast några veckor efter publiceringen av konjunkturinstitutets decemberrapport har dess innehåll i vissa hänseenden kunnat begränsas. Av olika skäl innefattar emellertid denna nationalbudget — till skillnad från de närmast föregående — en förhållandevis utförlig internationell översikt. I sitt ämnesval skiljer sig denna från motsvarande avsnitt i konjunkturrapporten främst däruti att förhållandevis större utrymme ägnats den aktuella ekonomiska politiken inom de olika länder som särskilt behandlats i översikten.

Nationalbudgeten inleds såsom tidigare med en översikt över utvecklingen inom Sverige, vilken utmynnar i en preliminär försörjningsbalans för det närmast förflutna året. Detta kapitel — liksom avsevärda delar av de återblickande avsnitten av övriga kapitel — kan delvis betraktas som en komplettering av konjunkturrapporten med senare framkommet material.

Den sammanfattande översikten ingår i denna nationalbudget som sista kapitel. De i de föregående avsnitten belysta utvecklingstendenserna sammanfattas där siffermässigt i en försörjningsbalans för 1963. Med hänsyn till den ofrånkomliga osäkerheten i bedömningen av bl. a. den internationella konjunkturutvecklingen samt utsikterna för näringslivets investeringar och i viss mån även den privata konsumtionen, har dessa faktorer ägnats förhållandevis stort utrymme i den åtföljande texten.

II. Sveriges ekonomi 1962

Preliminära uppgifter över försörjningsbalansen i fasta priser pekar på att den realekonomiska utvecklingen 1961—1962 i stort sett stämt överens med prognoserna i den reviderade nationalbudgeten för 1962. Ökningen för konsumtionen, särskilt den privata delen, synes dock ha varit något över-skattad, medan kapitalbildningen totalt sett ökat enligt förväntningarna. Även utrikeshandeln har fått den förutsedda omfattningen. Exportökningen har varit något kraftigare än importökningen samtidigt som en viss försämring av bytesförhållandet med utlandet lett till att bytesbalansen i löpande priser ändå försämrats i någon liten utsträckning. Lagerinvesteringarna slutligen synes ha fallit tillbaka med knappt det i april antagna beloppet. För bruttonationalprodukten innebär dessa beräkningar en ökning med 3 1/2 procent i volym 1961—1962.

Som framgår av följande tablå föreligger dock en karakteristisk skillnad mellan prognoser och utfall för 1962, såtillvida som den offentliga sektorn inte spelat en fullt så dominerande roll för efterfrågeökningen 1961—1962 som antogs i den reviderade nationalbudgeten (procentuell volymförändring från föregående år):

	1958	1959	1960	1961	1962	1962 Enl. rev. nat. budget
Privata utgifter	+ 1	+ 4	+ 7	+ 5	+ 2	+ 2
Offentliga utgifter	+ 3,5	+ 8	- 0,5	+ 4,5	+ 5,5	+ 8
Export	- 1	+ 6	+ 12	+ 4	+ 7	+ 7
Import	+ 2	+ 5	+ 18	+ 0,5	+ 5	+ 6
Bruttonationalprodukt	+ 1	+ 5	+ 3,5	+ 6	+ 3,5	+ 3,5

Tablån illustrerar tydligt hur den successiva minskningen i ökningstakten för privata utgifter (privat konsumtion plus privat investering inklusive lagerinvestering enligt tabell 1) sedan 1960 mötts av en motsatt utveckling för de offentliga utgifterna (statlig plus kommunal konsumtion och investering enligt tabell 1). Att avmattningen i den privata efterfrågan 1961—1962 ej blev större än enligt prognosen trots en svagare privat konsumtionsökning än väntat, får givetvis ses mot bakgrunden av de åtgärder som vidtagits senare under 1962 för att stimulera såväl bostadsbyggandet som industrins investeringar.

Liksom vid tidigare presentationer av konjunkturinstitutets preliminära försörjningsbalanssammanställningar, finns det även i år anledning uttala en allmän reservation för bristerna i det statistiska materialet. Beräkningarna bygger som regel på preliminär statistik för de tre första kvartalen 1962

Tabell II: 1. Försörjningsbalans 1960—1962

Miljoner kronor

	Löpande priser			För- ändring 1961— 1962 i procent	Fasta (1954 års) priser			För- ändring 1961— 1962 i procent
	1960	1961	1962		1960	1961	1962	
Privat konsumtion	37 847	40 666	43 950	+ 8	31 909	33 657	34 688	+ 3
Statlig konsumtion	3 556	3 925	4 429	+ 13	2 647	2 809	2 955	+ 5
Kommunal konsumtion ...	5 239	5 778	6 546	+ 13,5	3 867	4 070	4 274	+ 5
Privat bruttoinvestering...	12 681	14 070	15 190	+ 8	10 132	10 825	11 107	+ 2,5
Statlig bruttoinvestering ..	5 001	5 301	5 779	+ 9	4 007	4 103	4 277	+ 4
Kommunal bruttoinveste- ring	3 877	4 231	4 798	+ 13,5	3 124	3 301	3 583	+ 8,5
Lagerökning	1 451	1 119	715	.	1 241	1 012	625	.
Export av varor, fob och nettot av tjänster	14 418	15 218	15 970	+ 5	13 588	14 119	15 091	+ 7
Minus: Import av varor, cif	15 006	15 151	16 075	+ 6	14 683	14 767	15 530	+ 5
Bruttonationalprodukt	69 064	75 157	81 302	+ 8	55 832	59 129	61 070	+ 3,5

plus prognosmaterial och planstatistik för fjärde kvartalet. Det definitiva utfallet av försörjningsbalansen för 1962, framför allt kanske i fråga om lagerutvecklingen, kan därför komma att avvika inte oväsentligt från siffrorna i tabell 1. Vidare bör erinras om att en rad missvisningar i försörjningsbalansstatistiken synes föreligga för åren 1959 och 1960 till följd av störningar i statistiken i samband med att omsättningsskatten infördes. Detta synes exempelvis ha medfört att bruttonationalproduktens ökningstal blivit för lågt för 1959—1960 och för högt för 1960—1961. Beträffande statistiska missvisningar i övrigt för dessa år hänvisas till diskussionerna härom i tidigare nationalbudgeter (bl. a. Preliminär nationalbudget för 1962, kapitel II).

Slutligen bör här påpekas att försörjningsbalansen för 1962 i tabell 1 på några punkter skiljer sig från den preliminära försörjningsbalans som presenterades i konjunkturinstitutets senaste rapport (Konjunkturläget, december 1962). Dels har en relativt kraftig nedjustering vidtagits i fråga om den privata investeringen 1962 dels har även importen 1962 nedjusterats med ett mindre belopp.

1. Inhemska bruttoutgifter

Följande tablå illustrerar hur konsumtionen de båda senaste åren ökat kraftigare än de totala investeringarna (procentuell volymförändring från föregående år):

	1958	1959	1960	1961	1962	1962 Enl. rev. nat. budget
Konsumtion	+ 3,5	+ 4	+ 2	+ 5,5	+ 3,5	+ 4
Fast investering	+ 5,5	+ 8	+ 2,5	+ 5,5	+ 4	+ 5
Total investering	- 2	+ 6,5	+ 12	+ 4	+ 2	+ 2,5

Utvecklingen 1961 och 1962 kontrasterar påtagligt och typiskt mot de båda första uppgångsåren i den nuvarande konjunkturcykeln, då investeringarna kraftigt översteg konsumtionen i stegringstakt. De stora variationerna i kapitalbildningen kan främst återföras på en för konjunkturförloppet karakteristisk lagerutveckling med först lageruttömning under den tidigaste uppgångsfasen 1959, därefter kraftig lageruppbyggnad under 1960, nära oförändrat hög lagerinvestering 1961 samt ansträngningar till normalisering av lagerhållningen 1962. Ser man till enbart de fasta investeringarna är utvecklingen mer jämn och ökningstalen är här nära nog regelmässigt större än för konsumtionen. Utvecklingen under 1962 faller härvidlag väl in i bilden. Av tablån framgår också hur relativt nära de ställda prognoserna synes ha infriats.

Bakom den relativt jämna expansionstakten för de fasta *bruttoinvesteringarna* under perioden 1958—1962 ligger, såsom framgår av följande tablå, en än mer påfallande jämn stegringstakt för de privata investeringarna medan de offentliga investeringarna visat en mer ojämn utveckling, vilken också är naturlig med hänsyn till deras roll som konjunkturregulator:

	1958	1959	1960	1961	1962	1962 Enl. rev. nat. budget
Privata.....	+ 7,5	+ 6	+ 6,5	+ 7	+ 2,5	+ 2
Offentliga	+ 3,5	+ 10,5	- 3	+ 4	+ 6	+ 10

Den höga investeringsaktiviteten inom den privata sektorn 1958—1961 kan i stor utsträckning återföras på den ihållande investeringsboomen inom industrin från 1958 (se tabell 2). Då denna tenderade att ebba ut vid början av 1962, tilläts den under 1961 tillbakahållna statliga investeringsverksamheten att öka samtidigt som de kommunala investeringarna lägligt kom in i ett expansionsskede. Ytterligare investeringsimpulser gavs längre in på 1962 genom ökat bostadsbyggande och frisläppande av investeringsfonderna för byggnader. Som framgår av tablån ovan och mer i detalj av tabell 2 kastades härvid utvecklingsmönstret för de fasta investeringarna om mellan 1961 och 1962. Samtidigt kan det ifrågasättas om inte påslaget på bostadsbyggandet och den stimulerade igångsättningen av industribyggen, som initialeffekt möjligen i någon mån har haft en fördröjande verkan på expansionen av de offentliga investeringarna 1962. Den faktiska ökningen av den totala byggnadsverksamheten 1961—1962 på 4 1/2 procent nådde ej fullt upp till prognossiffran från april 1962 på drygt 5 procent, samtidigt som det privata byggandet överträffade och det offentliga byggandet underskred prognostalen. För de kommunala investeringarnas del underskreds kommunernas egna planer med bredare marginal än vad man med ledning av tidigare erfarenheter skulle haft anledning räkna med. Ett undantag är skolbyggen, där emellertid särskilda åtgärder vidtogs under 1962 för att underlätta det kommunala byggandet. Det är därför inte helt otänkbart att ansträngningarna att åstadkomma en volym pågående byggen mot slutet av fjolåret av

Tabell II: 2. Bruttoinvesteringar 1960—1962

	Miljoner kronor i löpande priser			Förändring i procent i fasta (1954 års) priser		
	1960	1961	1962	1959— 1960	1960— 1961	1961— 1962
<i>Inklusive underhåll:</i>						
Byggnader och anläggningar totalt ..	12 379	13 501	14 801	+ 1	+ 6	+ 4
därav: bostäder	4 400	4 801	5 343	— 2	+ 6	+ 5
jordbruk	544	571	605	— 6	+ 1	— 2
industri	1 500	1 839	1 957	+ 15	+ 19	+ 1
kraft- och belysningsverk ..	923	888	876	— 1	— 2	— 11
handel	670	772	927	+ 10	+ 12	+ 15
samfärdsl	929	985	1 022	— 1	+ 2	— 2
väg- och gatuarbeten	1 348	1 381	1 470	± 0	+ 1	+ 2
offentliga investeringar i öv- rigt	2 065	2 264	2 601	— 2	+ 4	+ 13
Maskiner och apparater totalt	9 180	10 102	10 967	+ 5	+ 6	+ 4
därav: industri	3 240	3 952	4 308	+ 7	+ 17	+ 3
samfärdsl	3 133	2 970	3 287	+ 12	— 9	+ 7
övrigt	2 807	3 180	3 372	— 4	+ 9	+ 2
Totala bruttoinvesteringar inklusive underhåll	21 559	23 603	25 768	+ 2	+ 6	+ 4
<i>Exklusive underhåll:</i>						
Byggnader och anläggningar totalt ..	9 076	9 939	10 871	+ 1	+ 6	+ 5
därav: bostäder	3 190	3 559	3 971	— 3	+ 8	+ 7
jordbruk	123	121	122	+ 1	— 4	— 4
industri	1 170	1 471	1 517	+ 18	+ 22	— 1
kraft- och belysningsverk ..	801	810	728	± 0	— 3	— 13
handel	670	772	926	+ 10	+ 12	+ 15
samfärdsl	518	516	501	± 0	— 3	— 8
väg- och gatuarbeten	882	879	952	— 2	— 2	+ 4
offentliga investeringar i öv- rigt	1 722	1 811	2 154	— 2	+ 2	+ 15
Maskiner och apparater totalt	6 227	6 772	7 327	+ 5	+ 5	+ 4
därav: industri	2 050	2 589	2 793	+ 5	+ 22	+ 3
samfärdsl	1 947	1 652	1 872	+ 16	— 17	+ 10
övrigt	2 230	2 531	2 662	— 5	+ 10	+ 1
Totala bruttoinvesteringar exklusive underhåll	15 303	16 711	18 198	+ 2	+ 6	+ 5

tillräcklig storlek för att trygga sysselsättningen under vintern har skjutit över en del offentliga investeringar till 1963. Ett indicium på att så kan ha varit fallet är också kommunernas investeringsplaner för 1963, vilka indikerar en ännu kraftigare uppgång för kommuninvesteringarna 1963 än 1962.

Den i försörjningsbalansen införda siffran för *lagerökningen* 1962 är, som tidigare nämnts, osäker. Svårigheterna att precisera lagerinvesteringen 1962 sammanhänger delvis med en omläggning och utbyggnad av lagerstatistiken. Fr. o. m. 1962 insamlas i statistiska centralbyråns kvartalsvisa investeringsenkäter för industrin även uppgifter om företagens lagerförändringar. För åren t. o. m. 1961 var förfarandet väsentligen annorlunda i det att företagen

Tabell II: 3. Lagerförändringar inom statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1960—1962

Miljoner kronor i genomsnittliga återanskaffningspriser för respektive år

	1960	1961	1962
Gruvor ¹	— 6	+ 25	+ 0
Järn-, stål- och andra metallverk ¹	— 207	+ 140	+ 100
Varv ¹	— 88	+ 42	— 75
Verkstadsindustri i övrigt ¹	+ 905	+ 545	+ 550
Jord- och stenindustri	+ 27	+ 8	+ 30
Träindustri	+ 167	+ 24	+ 100
Massa-, pappers- och grafisk industri	— 2	+ 245	+ 50
Livsmedelsindustri	+ 96	+ 44	— 140
Textil- och beklädnadsindustri	+ 34	— 32	± 0
Läder-, hår- och gummivaror	+ 27	+ 8	± 0
Kemisk-teknisk industri	+ 65	+ 64	+ 10
Bränsle i industrin ² (inkl. el-, gas- o. vattenverk)	— 8	+ 11	— 10
Summa industri	+ 1 424	+ 1 114	+ 615
därav: råvaror och halvfabrikat inkl. bränsle	+ 902	+ 225	..
varor i arbete	+ 232	+ 333	..
färdigvaror	+ 490	+ 556	..
Handel ³	+ 167	+ 75	— 120
Variation i kreaturskapet	— 40	+ 10	± 0
Variation i skogsuttag	— 100	— 80	— 20
Summa lagerförändringar	+ 1 451	+ 1 119	+ 715
Summa lagerförändringar i fasta (1954 års) priser	+ 1 241	+ 1 012	± 625

¹ Inklusive bränslelagerförändringar. — ² Exklusive bränslelagerförändringen inom gruvföretag, järn-, stål- och andra metallverk samt verkstadsindustri. — ³ Omfattar lagren inom bilhandel (personbilar), bränslehandel, järngrosshandel, livsmedelshandel (inkl. förändringar av lagren av brödsäd hos jordbrukarna), lädergrosshandel och skohandel samt textilhandel.

i höstenkäterna ombads uppskatta lagerförändringen under hela det löpande året och i vårenkäterna ombads lämna uppgifter över lagerförändringen under hela det närmast gångna året.

Med ledning av de specialuppgifter rörande lagerförändringarna hos industrin under vart och ett av halvåren 1961, som insamlades i centralbyråns junienkät, kan man konstatera att stora säsongsvängningar i lagerhållningen förekommer, inte endast för råvaror och halvfabrikat samt färdigvaror utan även för gruppen varor i arbete. Nu föreliggande uppgifter över lagerutvecklingen inom industrin 1962 täcker de tre första kvartalen. Dessa visar att säsongfluktuationerna är kraftiga även på kvartalsnivå. Det finns därför anledning räkna med en säsongfaktor av betydande men givetvis obekant storlek även för fjärde kvartalet. I detta läge har det varit nödvändigt att främst bygga uppskattningarna av lagerutvecklingen under helåret 1962 på dels jämförelser mellan lagerutvecklingen under de båda första halvåren 1961 och 1962, dels på konjunkturbarometerdata och bedömningar från branschhåll. Resultaten sammanfattas i tabell 3. Totalt uppskattas industrins lagerinvesteringar ha sjunkit med ca 500 miljoner kronor i löpande priser 1961—1962, varvid nedgången beräknats falla tämligen jämnt på de tre typerna av lager: råvaror och halvfabrikat, varor i arbete samt färdigva-

Tabell II: 4. Privat konsumtion 1960—1962

	Löpande priser			Fasta (1954 års) priser	
	Miljoner kronor 1960	Förändring i procent		Förändring i procent	
		1960—1961	1—3 kv. 1961—1962	1960—1961	1—3 kv. 1961—1962
Livsmedel	11 102	+ 5	+ 7	+ 1,5	— 0,5
Övriga icke varaktiga varor	12 143	+ 7,5	+ 9	+ 8	+ 5,5
Varaktiga varor	4 938	+ 14	+ 6,5	+ 12	+ 1
Tjänster	9 664	+ 7	+ 5	+ 3,5	+ 1,5
$\frac{1}{2}$ Total privat konsumtion	37 847	+ 7,5	+ 7	+ 5,5	+ 2

ror. Enligt lagerkalkylerna i tabellen skulle minskningen i lagerinvesteringen främst falla på massaindustrin och livsmedelsindustrin medan verkstadsindustrins lagerinvesteringar skulle ha förblivit ungefär oförändrade och träindustrins större än under 1961. Bakom uppskattningen av lagerutvecklingen inom massaindustrin ligger ett antagande om att denna ej skulle lyckas att redan under sista kvartalet 1962 nedbringa de under 1961 kraftigt ökade färdigvarulagren. För verkstadsindustrins del motsvaras den i förhållande till 1961 oförändrade lagerinvesteringen 1962 av ungefär oförändrad lageruppbyggnad även inom de tre delgrupperna av lager. Lagerökningen under 1961 för råvaror och halvfabrikat skulle därmed ha fortsatt även under 1962. Uppgången under 1961 föll på delgruppen halvfabrikat och av barometerstatistiken för verkstadsindustrin att döma, skulle detta ha gällt även för 1962, då de egentliga råvarulagren närmast synes ha minskat en del. Den kraftiga nedgången i livsmedelsindustrins lager 1962, vilken huvudsakligen hänför sig till färdigvarusidan, kan synas något förbryllande med tanke på dels att produktionen inom livsmedelsindustrin expanderat mycket kraftigt mellan 1961 och 1962, dels att den privata konsumtionen av livsmedel inte förefaller ha ändrats mycket 1961—1962. Möjligen kan förklaringen till en del ligga i att livsmedelshandelns lager stigit inte obetydligt 1962. Lager rörelserna inom handeln i övrigt synes ha varit obetydliga under fjolåret bortsett från en relativt kraftig uppgång i bilhandelns lager.

Den privata konsumtionen beräknas ha ökat med 3 procent i fasta och med 8 procent i löpande priser 1961—1962. Konsumtionskalkylen innefattar en prognos för utvecklingen under andra halvåret 1962 på grundval av ett visserligen empiriskt härlett men mycket instabilt samband mellan den halvårsvisa utvecklingen av hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter. Den faktiska, preliminärt kända konsumtionen under tredje kvartalet har dock kunnat utnyttjas som stöd vid prognosen. Ökningen för hushållens disponibla inkomster med nominellt 9 1/2 procent 1961—1962 implicerar en relativt stor ökning av hushållssparandet mellan de båda åren. Konsumtionsutvecklingen mellan de tre första kvartalen 1961 och 1962 framgår av tabell 4. Av tabellen att döma har livsmedelskonsumtionen volymmässigt stagnerat 1961—1962. Uppgången i konsumentpriserna mellan helåren 1961 och 1962 på

Tabell II: 5. Bytesbalansen 1960—1962

Miljoner kronor

	Löpande priser			För- ändring 1961— 1962 i procent	Fasta (1954 års) priser			För- ändring 1961— 1962 i procent
	1960	1961	1962		1960	1961	1962	
Export av varor, fob ...	13 273	14 198	15 070	+ 6	12 677	13 407	14 450	+ 8
Import av varor, cif	- 15 006	- 15 151	- 16 075	+ 6	- 14 683	- 14 767	- 15 530	+ 5
Handelsbalansens saldo...	- 1 733	- 953	- 1 005	.	- 2 006	- 1 360	- 1 080	.
Nettoinssegling ¹	1 170	1 190	1 230	+ 3,5	966	921	997	+ 8,5
Utländska fartygs utgifter i Sverige	175	190	170	- 10,5	141	151	129	- 14,5
Övriga tjänster m. m., netto	- 200	- 360	- 500	.	- 196	- 360	- 485	.
Bytesbalansens saldo	- 588	+ 67	- 105	.	- 1 095	- 648	- 439	.

¹ Bruttoinssegling i utländsk sjöfart med avdrag för kostnader i utlandet.

5 procent kan främst återföras på ökade livsmedelspriser (+ 8 procent) och uppgången här tycks ha verkat påtagligt återhållande på förbrukningen av livsmedel. Däremot synes konsumtionen av övriga icke varaktiga varor ha stigit relativt kraftigt, medan utvecklingen inom gruppen varaktiga varor varit splittrad med kraftigt ökade bilinköp och tillbakagång för bl. a. hemutrustning av olika slag. Ser man till den halvårsvisa säsongrensade utvecklingen av konsumtionsvolymen under åren 1961 och 1962, visar det sig att konsumtionen närmast var stagnerande från första till andra halvåret 1961 och därefter steg svagt till första halvåret 1962 för att sedan åter (enligt prognosen) öka kraftigare från första till andra halvåret 1962.

2. Bytesbalansen

Liksom mellan 1960 och 1961 resulterade varu- och tjänsteutbytet med utlandet 1961—1962 i tillskott till efterfrågan för den svenska ekonomin. Som framgår av tabell 5 minskade underskottet i bytesbalansen i fasta (1954 års) priser med ca 400 miljoner kronor 1960—1961 och med ytterligare ca 200 miljoner 1961—1962. Expansionseffekten härvidlag förefaller i viss utsträckning kunna återföras på att dels en rad inhemska industrier vunnit ökad andel av den svenska marknaden på importens bekostnad (bl. a. järn- och stålindustrin och bilindustrin), dels också på att efterfrågetrycket i den svenska ekonomin det senaste året troligen varit lägre än i flera av våra viktigaste avnämamländer, varigenom särskilt exporten av verkstadsprodukter kunnat expandera kraftigt. Exporten av varor beräknas preliminärt ha stigit med 8 procent i volym 1961—1962 efter en ökning med ca 5 procent året före, medan importen av varor enligt de preliminära siffrorna ökat med 5 procent 1961—1962 respektive 1 procent 1960—1961. Till skillnad mot 1960—1961 ledde den fortsatt gynnsamma reala utvecklingen 1961—1962 ej

till att bytesbalansen i löpande priser fortsatte att förbättras. Genomsnittspriserna 1962 för exporten låg nämligen ca 1 1/2 procent lägre än 1961 till följd av kraftiga prisfall på en rad stora stapelvaror, medan prisnivån för importen tvärtom steg med 1 procent. Genom främst försämringen av bytesförhållandet med ett par tre procent mellan 1961 och 1962 svängde bytesbalansen om från ett överskott på knappt 100 miljoner kronor 1961 till ett underskott på drygt 100 miljoner kronor 1962.

III. Det internationella läget

1. Sammanfattande bedömning

En fortsatt men tämligen mild avmattning i framstegstakten präglade den ekonomiska bilden i Västeuropa under 1962. Utplaningen av produktionskurvan hade begynt redan 1961, då tillväxttakten i allmänhet var lägre än föregående år. I Förenta staterna startade under våren 1961 återhämtningen från den fjärde efterkrigsrecessionen; en uppbromsning har emellertid skett långt innan nivån för fullt kapacitetsutnyttjande och full selsättning uppnåtts. Med bortseende från variationer från land till land kan ett antal »minsta gemensamma nämnare» utskiljas. Industrins investeringar, vilka under 1961 avlöste exporten som främsta stimulerande del av totalefterfrågan, har under 1962 stått tillbaka för den privata konsumtionen, offentliga utgifter och ökat bostadsbyggande. Avsakningen i industrins investeringsökning sammanhänger bl. a. med att kapacitetsöverskott uppstått eller fördjupats på i första hand vissa råvaror och halvfabrikat (järnmalm, järn och stål, skogsindustriprodukter, aluminium etc.) men också på en rad färdigvaror såsom i fråga om vissa konsumtionskapitalvaror och fartyg. Dessa har bidragit till uppkomsten av en köparens marknad samt reducerat behovet av lagerhållning och tidiga beställningar. Därmed har i synnerhet på dessa områden möjligheten att övervältra kostnadsstegringar starkt avtagit; vinstmarginalerna och i vissa fall även vinstsummorna har minskat något, vilket givetvis inte lämnat självfinansieringsförmågan oberörd. Det är ej osannolikt att företagen här står inför en klimatförändring som kommer att stå sig någon tid.

Ett flertal omständigheter, vilka något närmare belyses i det följande, gör det rimligt att räkna med en fortsatt ekonomisk expansion i Västeuropa under 1963. Den allmänna bedömningen ansluter sig alltså nära till den som redovisats i konjunkturinstitutets nyligen utkomna kvartalsrapport.¹ Även för Förenta staternas del synes de expansiva krafterna väga tyngst. *Visserligen* skulle såväl i Västeuropa som Nordamerika industrins fasta investeringar enligt enkäter samt order- och produktionsstatistik komma att antingen öka mindre 1963 än under 1962 eller minska. Detta berör nästan samtliga länder, också de som under de senaste åren registrerat den kraftigaste tillväxten, dvs. Västtyskland, Italien och Frankrike. *Men* minskningen av industrins investeringsefterfrågan, absolut eller i form av lägre ökningstakt, kommer enligt tillgängligt informationsmaterial (budgetförslag, prognoser m. m.) på många håll att kompenseras av starkare växt i de offentliga utgifterna — främst för investeringar — och ökat bostadsbyggande. Så är t. ex. fallet i Storbritannien och Nederländerna; i Västtyskland och Nor-

¹ Konjunkturläget december 1962.

Tabell III: 1. Industriproduktionen, säsongrensad, 1961—1962

Index: 1960 = 100

	1961				1962		
	I	II	III	IV	I	II	III
Belgien	98	108	106	108	109	109	112
Finland	108	108	111	112	114	114	114
Frankrike	108	109	110	114	116	117	119
Italien	105	108	109	117	119	119	116 ¹
Nederländerna ..	104	102	99	103	106	105	104
Norge	104	105	109	111	109	111	113
Storbritannien ..	100	102	101	99	99	102	103
<i>Sverige</i>	<i>104</i>	<i>104</i>	<i>104</i>	<i>107</i>	<i>106</i>	<i>106</i>	<i>107</i>
Västtyskland ...	106	106	104	107	108	111	110
Österrike	103	103	103	106	107	105	107
Europ. OECD...	104	105	105	106	108	110	110
Förenta staterna	95	100	103	105	106	108	110
Kanada	99	102	105	107	108	111	112

¹ Omfattande strejker.

Källa: OECD och Finlands bank.

ge är åtminstone de offentliga utgiftsplanerna klart expansiva. Vid sidan av dessa efterfrågeområden kommer med all sannolikhet den privata konsumtionen att kvarstå som främsta påskjutande kraft. Under inverkan av stimulerande ekonomisk politik respektive tillskott till befolkningen beräknas hushållens utgiftsvolym i Storbritannien och Frankrike öka starkare än 1962, medan i övriga länder — eventuellt med undantag för Benelux, Danmark och Finland — ökningstakten väntas bli i det närmaste lika hög som 1962. Näringslivets lagerinvesteringar undandrar sig i regel en tillförlitlig bedömning, men åtminstone i Förenta staterna och Storbritannien förefaller det som om dessa skulle övergå till att bli en expansionsfaktor.

Konjunkturinstitutet har med ledning av bl. a. nationella prognoser uppskattat att export- och importvolymerna för de europeiska OECD-länderna kommer att stiga med 5 å 6 procent. Här rör det sig främst om förutsedd fortsatt uppgång i den västeuropeiska intrahandeln. Möjligheterna till ökad export till området utanför Västeuropa, vilket ju är en viktig marknad för den svenska kapitalvaruindustrin, förbättras i den mån den amerikanska ekonomin i enlighet med administrationens planer erhåller en betydande injektion genom skattesänkning. Skulle så ske, kan en betydande positiv effekt påräknas dels direkt genom stigande export till Förenta staterna, dels indirekt via ökad importkapacitet hos de råvaruproducerande länderna. Den senare har länge förblivit låg — vilket hämmat genomförandet av deras utvecklingsprogram — då kapitaltillförseln genom biståndsverksamheten i allmänhet varit otillräcklig för att motväga såväl verkan av den ofördelaktiga utvecklingen i deras bytesförhållande som den stigande amorterings- och förräntningsbördan. En förbättring i dessa länders importkapacitet vore av speciell betydelse för Storbritannien.

Tabell III: 2. Bruttonationalprodukt och efterfrågekomponenter i Västeuropa 1961—1963
 Volymförändringar. Procentuell ökning från närmast föregående år

	Bruttonationalprodukt	Import	Export	Privat konsumtion	Offentlig konsumtion	Fasta bruttoinvesteringar	Lagerökning ³
<i>Europeiska OECD</i>							
1961.....	4,5	5,5	5,5	5	5,5	9	3,6—3,8
1962 ¹	3,5—4	6,5—7	4,5—5	4	5—5,5	4,5—5	3,2—3,5
1963 ²	3,5—4	5,5—6	5—5,5	4	5,5—6	3—3,5	2,8—3,8
<i>EEC</i>							
1961.....	5,5	8,5	6	6	5,5	9,5	2,5
1962 ¹	4,5	8,5—9	5,5	5	6	5,5—6	ca 2,4
1963 ²	4—4,5	6—6,5	5—5,5	4,5—5	6—6,5	4—4,5	ca 2,25

¹ Uppskattning. ² Prognos. ³ Miljarder dollar i 1954 års priser.

Källa: Konjunkturinstitutet (sammanställning av uppgifter från OECD och EEC, nationell statistik, nationella prognoser och planer samt konjunkturinstitutets egna uppskattningar och prognoser).

Med hänsyn till den starka inriktning på ökade offentliga investeringar och ökat bostadsbyggande under fortsatt tillväxt av personliga inkomster och privat konsumtion som merendels är förhärskande förefaller det inte sannolikt att de tendenser till uppbromsning och tillbakagång i fråga om företagsinvesteringarna, främst industriinvesteringar, som gjort sig gällande skall få så genomgripande återverkningar på sysselsättning och inkomstbildning att den internationella ekonomiska expansionen kommer att avbrytas under 1963. Helt torde man dock inte kunna bortse från möjligheten av att det inträder en mera markant avsaktning än den som framträder i de officiellt sanktionerade prognoserna. En sammanvägning av dessa för de västeuropieska länderna som helhet pekar på en ökning av nationalprodukten med 3 1/2 à 4 procent från 1962 till 1963 vilket kan jämföras med ca 4 procent 1961—1962 och 4 1/2 procent 1960—1961 (tabell 2).

Den höjda ambitionsgraden i flertalet länders ekonomiska politik utgör en positiv faktor vid bedömningen av utsikterna för den närmaste framtiden. En påtaglig nyorientering i expansionistisk riktning synes nu präglad Storbritannien och Förenta staterna, vilka under efterkrigstiden visat en låg och oregelbunden ekonomisk tillväxt i förhållande till såväl övriga OECD-länder som till egna utvecklingsmöjligheter. Den amerikanska regeringens avsikt att lägga fram förslag om en betydande generell skattesänkning, när redan vid oförändrade skattesatser ett underskott på ca 8 miljarder dollar förutses, är betecknande härvidlag. Den tendens mot bättre jämvikt i de internationella betalningarna som framkom 1962 har vidare haft en gynnsam inverkan på de olika ländernas möjligheter att bedriva en fortsatt expansiv politik. Å ena sidan har räntesatserna i viss mån harmoniserats, vilket medfört att det kortfristiga kapitalet rört sig i mind-

Tabell III: 3. Konsumentpriserna 1961—1962

Index: 1960 = 100

	1961				1962		
	I	II	III	IV	I	II	III
Belgien	100	101	101	101	101	103	103
Danmark	101	103	105	106	108	110	111
Finland	102	102	102	103	104	106	107
Frankrike	102	101	103	105	107	107	108
Italien	101	102	102	103	105	106	107
Nederländerna ..	101	101	102	102	103	103	105
Norge	101	102	103	105	106	107	109
Schweiz	101	101	102	104	105	106	107
Storbritannien ..	101	103	104	105	106	108	108
<i>Sverige</i>	<i>102</i>	<i>102</i>	<i>102</i>	<i>103</i>	<i>106</i>	<i>107</i>	<i>108</i>
Västtyskland....	101	102	103	103	105	107	106
Österrike	102	104	104	105	106	110	109
Förenta staterna	101	101	101	101	101	102	102
Kanada	100	100	100	100	100	101	102

Källa: OECD och Finlands bank.

re utsträckning än tidigare. Å andra sidan har lönekostnadsstegringarna i allmänhet varit starkast i länder med tidigare stora överskott i betalningsbalansen, som t. ex. Västtyskland och Italien, — liksom även i Frankrike — vilket haft gynnsam effekt på i synnerhet Förenta staternas och Storbritanniens konkurrenskraft. Desutom har den internationella beredskapen mot betalningskriser stärkts genom det vidgade ekonomisk-politiska samarbetet. Betydelsen härav är speciellt stor för de länder, vilkas valuta utgör internationellt betalningsmedel, dvs. Förenta staterna och Storbritannien. Det mera balanserade internationella betalningsläget torde också ha ökat möjligheterna för länder med begränsade valutaressurser att genom kapitalimport lösa sina betalningsproblem på sådant sätt att en medveten expansionspolitik kan vidmakthållas även vid avmattningstendenser i den internationella konjunkturen.

Den skärpta internationella konkurrensen har ökat behovet av stabilitet i kostnadshänseende och i ett stort antal länder har följaktligen den ekonomiska politiken i växande utsträckning uppmärksammat inkomstbildningen och produktivitetsutvecklingen. Förutom direkta ingripanden i form av löne- eller prisstopp vid akuta krissituationer (Storbritannien, Norge, Österrike) har försök till lösningar av institutionell natur införts eller allvarligt övervägts i ett flertal västeuropeiska industriländer. Det ökade intresset för dylika åtgärder har som regel stått nära i samband med en alltmera avvisande inställning gentemot en mera generellt restriktiv politik såsom medel att framtvinga en stabil kostnadsutveckling.

I det följande diskuteras den ekonomiska utvecklingen, den bedrivna politiken och de aktuella framtidsutsikterna för ett antal länder.

2. Länderöversikter

Förenta staterna

I Förenta staterna startade återhämtningen från konjunkturedgången 1960—61 under andra kvartalet 1961 och var fram till årskiftet förhållandevis snabb. Bruttonationalprodukten ökade då i en takt av 9 procent per år. Under första halvåret 1962 reducerades tillväxttakten till ca 3 procent för att ytterligare sjunka till ca 1 procent under tredje kvartalet. Tendensen mot allt kortare uppsvingperioder efter konjunkturavmattningarna har därmed fortsatt. Förhoppningarna om en expansion stark och långvarig nog att krympa gapet mellan faktisk och möjlig produktionsnivå från 10 till 3 procent har inte infriats; gapet beräknades till 6 procent under andra kvartalet 1962 och torde sedan dess ha stigit. Kapacitetsutnyttjandet i industrin låg kring mitten av 1962 vid 83 procent, dvs. på samma nivå som före avmattningen, medan den säsongrensade arbetslöshetsprocenten i stort sett förblivit vid omkring de 5 1/2 procent den föll till under våren 1962. Därtill bör beaktas att frekvensen korttidsarbeten har stigit avsevärt. Exporten har utvecklats gynnsamt och den privata konsumtionen, bostadsbyggandet samt — med bortseende från tillfälliga svängningar — de offentliga utgifterna har i stort sett motsvarat förväntningarna. Däremot har näringslivets investeringar såväl i fast realkapital som i lager växt betydligt svagare än administrationen tidigare räknat med och även något svagare än ökningen i företagssparandet. Betalningsbalansen förbättrades under 1962; för hela året beräknas underskottet ha uppgått till 2 miljarder dollar att jämföra med 2,5 miljarder dollar 1961. Förbättringen, som tros fortsätta under 1963, sammanhänger dels med en gynnsammare handelsbalans, dels med förtidsbetalningar av krediter och med närmare bindning av biståndsverksamheten.

Mot slutet av 1962 framträdde vissa om än svaga tecken på höjningar av den ekonomiska aktiviteten. Industrins försäljning, orderingång och lager steg något och detsamma gäller de privata inkomsterna och antalet påbörjade bostäder. Bilproduktionen och bilförsäljningarna expanderade kraftigt under de sista månaderna 1962, vilket medförde en återhämtning av stålkonsumtionen. Stålförbrukarnas lager fortsatte dock att sjunka t. o. m. oktober, men torde då ha nått sin nedre vändpunkt. Industriföretagen har vidare uppgivit att de kommer att öka sina fasta investeringar med 3 procent från 1962 till 1963; detta innebär emellertid i det närmaste oförändrade investeringar under loppet av 1963. Ökningar torde också vara att emotse i hushållens efterfrågan och i de offentliga utgifterna. Exporten kan vidare förmodas stiga under inflytande av förbättrat kostnadsläge och en fortsatt expansion i Västeuropa. Trots att osäkerhetsmomenten är stora, speciellt beträffande lagerutvecklingen, förefaller risken för en ny konjunkturedgång under 1963 mindre överhängande nu än för några månader sedan. Å andra sidan står det klart att en väsentlig förbättring av kapacitetsutnyttjandet endast kan ernås genom en kraftig stimulans av efterfrågan genom den ekonomiska politiken.

Att återhämtningen tenderade att ebba ut redan under 1962 sammanhänger bl. a. med att den federala budgeten vid stigande aktivitet och inkomster automatiskt fått en växande motexpansiv effekt. Under inflytande av budgetautomatik och höjda utgifter m. m. svängde budgeten till underskott 1961. Men allteftersom återhämtningen kom igång reducerades detta (uppräknat till säsongrensad årsnivå) från 6,3 miljarder dollar första kvartalet 1961 till 0,7 miljard dollar under andra kvartalet 1962. Det har beräknats att full sysselsättning, vid oförändrade skatter och utgifter, under sistnämnda period skulle ha åstadkommit ett budgetöverskott på ca 9 miljarder dollar.

Hösten 1962 vidtogs åtgärder för att stimulera näringslivets investeringar och för att minska budgetens tänkta överskott vid full sysselsättning. Totalt sett beräknas nu att 1962/63 kommer att ge ett något större budgetunderskott än 1961/62 vid en utgiftsstegring på 7 procent och en inkomstökning på 5 procent. Administrationen hoppas emellertid att kunna sänka skattesatserna för bolags- och personliga skatter, i avsikt att åstadkomma en budget som bättre står i samklang med vad utvecklingen mot full sysselsättning kräver. Ett belopp på 5 miljarder dollar har på officiellt håll nämnts i sammanhanget.

Penningpolitiken har liberaliserats under de senaste aderton månaderna. Bankernas likviditet har förbättrats genom Federal Reserve's omfattande nettoköp av statspapper, vilka utförts på ett sätt som begränsat nedgången av de korta räntorna — för att förhindra kapitalutflöde till utlandet — och pressat ned de långa räntorna för att stimulera efterfrågan. I oktober 1962 frigjordes vissa belopp för utlåning genom en sänkning av reservkraven på bankerna.

Möjligheterna för att man i Förenta staterna skall lyckas genomföra en politik som tillåter tillvaratagande av utrymmet för ekonomisk tillväxt och som därmed ger stimulans till världsekonomin kan ännu inte betraktas som säkra, men en opinionskantring till förmån för en kraftig skattesänkning tidigt under 1963 synes nu pågå i landet. Administrationen försöker övertyga opinionen om att den erforderliga underbalanseringen av budgeten enbart blir en temporär företeelse — tills full sysselsättning uppnåtts — och att den inte skall medföra övermäktiga påfrestningar på betalningsbalans samt pris- och kostnadsnivåer.

Storbritannien

Totala produktionsvolymen steg från sista kvartalet 1960 till andra kvartalet 1962 med enbart 1 1/2 procent, vilket var för litet för att förebygga ökande arbetslöshet och försämrat kapacitetsutnyttjande. I november var 2,4 procent av löntagarna arbetslösa, mot 1,7 procent ett år tidigare. Den långsamma expansionstakten sammanhänger med att myndigheterna av hänsyn till betalningsbalansen under våren och sommaren 1961 såg sig tvingade att vidta åtgärder för att hålla tillbaka den inhemska efterfrågan för främst privat konsumtion. Investeringarna i den privata sektorn har negativt på-

verkats av den »stop-go»-politik som förts under en följd av år och av den skarpa nedgång i vinstmarginalerna som ägde rum under 1960 och 1961. Åtstramningen ledde till förbättring av betalningsbalansen bl. a. via upphörande spekulationer mot pundet och reducerat importbehov. Vidare utvecklades exporten gynnsamt, delvis under inflytande av lägre produktionskostnadsökning än i betydelsefulla europeiska konkurrentländer. Från mitten av 1962 har därför ekonomin ansetts tåla en re-aktivering.

Löner och andra inkomster har tidigare i Storbritannien, till skillnad från produktiviteten, stigit i ungefär samma takt som i andra västeuropeiska länder. Därav följer givetvis att företagens kostnadsutveckling varit mer ogynnsam och att exportindustriernas relativa konkurrensläge successivt försämrats. En viss förbättring i detta hänseende har dock inträtt på sistone. Den »lönepaus» som regeringen deklarerade kring mitten av 1961 ledde visserligen inte till en sänkt lönestegringstakt i den *privata* sektorn men bör likväl ha bidragit till att hålla denna låg i förhållande till ökningstakten i övriga Västeuropa. Tillskapandet av NIC (National Incomes Commission) visar en strävan att framgent på ett mer kontinuerligt sätt föra in inkomstutvecklingen under den ekonomiska politikens inflytande.

Utöver »lönepausen» omfattade den åtstramning som vidtogs främst 1961, en höjning av diskontot från 5 till 7 procent och skärpta krav på bankdeponeringar i centralbanken. Avstannandet av den ekonomiska expansionen under 1961 synes däremot inte ha härrört från någon ökad restriktivitet i de offentliga finanserna. En kontraktiv effekt via budgeten har dock framkommit under 1962, då myndigheterna eljest varit inställda att försiktigt stimulera konjunkturen. Under de tre första kvartalen 1962 visade de statliga inkomsterna en ökning med nära 8 procent, medan stegringen i utgifterna begränsades till drygt 5 procent, resulterande i en betydande ökning — motsvarande ca 0,7 procent av nationalprodukten — i budgetöverskottet. De offentliga finansernas sannolika inverkan på efterfrågan av varor och tjänster under 1963 kan med större tillförlitlighet bedömas först när budgeten för kommande finansår¹ föreligger. Under oktober och november 1962 tillkännagivna åtgärder tyder emellertid på viss expansiv effekt. Dels beräknas de offentliga fasta investeringarna — vilka i volym räknat var oförändrade mellan första halvåret 1961 och 1962 — öka med 7 procent från 1962 till 1963. Vidare har skattelättnader givits i form av generösare avskrivningsregler för företagen och en kraftig sänkning av omsättningsskatten på bilar. Inklusivt frigörandet av bundet sparande beräknas budgeteffekten av stimulanserna under 1963 motsvara nära en procent av bruttonationalprodukten.

Både då det gällt att strama åt och att stimulera är det de penningpolitiska medlen som i första hand kommit till användning. Alltsedan betalningssituationen började förbättras under hösten 1961 har kreditrestriktionerna successivt avvecklats. Diskontot har sänkts i fem etapper till 4 1/2 procent; det första steget togs redan i oktober 1961. Förpliktelsen till återhållsamhet ifråga om personliga lån mildrades i maj 1962 samtidigt med att en del av

¹ Storbritanniens budgetår löper från 1 april.

bankernas bundna insättningar¹ i centralbanken frigavs. Under hösten 1962 släpptes kravet på återhållsamhet i fråga om vissa lånekategorier helt och vidare frigavs i två omgångar återstoden av bankernas i centralbanken innesående bundna insättningar. Med den nedgång i vinstmarginalerna som pågått under två år till första kvartalet 1962 — sedermera synes en vändning ha inträtt — är bankernas kreditförmåga av central betydelse för kapitalbildningen. Brist på likviditet har emellertid inte stått i vägen för en kreditexpansion; efterfrågan på lån har varit låg och den reala effekten av den fortsatta lättningen beror på i vad mån den finanspolitiska stimulansen visar sig tillräcklig för att intensifiera denna efterfrågan.

Det ledande brittiska konjunkturinstitutet (National Institute) har beräknat, att nationalprodukten vid nuvarande ekonomisk politik (dock oberäknat effekten av sänkt omsättningsskatt för bilar och liberalare avskrivningsregler) skulle kunna stiga med 3 procent från mitten av 1962 till mitten av 1963. En sådan ökning betraktas dock som för svag för att väsentligt höja kapacitetsutnyttjandet. Antagandet om nationalproduktens tillväxt fram till 1963 förutsätter att den privata konsumtionsvolymen ökar med 2 1/2 procent genom en 2-procentig ökning i de reala inkomsterna, genom frisläpandet av bundet sparande och genom ökad konsumtionskreditgivning. De privata investeringarna tenderar att minska och planerna för 1963 tyder på en fortsatt nedgång; det kan ifrågasättas om uppgången i de offentliga investeringarna kommer att vara tillräckligt stark för att kompensera denna. Möjligtvis kan emellertid reduktionen av omsättningsskatten på bilar respektive liberaliseringen av avskrivningsreglerna medföra större konsumtionsökning respektive lägre privat investeringsminskning än som förutsatts. Lagerinvesteringarna antas komma att öka något. För exporten förutses en volymmässig uppgång med 5 procent från mitten av 1962 till mitten av 1963. Den relativt oenhetliga utvecklingen under andra halvåret 1962 visade dock knappast någon stigande tendens. Förutsatt bl. a. att uppgången i Europa fortsätter borde emellertid utrymme för en viss exportökning — och för expansiv ekonomisk politik — föreligga. Importen var svagt stigande under 1962 och enbart en blygsam ytterligare uppgång anses sannolik inom den närmaste tiden.

Västtyskland

Den ekonomiska aktiviteten har fortsatt att stiga under 1962; bruttonationalprodukten beräknas ha varit ca 4 procent större än under 1961. Totalt har efterfrågans tillväxt dämpats något under året; mot fortsatt starka ökning i de offentliga utgifterna och bostadsproduktionen stod stagnerande investeringar i näringslivet och en långsammare exportökning. Näringslivets vikande investeringsvilja står i samband med starkt reducerat företagssparande under 1961 (20 procent) och första halvåret 1962 (22 procent), jäm-

¹ Dessa s. k. "special deposits" har använts sedan sommaren 1959 och fungerar i stort sett som variabla likviditetskvoter.

fört med föregående års nivåer. Sommaren 1962 planerade två femtedelar av ett urval företag att lämna färre investeringsorder under andra halvåret 1962 än under samma period 1961, medan en lika stor andel siktade på oförändrad ordergivning. Den privata investeringsverksamheten är sedan någon tid i hög grad inriktad på rationaliseringar. Maskinindustrins produktion sjönk tredje kvartalet 1962 under föregående års nivå, sammanhängande med den markanta försämring som orderläget vis-à-vis såväl hemma- som exportmarknaden undergått. Däremot åtnjuter främst bilindustrin fortfarande en mycket väl hävdad efterfrågan. Den privata konsumtionen har ökat kraftigt men i avsaktande takt.

Avmattningen i efterfrågestegringen välkomnas officiellt som ett bidrag till bättre ekonomisk balans. Arbetsmarknaden kännetecknas fortfarande av ett betydande övertryck även om detta har lättat något. Löneökningarna har på senaste tid tenderat bli något mer moderata, och prisstegringstakten har reducerats. Myndigheterna betraktar emellertid inte den »autonoma» avkylningen av konjunkturen som tillfyllest utan har vidtagit åtgärder för att söka dämpa expansionen av de offentliga utgifterna och bostadsbyggandet.

De offentliga finanserna förändrades under 1962 i hög grad i expansiv riktning. Förbundsutgifterna var under de tre första kvartalen 17 procent högre 1962 än 1961 och delstaternas utgifter synes ha stigit i nästan samma omfattning. Inkomstökningen har, i synnerhet på förbundsplanet, varit betydligt blygsammare, vilket resulterat i budgetförsvagningar som totalt motsvarade inemot 1 procent av bruttonationalprodukten.

I oktober 1962 lade förbundsregeringen fram ett »stabiliseringsprogram», vilket stipulerar att statens utgiftsökning 1963 skall hållas inom ramen för den förväntade inkomststegringen. Det förutses att såväl inkomster som utgifter skall överstiga 1962 års nivå med 7 1/2 procent, innebärande en liten nedgång i det interna kassamässiga överskottet. Uppgifter föreligger också för sex delstater, vilka förutser parallella ökningar av inkomster och utgifter med ca 8 procent. Generellt torde man alltså kunna räkna med en i jämförelse med 1962 betydligt mindre expansiv effekt på ekonomin via de offentliga finanserna. I det omnämnda »stabiliseringsprogrammet» föreslås också en skärpning i avskrivningsreglerna för privata bostäder.

I motsats till finanspolitiken utvecklades under 1962 penningpolitiken i restriktiv riktning. Bankernas och allmänhetens likviditet råkade under höstmånaderna under ett visst tryck till vilket nedpressningen av aktie- och obligationskurserna verksamt bidrog. Finansieringen av det totala federala utgiftsöverskottet (inklusive nettobetalningar till utlandet) skedde helt genom upplåning på marknaden utanför banksystemet, alltså på ett icke likviditetsskapande sätt. Genom att ta upp kortfristiga utländska lån kunde bankerna delvis neutralisera dessa påfrestningar. Likviditeten inom banksystemet betraktas emellertid ännu som god och endast i mycket begränsad omfattning har rediskonteringskrediter i centralbanken behövt tillgripas.

På officiellt håll förväntas en fortsatt ekonomisk tillväxt i Västtyskland, vilken 1963 skulle föra upp bruttonationalprodukten ca 3 1/2 procent över

1962 års nivå. Ett flertal faktorer talar för en sådan expansion. Löneökningarna har intill det sista visat tecken på att fortgå i en blott obetydligt reducerad takt, vilket bör möjliggöra en uppgång i den privata konsumtionsvolymen med något sådant som 4 procent. Byggnadsverksamheten antas med tanke på den stora orderstocken komma att expandera ytterligare något. Vidare planeras en fortsatt relativt kraftig ökning i de offentliga utgifterna. Den avmattning i de privata investeringarna, som bl. a. sammanhänger med reducerade företagsvinster och överkapacitetstendenser, förmodas därför inte 1963 resultera i en nedgång av de samlade investeringarna; tvärtom väntas dessa öka något.

Frankrike

Den franska ekonomins tillväxttakt, vilken 1961 — främst på grund av dålig skörd — hade sjunkit till 4,5 procent jämfört med 6,7 procent 1960 steg ånyo 1962. Bruttonationalproduktens volymmässiga ökning 1962 uppskattas officiellt till 5,6 procent, vilket nära ansluter sig till fjärde planens målsättning (5 procent per år 1961—1965). De kraftigaste efterfrågeökningarna 1961—1962 hänför sig till de offentliga investeringarna (10,2 procent), exporten till länder utanför franc-området (8,7 procent) och de privata företagen (7 procent). Den privata konsumtionen beräknas ha stigit en aning snabbare än bruttonationalprodukten, medan exporten till yttre franc-området (främst Algeriet) minskade starkt.

Expansionen synes ha realiserats utan att de tekniska kapacitetsgränserna tangerats i någon mer betydande sektor. Däremot uppstod press på arbetsmarknaden, vilket bl. a. avspeglades i en stegrad löneökningstakt. Spänningen på arbetsmarknaden torde dock ha mildrats mot slutet av 1962 till följd av invandring från Algeriet. Betalningsbalansen har fortsatt att visa stora överskott. Prisstegringarna var, med undantag för tjänsterna och jordbruksprodukterna, relativt moderata under 1962. Den skärpta internationella konkurrensen har medfört att lönekonstnadsstegringarna endast i ringa mån kunnat kompenseras genom prisstegringar; de har i stället reducerat vinstmarginalerna. Bruttovinsterna inom industrin, vilka 1959 och 1960 hade ökat med 10 å 11 procent per år, steg med bara 3 procent 1961 och har i bästa fall förblivit oförändrade 1962. De privata företagens självfinansieringsförmåga har därigenom avtagit.

Den motexpansiva effekt, som uppkommer genom att statens inkomster på grund av den progressiva beskattningen växer snabbare än de personliga inkomsterna, har under uppsvingperioden sedan 1959 mer än neutraliserats genom statliga utgiftsökningar och sänkta skattesatser. Budgeten för 1963 förutser att såväl inkomster som utgifter skall stiga med i grovt tal 10 procent.

Det offentliga fungerar i mycket stor utsträckning som direkt kreditgivare till näringslivet och har därigenom ett stort upplåningsbehov; statens upplåning var parktiskt taget oförändrad mellan 1961 och 1962 och väntas förbli så 1963. Bankernas likviditet har förstärkts betydligt genom

valutainflödet, vilket ökat deras kreditkapacitet. För att motverka en överdriven kreditexpansion höjdes dock i februari 1962 likviditetskvoten från 30 till 32 procent.

De aktuella tendenserna i den franska ekonomin pekar i övervägande grad mot en fortsatt betydande expansion av aktiviteten. Industriproduktionen ökade tredje kvartalet 1962 i ett tempo motsvarande en årlig takt på nära 7 procent och man räknar med en genomsnittlig uppgång på 5 procent 1962—1963. Bilindustrin och den elektrotekniska industrin visar, liksom byggnadsindustrin, väsentliga produktionsökningar, medan den mekaniska verkstadsindustrin sedan första kvartalet 1962 företer tecken på avmattning. Mot slutet av 1962 synes vinstmarginalerna ha förbättrats något, vilket bör ge förnyad stimulans till kapitalvaruindustrierna. Med hänsyn till bl. a. den planerade expansionen i de offentliga utgifterna och den extraordinära tillförseln av arbetskraft och konsumenter förefaller den ambitiösa målsättningen för 1963 — 6,1 procents tillväxt över 1962 års nivå — ligga inom möjligheternas ram. Samtliga huvudkategorier av efterfrågan beräknas officiellt stiga med ca 6 procent. Exportvolymen vis-à-vis länderna utom franc-området antas stiga med 6,1 procent och importvolymen från dessa länder med 6,7 procent.

Italien

Den italienska nationalprodukten beräknas 1962 ha överstigit föregående års nivå med 5,5 procent i volym jämfört med en ökning på nära 8 procent 1960—1961. Till stor del reflekterar denna uppgång den starka expansion som ägde rum under senare hälften av 1961; den fortsatta produktionsstegringen under loppet av 1962 var relativt måttlig. Industriproduktionen var således tredje kvartalet blott 2 procent högre än under fjärde kvartalet 1961; också aktiviteten i byggnads- och anläggningssektorn utvecklades mer trevande än tidigare. Alltsedan 1961 har i Italien liksom i flertalet andra västeuropeiska länder de nominella inkomsterna stigit starkare än produktiviteten. Den därmed sammanhängande försämringen i vinstkonjunkturen kan ha bidragit till den sänkning i den privata investeringsbenägenheten som konstaterades under 1962. Omfattande strejker och ogynnsamma väderleksförhållanden verkade också dämpande på produktionsökningen under det förflutna året. Exporten, som också påverkades av oroligheterna på arbetsmarknaden, låg säsongrensad tredje kvartalet 1962 kvar på nivån för fjärde kvartalet 1961. Under samma period ett år tidigare hade exporten ökat med 18 procent. Den privata konsumtionen har i kraft av de ansenliga inkomststegringarna förblivit starkt uppåtriktad och torde, tillsammans med de offentliga investeringarna, komma att utgöra drivfjädrarna för den expansion som myndigheterna räknar med för 1963. Valutarenserven upphörde att växa under 1962, då bytesbalansens överskott motvägdes av kapitalutflöde, vilket stimulerats av myndigheterna.

Finanspolitiken har i stort varit neutral under de senaste åren och avses så förbli också 1963 — i den mening att inkomst- och utgiftsstegring-

ar balanserar varandra. Den väntade statliga utgiftsstegringen under 1962/63 uppgår dock till så mycket som ca 16 procent; de offentliga investeringarna avses stiga med hela 38 procent över 1961/62 års nivå.

Kreditpolitiken har varit klart expansiv. Under tolv månaders perioden per september 1962 resulterade statens transaktioner med centralbanken visserligen i en betydande likviditetsindragning, men för att lätta trycket på bankerna sänkte centralbanken i januari 1962 likviditetskvoten från 25 till 22 1/2 procent och vidtog dessutom åtgärder för att tillföra bankerna likviditet. Dessa tillskott inklusive de som härrörde från betalningsbalansöverskottet möjliggjorde en fortsatt stark expansion av bankernas utlåning och parallellt därmed en förstärkning av deras likviditet.

Den italienska ekonomin kommer troligen att fortsätta expandera 1963 men i en något lägre takt än den som registrerats 1961—62. Inkomstutvecklingen gör det sannolikt att räkna med en betydande stimulans från konsumenternas efterfrågan. Vidare förutses de offentliga utgifterna öka kraftigt, i synnerhet för investeringar. Osäkerhetsmomenten hänför sig i första hand till exporten och de privata investeringarna. Exporten torde gynnas av en utvidgning av den statliga kreditgarantierna och av att konkurrenskraften trots ökade kostnader fortfarande är stark. Förekomsten av betydande arbetskraftsreserver och en betryggande valuta-reserv betyder vidare att en expansionistisk politik synes kunna bedrivas utan risk för nämnvärda balansrubbingar.

Nederländerna

Den nederländska produktionsökningen 1961—62, vilken i nationalbudgeten hade prognosticerats till 4 procent, beräknas nu till blott 2 1/2 procent jämfört med 2,8 procent 1960—1961. Avvikelsen sammanhänger delvis med ett för byggnadsverksamheten och jordbruket ogünstigt klimat. Dessutom har investeringsefterfrågan expanderat långsammare än tidigare under inflytande av sammankrympta vinster och en stram kreditpolitik. I vissa delar av ekonomin har produktionsstegringen hämmats av brist på arbetskraft. Den offentliga utgiftsstegringen var mycket måttlig; expansionen 1961—62 bars främst upp av hushållens efterfrågan och exporten. Totalproduktionen tenderade mot slutet av 1962 att expandera i en ökad takt, och för 1963 räknas officiellt med att bruttonationalprodukten skall överskrida fjolårsnivån med ca 4 procent.

Från 1961 och fram mot slutet av 1962 har den ekonomiska politiken syftat till en reduktion av övertryckstendenserna i ekonomin. Ett inslag i den politiken var den 5-procentiga apprecieringen i mars 1961. Under 1962 begränsades stegringen i de statliga utgifter som avser varor och tjänster till drygt 2 procent. Inkomststegringen hade beräknats bli så stark att de skattelättnader som medgavs 1962 likväl inte väntades medföra ökning i budgetunderskottet. I själva verket blev skatteintäkterna betydligt mindre än väntat, vilket återspeglade avmattningen i produktionsökningen. Sedan andra kvartalet 1962 har kreditmarknadsläget varit relativt stramt. En viss

lättnad företogs under senare delen av året genom en lindring i kassareservkraven på affärsbankerna. Budgeten för 1963 förutser enbart en blygsam ökning (ca 3 procent) i de offentliga utgifterna och en nedgång i finansieringsbehovet. Till skillnad från tidigare år planeras inte större upplåning än som motsvaras av behovstäckningen. Från 1963 kommer aktiebolagsbeskattningen att sänkas något men å andra sidan behålls — trots den avtagande investeringsviljan — de skärpta avskrivningsregler som infördes 1960.

Den ekonomiska politiken sådan den annonserats för 1963 ter sig mindre restriktiv än under de föregående åren. Arbetsmarknaden kommer att tillföras ett ovanligt stort antal personer (70 000) främst i de yngre åldrarna. Detta och det faktum att viktiga lönerörelser förestår gör det rimligt att räkna med en betydande konsumtionsökning (4 procent) under 1963. Å andra sidan förutses den väntade produktionsökningen endast kräva 55 000 nyanställningar, vilket skulle innebära en ökning av antalet arbetslösa med ca 40 procent. Trots lättningen på arbetsmarknaden väntas arbetskostnaden per produktenhet officiellt stiga med ytterligare 3 1/2 procent 1963. Med tanke på den intensiva hushållsbildningen skall bostadsbyggandet expanderas kraftigt. Däremot räknar man med att de privata investeringarna inte kommer att stiga med mer än 2 procent; utgifterna för maskiner och utrustning befaras t. o. m. sjunka något. Prognosen för bruttonationalprodukten och för industriproduktionen (+ 4 procent) förutsätter att exportvolymen stiger med 7 procent, vilket möjligen kan visa sig svårt att realisera. Produktionskapaciteten beräknas å andra sidan stiga med 5 procent så att även om 1963 års i ljust av den signalerade ekonomiska politiken relativt högt ställda förväntningar infrias skulle kapacitetsutnyttjandet sjunka något.

Danmark

Danmarks ekonomi synes 1962 reallt ha expanderat i samma höga takt, ca 5 procent, som i genomsnitt för de föregående fyra åren. Sedan 1961 har expansionen emellertid blivit alltmer obalanserad. Efterfrågan växte starkt på alla områden och överträffade betydligt den löpande produktionsstegringen. Till överhettningen bidrog särskilt byggnadsverksamheten, i synnerhet bostadsbyggandet — samt de offentliga utgifterna. Volymen pågående byggen var i mitten av 1962 10 procent högre än ett år tidigare och 80 procent högre än vid mitten av 1958. Arbetsmarknaden har kommit att karakteriseras av svår brist på arbetskraft, i synnerhet byggnadsarbetare, vilket resulterat i rent inflatoriska löneökningar och ansenlig löneglidning. Prisstabiliteten har rubbats under inflytande av inkomst- och kostnadsökningarna samt av nytt system för jordbruksprissättning på hemmamarknaden. Handelsbalansens underskott ökade med 1 miljard danska kronor mellan de tre första kvartalen 1961 och 1962. I mycket hög grad reflekterar denna ansvällning den köprush som föregick införandet av en omsättningskatt per 1 augusti (diskuterad sedan mars och beslutad i juni). Eftersom betalningarna för denna exceptionella import delvis torde släpa efter har valutareservavtappningen pågått ända t. o. m. november, då reserverna — trots omfat-

tande upplåning — låg ca 550 miljoner danska kronor under nivån vid årsskiftet 1961/62.

Den ekonomiska politiken kännetecknades från våren 1961 till hösten 1962 av å ena sidan starkt expansiva offentliga finanser och å andra sidan restriktiv kreditpolitik. Statens utgifter ökade kraftigt främst till följd av stora löneökningar och jordbrukssubsidier. Överskottet före lånetransaktioner reducerades med ett belopp som motsvarade ca 1 1/2 procent av bruttonationalprodukten. Det alltmer tillspetsade ekonomiska läget kring mitten av 1962 fick de politiska partierna att enas om en budgetförstärkning. En 9-procentig omsättningsskatt i partihandelsledet infördes den 1 augusti 1962, och ett tak sattes för utgiftsökningen fram till budgetårets slut den 31 mars 1963. Enligt den fyrpartiöverenskommelse som möjliggjorde omsättningsskatten skall dess avkastning under kommande finansår — därest de ekonomiska förhållandena medger — användas för en skattelättnad. Överenskommelsen innefattade bl. a. också en rad åtgärder för att lätta trycket på byggnadssektorn samt sparstimulerande åtgärder. Budgetförslaget för 1963/64 upptar en utgiftsökning på 13 procent och en inkomstökning — trots 700 miljoner danska kronor i direkt skattesänkning — på 8 procent, vilket innebär en reduktion av budgetöverskottet före lånetransaktioner.

Den likviditetspåspädning som under de tre första kvartalen 1962 framkom via det staltiga utgiftsöverskottet mer än uppvägdes av den samtida försämringen i valutaställningen gentemot utlandet. Centralbankens restriktiva kreditpolitik bestod i att inte nämnvärt motverka den automatiska åtstramningen av likviditeten som därigenom kom till stånd. Trots en alltmer anstängd likviditet har affärsbankernas kreditexpansion fortsatt i hög takt. Centralbanken har gjort upprepade hänvändelser till bankerna om återhållsamhet i lånepolitiken. Under våren 1962 begränsades bankernas möjlighet till upplåning i centralbanken genom att belåningsvärdet på obligationer reducerades.

I Danmark finns ännu föga som tyder på att en fortsatt expansion under 1963 kommer att förhindras av en för låg efterfrågan. En rekyl i den privata konsumtionen torde visserligen ha inträffat efter den kraftiga köprushen före omsättningsskattens ikraftträdande men fortsatta inkomststegringar torde sörja för en snar återhämtning. Åtgärderna för att dämpa byggnadsverksamheten torde främst innebära att den i fortsättningen inte stiger snabbare än resurserna medger. Valutareserven är nu mindre än bytesbalansens underskott för tredje kvartalet 1962. Mycket talar dock för att avtappningen av valutareserven snart kommer att om inte upphöra så åtminstone anta mindre proportioner. Å ena sidan bör importrushen före omsättningsskatten nu ha i det närmaste uttömt sin effekt på betalningarna; den bör dessutom medföra att importen den närmaste tiden visar en betydligt lugnare utveckling. Å andra sidan borde efterfrågan, och därmed också importen, dämpas av det ansevärdiga statliga inkomstöverskottet under tiden fram till april 1963. Under de närmaste månaderna skall förhandlingar ske om nya löneavtal. Utgången av dessa blir av central betydelse för den

ekonomiska utvecklingen under 1963. Med hänvisning till de ökade produktionskostnaderna kräver arbetsgivarföreningen två års förlängning av gällande avtal och har därtill sagt upp avtalet om indexreglering av lönerna. Vissa arbetstagarorganisationer har redovisat krav på arbetstidsförkortning och löneökningar. Avståndet gör att det inte går att helt bortse från risken av produktionsstörande arbetskonflikter. Med den expansiva politik som under senare år förts i Danmark, grundad på insikten om att en snabb framstegstakt är den bästa grundvalen för den strukturella omdaning till ett industriland, råder dock föga tvivel om en fortsatt strävan att tillvarata tillväxtmarginalerna.

Norge

I enlighet med det allmänna västeuropeiska mönstret var den ekonomiska framstegstakten i Norge något lägre 1962 (4 procent) än 1961 (5 procent). Avsaktningen under loppet av året torde ha varit något mer markant än vad jämförelsen av årsgenomsnittet ger vid handen. Industriproduktionen låg sålunda under tredje kvartalet 1962 bara ett par procent över nivån för fjärde kvartalet 1961. Exportindustriernas produktion har hämmats av otillfredsställande efterfrågan på flera av de traditionella exportvarorna, medan å andra sidan utförseln av maskiner och andra kapitalvaror ökat starkt. Konsumenternas realinkomster växte under loppet av 1962 i en mer måttlig takt än under fjolåret, vilket — förstärkt av en uppgång i sparkvoten — lett till en svagare ökningstakt för den privata konsumtionen. Gentemot 1961 har långsammare tillväxt också iakttagits för investeringarna i byggnader och anläggningar samt i synnerhet för fartyg, medan utgifterna för maskiner och apparater fortsatt att expandera i en årlig takt av omkring 7 procent. Den offentliga konsumtionen ökade kraftigare 1961—1962 än 1960—1961. Totalt växte efterfrågan under första halvåret 1962 liksom under 1961 starkare än produktionen, vilket avspeglades i en fortsatt försämring i bytesbalansen (exkl. importen av fartyg) men under andra halvåret blev läget mer balanserat. Valutarenservan sjönk under de tre första kvartalen 1962 med ca 400 miljoner norska kronor trots en registrerad kapitalimport netto på drygt 300 miljoner norska kronor.

Den ekonomiska politiken för 1962 hade som allmän målsättning att hålla efterfrågeökningen inom produktionsuppgångens ram. Totalt beräknas de offentliga utgifterna ha stigit med 12 procent från 1961 till 1962 mot 10 procent för inkomsterna, vilket medförde en nedgång i det offentligas finansiella sparande med ca 170 miljoner norska kronor.

För att förhindra en överdriven expansion av efterfrågan via kreditgivningen stipulerades i kreditavtalet för 1962 att bankernas och sparbankernas utlåning under året skulle få stiga med högst 8 procent (d. v. s. lika mycket som 1960—1961). Avtalet omfattade emellertid inte sådana krediter som baserades på bankupplåning utomlands. Vidare åtog sig kreditinrättningarna vissa förpliktelser beträffande placeringarna i stats- och stats-garanterade obligationer. Staten å sin sida skulle enligt avtalet sträva efter

att begränsa upplåningen på kapitalmarknaden till 800 miljoner norska kronor. Av statsbankernas låneramar bestämdes senare under året att 5 procent skulle reserveras på grund av den spända konjunktursituationen. Af-färsbankernas krediter, baserade på lån från utlandet, expanderade under första hälften av 1962 i sådan omfattning att syftet med kreditpolitiken hotade att omintetgöras. I juni vidtog därför centralbanken åtgärder för att stävja fortsatt kreditexpansion baserad på utländska lån. För att finansiera sin kreditgivning under de första två tredjedelarna av 1962 tvingades bankerna att fortsättningsvis förbruka likvida medel och öka sin nettoskuldsättning i utlandet. Genom statens och centralbankens transaktioner reducerades likviditeten under de första två tredjedelarna av 1962 med 360 miljoner norska kronor, en minskning med ca 100 miljoner från 1961.

För den ekonomiska politiken under 1963 anges det oförändrat vara en av målsättningarna att anpassa uppgången i efterfrågan till produktionsökningen för att begränsa importöverskottet och trycket på priserna. Då kraftiga ökningar planeras för investeringarna i kommunikationer, kraftförsörjning och undervisning m. m. avses tillväxten i de privata investeringarna, vilken på senare år varit mycket stark, hållas tillbaka. På programmet står bl. a. också samordning av inkomstkraven samt ökad långfristig kapitalimport. Totalt beräknas de offentliga utgifterna komma att stiga med 9 procent mot 8 procent för inkomsterna, vilket är liktydigt med en smärre nedgång i det offentliga finansiella sparande. Angående kreditpolitiken anges i nationalbudgeten att 1963 års kreditavtal bör syfta till att hålla utlåningsökningen inom samma gränser som avtalades för 1962. Statens upplåning planeras bli av samma omfattning som i fjol.

Med den politik som förutsätts i nationalbudgeten beräknas även 1963 års expansion komma i nivå med den takt som anbefallts i långtidsprogrammet, d. v. s. 4 procent. De fasta bruttoinvesteringarna beräknas i volym stiga med ca 3 procent mot 4 å 5 procent 1961—1962. Nedgången i öknings-takten hänför sig till såväl fartyg som övriga privata investeringar, medan de offentliga avses stiga kraftigare än 1962. Den samlade efterfrågan för investeringar antas emellertid överstiga det tillgängliga utrymmet, varför den ekonomiska politiken speciellt tar sikte på att dämpa investeringsefterfrågan. Ansökningarna om byggnadstilstånd från industrins sida har matats av men är alltså omfattande att de inte kan helt tillgodoses. Utgifterna för offentlig konsumtion och för försvaret planeras stiga i samma takt, ca 6 procent, som föregående år. Då exportvolymen beräknas stiga med 6 procent, begränsas utrymmet för privat konsumtionsökning till 3 procent under förutsättning att endast en obetydlig försämring av bytesbalansen accepteras. Antagandena om utrikeshandel, tjänstenetto, offentliga kapitalrörelser och upplåning i anknytning till fartygsimporten implicerar ett oförändrat finansieringsbehov på 900 miljoner norska kronor för utrikes transaktioner. Annan kapitalimport antas täcka en del av detta, men det räknas också med en fortsatt minskning i valutareserverna. I antagandena ingår att varuimporten (exkl. fartyg) endast skall öka med 2 procent i vo-

lym, delvis på grund av låga lagerinvesteringar. Importprognosen ter sig emellertid låg i ljuset av den väntade produktionsökningen och konsumtionsefterfrågan kan dessutom visa sig expandera kraftigare än det anvisade utrymmet därest den lönerörelse som förestår ger stora inkomstökningar. Risken för att myndigheterna av valutamässiga hänsyn skulle tvingas slå in på en mer restriktiv ekonomisk politik framstår emellertid som relativt osannolik.

Finland

Även Finlands produktionstillväxt har försvagats under 1962. Under första halvåret låg bruttonationalprodukten i volym räknat ca 5 procent över nivån ett år tidigare och under andra halvåret beräknas skillnaden ha krympt till 3 procent. Från 1961 till 1962 skulle därmed uppgången reduceras till ca 4 procent mot närmare 7 procent 1960—1961. Industriproduktionen har, säsongrensad, under de tre första kvartalen legat praktiskt taget oförändrad drygt 1 procent över nivån för sista kvartalet 1961. Byggnadsverksamheten kulminerade vid halvårsskiftet 1961 och har sedan tenderat nedåt beroende på såväl klimatförhållanden som finansieringssvårigheter. Vid mitten av 1962 var volymen pågående byggen ca en fjärdedel lägre än ett år tidigare. Under samma period har stocken beviljade men inte utnyttjade byggnadstillstånd stigit med närmare 60 procent. Den privata konsumtionen har expanderat kraftigt, till synes snabbare än de reala disponibla inkomsterna. Avsaktningen i industriproduktionens ökningstakt återspeglar bl. a. försämrade avsättningsförhållanden för betydande delar av exportindustrierna, i synnerhet i skogsindustrierna. Dessutom har delar av byggnadsämnesindustrierna minskat sin produktion på grund av den lägre byggnadsaktiviteten. Medan exportvärdet trots stark expansion för verkstadsprodukterna under 1962 ökat i avtagande takt, har importökningen tenderat att accelerera. Bytesbalansen försämrades därigenom ytterligare, men valutaserverna har endast sjunkit obetydligt på grund av betydande kapitalimport. Den höga ekonomiska aktiviteten har — trots den avtagande byggnadsverksamheten — medfört växande tryck på arbetsmarknaden. Konsumentpriserna, vilka under 1961 legat praktiskt taget oförändrade, steg under de tre första kvartalen 1962 med 5 procent. Partipriserna på industriprodukter ökade med 3 procent.

Under första halvåret 1962 var budgeten expansiv; utgifterna steg med inemot 12 procent, vilket var något snabbare än inkomsterna. Trots att tecknen på en avmattning i framstegstakten hade förstärkts vidtogs i mitten av 1962 en skärpning av finanspolitiken. Oro över prisutvecklingen och den externa balansen torde ha varit avgörande för åtstramningen. Under senare delen av 1962 torde de offentliga finanserna ha upphört att verka stimulerande på den ekonomiska aktiviteten. Budgetförslaget för innevarande år syftar till balans med parallella inkomst- och utgiftsstegringar på ca 5 1/2 procent. Skattesatserna förblir oförändrade.

Kreditpolitiken var restriktiv under 1962. Genom centralbankens transaktioner, netto, och genom uppgången i sedelomloppet reducerades banklikviditeten avsevärt. Inlåningsökningen till affärsbankerna saktade av och för att finansiera sin kreditgivning tvingades bankerna i starkt växande utsträckning tillgripa rediskontering i centralbanken. Från början av maj fastställdes rediskontot till 7 procent, vilket var 1/4 procentenhet högre än i mars. Från och med september tillämpas ett tak på bankernas rediskonteringar. Även likviditeten utanför banksystemet har sjunkit under sin redan 1961 låga nivå. För att dämpa importstegringen har villkoren för upptagande av kortfristig utländsk varukredit skärpts — från den 20 oktober krävs kontant betalning vid import av konsumtionskapitalvaror.

Med nuvarande strama kreditpolitik och numera återhållsamma finanspolitik ter sig utsikterna för fortsatt ekonomisk expansion i Finland under 1963 något osäkra. Investeringsbenägenheten synes vara i avtagande att döma av den låga orderingången till verkstäderna och utvecklingen på byggnadsmarknaden. Fortsatt sjunkande exportintäkter i trävaruindustrin kan komma att verka bromsande på utvecklingen av de privata inkomsterna och på efterfrågan, men å andra sidan tycks utsikterna för massaindustrin ha förbättrats. Valutareserverna är små och anses inte tåla någon generell stimulans av efterfrågan, innan exporten blir mer deciderat uppåtriktad. Men selektiv stimulans riktad mot s. k. »importsnåla» områden torde vara möjlig utan att äventyra valutaställningen. I första hand kunde här byggnadsverksamheten komma ifråga, där aktiviteten av allt att döma för närvarande främst hämmas av finansiella skäl och sysselsättningssvårigheter kan uppkomma.

IV. Utrikeshandeln

1. Exporten och importen 1962

Enligt kommerskollegiets preliminära beräkningar — baserade på faktiska siffror för utrikeshandeln januari—oktober — steg exportvärdet med ca 6 procent från 1961 till 1962, vilket är något mindre än ökningen 1960—1961. Då exportpriserna i genomsnitt synes ha legat ca 1 1/2 procent under 1961 års nivå, beräknas utförseln i volym räknat ha stigit med 8 procent mot drygt 5 procent 1960—1961. Exklusive fartyg ökade exportvolymen, säsongrensad, med 2 å 3 procent från sista kvartalet 1961 till första halvåret 1962 men synes därefter ha sjunkit något under andra halvåret.

I motsats till föregående år har exporten till Västeuropa inte stigit snabbare än totala exportvärdet. Utförseln till EFTA-länderna ökade preliminärt med endast 1,5 procent mot inemot 5 procent för EEC-länderna. Den låga exportökningen till EFTA beror på minskad utförsel till Storbritannien i samband med fortsatt lageravveckling för massa, trävaror, tidningspapper m. m. Exporten av järnmalm till Storbritannien synes likaledes ha sjunkit betydligt under 1961 års nivå. Avsättningssvårigheter för här berörda varugrupper liksom för järn och stål har erfarits också på EEC-marknaden. I kraft av tidigare ackumulerade orderstockar fortsatte däremot utförseln av verkstadsprodukter till Västeuropa att expandera starkt, trots den inträdda avmattningen i investeringskonjunkturen.

Återhämtningen i Förenta staterna medförde att exporten till Nordamerika ökade kraftigt 1962 (ca 18 procent), varvid nivån för 1960 kom att något överskridas. Gruppen övriga länder visade likaledes en avsevärd ökning i införseln från Sverige, vilket främst återspeglar kraftigt stegrade leveranser till östblocket, i första hand av maskiner. Exporten till råvaruländerna beräknas ha varit något lägre än 1961.

Tabell IV: 1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1961—1962

Miljoner kronor i löpande priser

	Import		Export		Handelsbalans	
	1961	1962 prel.	1961	1962 prel.	1961	1962 prel.
EFTA	4 007	4 350	5 055	5 135	+ 1 048	+ 785
EEC	6 056	6 550	4 682	4 915	— 1 374	— 1 635
Nordamerika	1 822	1 770	818	965	— 1 004	— 805
Övriga länder ...	3 266	3 405	3 643	4 055	+ 377	+ 650
Total	15 151	16 075	14 198	15 070	— 953	— 1 005

Tabell IV: 2. **Betalningsbalansen 1960—1963**

Miljoner kronor i löpande priser

	1960	1961	1962 prel.	1963 prognos
Export av varor, fob.	13 273	14 198	15 070	15 600
Import av varor, cif.	15 006	15 151	16 075	16 600
Handelsbalansens saldo	— 1 733	— 953	— 1 005	— 1 000
Sjöfartsnetto.	+ 1 355	+ 1 380	+ 1 400	+ 1 400
Övriga tjänster m. m., netto.	— 200	— 360	— 500	— 500
Bytesbalansens saldo	— 578	+ 67	— 105	— 100
Kapitaltransaktioner, netto.	— 76	— 31	+ 20	+ 65
Valutareservens teoretiska förändring.	— 654	+ 36	— 85	— 35
Förskjutningspost (statistiska missvisningar inkl. betalningsförskjutningar)	+ 495	+ 866	.. ¹	..
Valutareservens faktiska förändring	— 159	+ 902	..	..

¹ Under perioden januari-oktober 1962 uppgick förskjutningsposten till 625 miljoner kronor.

Importvärdet beräknas på grundval av handelsstatistiken för de tio första månaderna ha ökat med ca 6 procent från 1961 till 1962 mot att ha legat ungefär oförändrat från 1960 till 1961; i volym räknat kan importstegringen 1962 anslås till ca 5 procent, vilket innebär att importpriserna beräknas ha stigit med ca 1 procent. Uppgången i importpriserna och nedgången i exportpriserna kan uppskattas ha medfört en försämring i det genomsnittliga bytesförhållandet gentemot utlandet med 2 à 3 procent från 1961 till 1962. Rensad från säsongsvängningar synes importen ha stigit något snabbare mot slutet av 1962 än tidigare under året, delvis till följd av bränslelagring. Importstegringen 1962 berörde så gott som samtliga varugrupper med undantag för järn och stål, där bl. a. lägre priser och svenska kapacitetstillskott inverkade. De kraftigaste ökningarna hänförde sig till verkstadsprodukter (ca 10 à 11 procent), och till kemiska produkter. Liksom under tidigare år härrörde importökningen 1962 så gott som helt från Västeuropa med en något snabbare stegring av införseln från EFTA än från EEC. Importen från Nordamerika fortsatte att sjunka, medan gruppen »övriga länders» export till Sverige ökade något (tabell 1).

2. Bytesbalansen och valutareserven 1962

Försämringen i bytesförhållandet medförde att handelsbalansens underskott ökade något 1962 trots den snabbare volymökningen för exporten än för importen. Underskottet beräknas preliminärt till ca 1 000 miljoner kronor mot ca 950 miljoner 1961 och något över 1 700 miljoner 1960. Sjöfartsnettot ökade något, men samtidigt steg underskottet på övriga tjänster med inmot 150 miljoner så att bytesbalansen försämrades med ca 170 miljoner kronor från föregående år till ett underskott på ca 100 miljoner kronor. Ge-

Tabell IV: 3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1961—1963

I procent från föregående år

	1961	1962 prel.	1963 prognos
Export (fob) värde.....	+ 7	+ 6	+ 4
volym.....	+ 6	+ 8	+ 4
pris	+ 1	- 2	0
Import (cif) värde.....	+ 1	+ 6	+ 3
volym.....	+ 0	+ 5	+ 3
pris	+ 0	+ 1	0
Bytesförhållande (exportpriser dividerade med importpriser).....	+ 1	- 3	0

nom att de statliga kapitaltransaktionerna och värdepappershandeln beräknas ha givit ett positivt netto med ca 20 miljoner borde valutareserven teoretiskt ha minskat med ca 80 miljoner (tabell 2). Under inflytande av en fortsättningsvis starkt positiv förskjutningspost har emellertid en betydande förstärkning av valutareserven erhållits. Från årets början till slutet av november steg den totala valutareserven med 597 miljoner kronor.

3. Exporten 1963

Som framgår av diskussionen i föregående kapitel räknas med fortsatt, men troligen något dämpad ekonomisk expansion i Västeuropa 1963. Tillväxten i detta område, vilken mottar ca tre fjärdedelar av den svenska exporten, synes i ökad omfattning komma att återspegla stigande offentliga utgifter — vilka har lågt importinnehåll — och intensifierad konsumtionsefterfrågan. Vid sidan av den offentliga sektorn förefaller bostadsbyggandet komma att bli den enda mer dynamiska komponenten i investeringsverksamheten. Västtysklands bostadsbyggande, vilket ju har stor betydelse för den svenska trävaruexporten, avses emellertid bli tillbakahållt för att råda bot på övertryckstendenser. Industrins investeringsbenägenhet rapporteras allmänt vara på avtagande; detta kan väntas avspegla sig i en lägre ökningstakt i exporten av maskiner än 1962. För den svenska exporten gynnsamma faktorer är främst att lageravvecklingen av pappersmassa nu förefaller vara avslutad — för Storbritannien kan detta redan konstateras vara ett faktum — så att exporten bör kunna växa åtminstone i takt med den väntade uppgången i pappersproduktionen samtidigt som priserna stabiliseras. Generellt sett bör en återhämtning av den svenska exporten till Storbritannien stimuleras av den förbättring i efterfrågeläget som inträtt i och med liberaliseringen av den ekonomiska politiken mot slutet av 1962.

Den svenska exporten till Förenta staterna har visat sig relativt känslig för variationer i den amerikanska ekonomiska aktiviteten. Med utgångspunkt

Tabell IV: 4. Guld- och valutareserven december 1959—oktober 1962

Miljoner kronor

	31/12 1959	31/12 1960	31/10 1961	31/12 1961	31/10 1962
1. Riksbankens valutareserv					
Guld.....	987	881	933	934	936
Konvertibla valutor.....	1 260	1 643	2 481	2 523	2 973
Övriga valutor.....	— 81	— 89	— 154	— 138	— 18
Summa	2 166	2 435	3 260	3 318	3 891
2. Affärsbankernas valuta- behållning.....	881	453	352	472	532
Summa	3 047	2 888	3 612	3 790	4 423

från en väntad reduktion i framstegstakten förefaller det därför motiverat att endast räkna med i stort sett oförändrad import från Sverige.

Utförseln till råvaruländerna blir givetvis beroende av i vad mån en tillfredsställande ekonomisk expansion i industriländerna, bistånd med kapital samt de speciella ansträngningarna att stabilisera priserna, kan höja deras importförmåga. Det yttre sterlingområdet länder synes vara mindre hårt trängda än övriga råvaruländer, men de är å andra sidan relativt starkt orienterade gentemot Storbritannien.

Under förutsättning att de före årsskiftet kända tendenserna blir bestående har kommerskollegium bedömt att den svenska exportvolymen kommer att öka med 3 1/2 å 4 procent från 1962 till 1963, medan den genomsnittliga exportprisnivån väntas förbli oförändrad (tabell 3). Med ledning av konjunkturinstitutets länder- och varugrupsanalyser kan man beräkna att exportvolymen kommer att säsongrensad stiga relativt kraftigt mellan andra halvåret 1962 och första halvåret 1963 — uppskattningsvis med 5 procent — medan den fortsatta uppgången under andra halvåret torde bli ganska liten. Detta innebär att exportvolymen under första och andra halvåret 1963 skulle överskrida motsvarande fjolårsnivåer med 3 respektive inemot 5 procent. Det torde knappast behöva påpekas att hållfastheten i kalkylerna för speciellt den senare delen av året är mycket begränsad.

Exporten av verkstadsprodukter väntas öka endast obetydligt snabbare än genomsnittet. För trävaror och järnmalm beräknas utförseln kvantitetsmässigt bli av ungefär samma omfång som 1961 medan det för massa och papper kan räknas med en volymmässig uppgång. Exporten av handelsfärdigt järn och stål väntas bli i stort sett oförändrad medan livsmedelsexporten förutses komma att sjunka kraftigt. Priserna beräknas komma att ligga något över 1962 års medelnivå vad gäller massa och trävaror, medan järnmalmspriserna synes bli lägre.

4. Importen 1963

Som framgår av de övriga kapitlen beräknas den totala efterfrågan i Sverige öka med 3 1/2 à 4 procent i fasta priser från 1962 till 1963 eller i ungefär samma takt som 1961—1962. De förskjutningar i efterfrågeökningens fördelning som kan väntas är inte så genomgripande att några bestämda slutsatser kan dras om eventuella förändringar i importvolymens ökningstakt. För en något snabbare uppgång talar förväntningen om en större konsumtionsvolymstegring 1963 än 1962, men denna tendens torde komma att motvägas av stagnerande maskininvesteringar och troligen upphörande eller åtminstone väsentligt reducerade lagerinvesteringar.

Med ledning av kommerskollegiets beräkningar, vilka baserar sig på branschvisa studier av de aktuella tendenserna mot slutet av 1962, uppskattas importvolymen komma att stiga med 3 à 3 1/2 procent från 1962 till 1963 (tabell 3). En sådan ökning överensstämmer väl med det resultat konjunkturinstitutet kommit fram till genom att analysera effekten på importen av de sannolika förändringarna inom skilda efterfrågekategorier. Importpriserna beräknas bli genomsnittligt i huvudsak oförändrade från 1962 till 1963. Då samma förhållande gäller för exportpriserna skulle även bytesförhållandet förbli ungefär på 1962 års nivå.

5. Bytesbalansen och valutareserven 1963

Ovan redovisade antaganden om pris- och volymutveckling i utrikeshandeln implicerar att handelsbalansens underskott 1963 blir av samma storleksordning som 1962, dvs. 1 000 miljoner kronor. Under förutsättning att handelsutbytet utvecklas i linje med kommerskollegiets prognoser samt att handelsflottan ökar långsammare än tidigare beräknas sjöfartsnettot, vid oförändrade fraktsatser, komma att förbli på 1962 års nivå. Då någon förändring inte förutses för övriga tjänster skulle alltså även bytesbalansens underskott — om bassiffrorna för 1962 är riktigt uppskattade — förbli oförändrat på en nivå av 100 miljoner kronor. De offentliga kapitalrörelserna väntas netto medföra ett valutainflöde på 65 miljoner, främst till följd av amorteringar av utländska krediter. Valutareservens teoretiska minskning, ca 35 miljoner, skulle därmed bli några tiotal miljoner lägre än 1962 (tabell 2). Den faktiska förändringen av valutareserven sammanhänger givetvis i hög grad med hur förskjutningsposten utvecklar sig. En förutsägelser om hur dennas bestämningsfaktorer kan komma att variera låter sig svårligen utföras. Till den del posten representerar bristfällig statistisk täckning av löpande transaktioner, främst på tjänstesidan, finns inte någon direkt anledning att räkna med förändringar. Däremot kan det lättare inhemska kreditmarknadsläget medföra en minskning av den del som utgörs av kortfristig varukrediter m. m. Även om den tendens till sjunkande för-

skjutningspost som gjorde sig gällande 1962 fortsätter under innevarande år, torde man rimligtvis kunna räkna med att den liksom under de senaste tolv åren förblir positiv. Det synes ligga närmast till hands att anta att förskjutningsposten även 1963 kommer att uppväga den angivna teoretiska nedgången i valutareserven.

V. Produktionen

1. Den totala produktionen 1962 och 1963

Enligt konjunkturinstitutets preliminära beräkningar utförda från användningssidan, dvs. genom att summera åtgången av olika varor och tjänster, ökade totalproduktionen (bruttonationalprodukt till marknadspris) med ca 3 1/2 procent från 1961 till 1962. För utvecklingen från 1960 till 1961 upptar statistiken en produktionsuppgång med närmare 6 procent. Även om detta procenttal sannolikt något överskattar den faktiska utvecklingen på grund av statistiska störningar i samband med omsens införande kan man dock utgå från att produktionens ökningstakt var inte oväsentligt lägre 1962 än 1961.

Någon mera systematisk beräkning från produktionssidan har inte utförts denna gång, varför de i fortsättningen angivna förändringstalen för 1961—1962 måste betraktas som osäkra. Den samlade varu- och kraftproduktionen visade en måttlig stegring med ca 3 procent från 1961 till 1962; den minskade ökningstakten jämfört med 1960—1961 kan främst tillskrivas lägre ökningstal för industriproduktionen. Produktionen av olika tjänster (som svarar för drygt 40 procent av bruttonationalprodukten) synes däremot ha fortsatt att expandera i ungefär oförändrad takt och därmed delvis ha kompenserat den svagare utvecklingen på varusidan.

Enligt de bedömningar som framläggs i denna nationalbudgets olika kapitel på basis av det offentligas utgiftsplaner, de enskilda företagens investeringsplaner, exportutsikterna och den sannolika utvecklingen av den privata konsumtionen, väntas den totala efterfrågan 1963 öka i samma något dämpade takt som mellan 1961 och 1962. Den starkt splittrade konjunktur-bilden inrymmer dock inslag av både över- och underskott av efterfrågan i förhållande till den möjliga produktionsnivån. Produktionens höjd bestäms därför på vissa områden av produktionsförmågan (tillgången på arbetskraft och teknisk kapacitet), medan inom andra branscher enbart efterfrågeförhållandena blir avgörande. En utjämning i arbetsmarknadsläget mellan de konjunktursvaga och de mera expansiva branscherna synes dock inte vara möjlig på kort sikt trots intensifieringen av arbetskraftens både geografiska och yrkesmässiga rörlighet.

I följande avsnitt redogörs för den väntade utvecklingen inom olika produktionsgrenar. Enligt där presenterade bedömningar, vilkas resultat sammanfattas i tabell 1, beräknas den sannolika ökningen i totalproduktionen till drygt 3 1/2 procent från 1962 till 1963, vilket innebär en ökning i bruttonationalprodukten med omkring 3 000 miljoner kronor i 1962 års priser. Utvecklingsmönstret synes i stora drag vara likartat de båda åren med all-

mänt sett snabbare ökningar för tjänster än för varor. Produktionsutvecklingen inom delar av industrin präglas fortfarande av svaghetstecken. I skogsbruket beräknas tillbakagången bli mera omfattande under 1963 än under 1962. Den relativt sett starkaste bidragsökningen beräknas komma från byggnadssektorn.

I detta läge kan det vara av intresse att försöka bestämma utrymmet för den möjliga produktionsökningen. En jämförelse med den väntade produktionsutvecklingen ger då ett mått på graden av outnyttjad kapacitet. I kapitel VI anges den totala arbetsstyrkans ökning till 26 000 personer från 1962 till 1963. Om dessutom arbetslösheten (antal registrerade arbetslösa samt vid beredskapsarbeten och vid omskolningskurser sysselsatta personer) under 1963 reducerades till samma nivå som under 1961, skulle ett ytterligare tillskott på ca 6 000 personer erhållas till arbetsstyrkan. Den möjliga sysselsättningsökningen från 1962 till 1963 skulle i sådant fall uppgå till närmare 1 procent. Produktionen per arbetande person steg — efter omräkning till oförändrad arbetstid — under 1950-talet med ca 3 procent per år. Skulle produktivitetstegringen — i samband med en återgång till höjt kapacitetsutnyttjande — bli ännu något högre, skulle utrymmet för den totala produktionens ökning under loppet av ett år kunna tänkas bli ca 4 1/2 procent. Försvagningen i efterfrågan från både hemma- och exportmarknader — dvs. i förhållande till det möjliga utbudet — kan enligt detta summariska betraktelsesätt sägas innebära att en annars möjlig produktionsökning motsvarande 1/2 à 1 procent av den totala produktionen (dvs. omkring en halv miljard kronor i 1962 års priser) inte kommer till stånd.

2. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

Industrin

Utvecklingen av industriproduktionen under 1962 har utförligt behandlats i konjunkturinstitutets oktober- och decemberrapporter, varför den här kommer att beröras endast antydningssvis. Med ledning av tillgänglig produktionsstatistik för årets tre första kvartal och gjorda antaganden för utvecklingen under sista kvartalet 1962 har ökningen i den totala industriproduktionen beräknats till ungefär 3 procent från 1961 till 1962.

Följande genomgång av produktionsutsikterna för 1963 inom olika industrigrenar baseras på de bedömningar av efterfrågeläget inom respektive områden, som framgår av denna nationalbudgets olika delar, kompletterade med informationer som erhållits från kommerskollegium och som i sin tur är grundade på uppgifter från branschsakkunniga, tillgänglig produktions-, utrikeshandels- och lagerstatistik m. m. Genomgången tyder på att industrin under 1963 kommer att kännetecknas av en förhållandevis svag expansionstakt. Dämpningen framträder tydligast inom metallsektorn, där verkstadsindustrin förutses visa endast moderata ökningar, medan man för järnmalmsbrytningen och järn- och stålverkens produktion kan räkna med en i

förhållande till 1962 oförändrad nivå. Skogsindustriernas produktion väntas däremot — från sitt låga utgångsläge — öka relativt kraftigt under 1963; den beräknade produktionsnivån ligger dock en bra bit under kapacitetsgränsen. Också inom konsumtionsvaruindustrierna kan man räkna med en måttligt stigande produktion. En sammanvägning av dessa givetvis osäkra bedömningar ger till resultat att den totala industriproduktionen kan väntas stiga med ca 3 procent från 1962 till 1963.

Enligt säsongrensade siffror var produktionen både under första och andra halvåret 1962 (för det sistnämnda delvis prognos) ca 1 1/2 procent större än närmast föregående halvår. För 1963 räknas med en något snabbare produktionsökning under första halvåret — sammanhängande med massaindustrins väntade produktionsåterhämtning — och en något långsammare produktionsökning under andra halvåret — sammanhängande med de mera ovissa utsikterna för verkstadsproduktionen.

För *järnmalmgruvorna* har exportefterfrågan försvagats och produktionen beräknas ha minskat med ca 5 procent 1961—1962. Under 1963 förutses produktionen bli i stort sett oförändrad eller möjligen något högre i förhållande till 1962. Medan avsättningsmöjligheterna för lapplandsmalm bedöms som förhållandevis goda räknar man med en fortsatt strukturellt be tingad tillbakagång för vissa mellansvenska gruvor.

Inom *järn- och metallverken* var produktionens ökningstakt avtagande under 1962 och orderstocken sjönk. Produktionsökningen 1961—1962 beräknas ha utgjort endast ett par procent. För det framförliggande året förutses en ungefär oförändrad efterfrågan för handelsfärdiga stålprodukter från export- och hemmamarknad, vilket tyder på att också produktionen kan väntas bli av ungefär samma omfattning 1963 som 1962. Med tanke på den låga orderstocken kan dock risken för någon nedgång i produktionen inte uteslutas.

Också inom *verkstadsindustrin* (exklusive varv) var produktionens ökningstakt lägre under 1962 än under de två föregående åren. Avmattningstendenserna framträder tydligt i orderstatistiken. Under perioden mars—augusti 1962 var nämligen orderingången, mätt i arbetstimmar, 3 procent lägre än under motsvarande tid 1961 och 9 procent lägre än närmast föregående sexmånadersperiod, dvs. september 1961—februari 1962. Orderstockens storlek beräknas ha varit 7 procent mindre i augusti 1962 än vid samma tid 1961. För att belysa den sannolika utvecklingen inom denna industrigren (som svarar för drygt 1/3 av hela industrins produktion) har konjunkturinstitutet sammanställt en försörjningsbalans för verkstadsprodukter avseende 1963. Beräkningarna baseras på samma prognoser rörande investeringarna, konsumtionen och exporten som ingår i denna nationalbudget. Enligt dessa beräkningar skulle produktionen stiga med ca 3 procent från 1962 till 1963. — För *varvsindustrin* har orderingången varit endast obetydlig under 1962 och man får räkna med risk för sjunkande produktionsnivå under 1963, speciellt vad avser fartyg för leverans under 1964.

Träindustrins produktionsvolym beräknas ha varit obetydligt större under 1962 än året innan. Bakom denna utveckling döljer sig en tillbakagång för sågverken och stigande produktion för den övriga träindustrin, dvs. för möbel-, byggnadssnickeri- och trähusfabriker m. fl. För dessa sistnämnda grupper förutses expansionen fortsätta även under 1963. För sågverksprodukter väntas däremot det tryckta marknadsläget kvarstå. Trots att produktionen av sågade och hyvlade barrträvaror minskade med ca 3 procent från 1961 till 1962 fortsatte lagren att öka. Läget belyses av konjunkturbarometeruppgifter i september 1962, då hälften av sågverksföretagen ansåg lagren vara för stora och den ineliggande orderstocken för liten i förhållande till produktionsnivån. Man räknar dock med att exporten kan hållas på samma nivå under 1963 som 1962 trots hårdnande konkurrens främst från Sovjetunionen. Stimulerad av hög byggnadsverksamhet väntas efterfrågan från hemmamarknaden visserligen stiga, men med tanke på lagersituationen kan någon ökning av sågverkens produktion inte förutses. För hela träindustrin torde detta innebära en produktionsökning med ett par procent från 1962 till 1963.

För *massaindustrin* var 1962 ett dåligt produktionsår. Begränsningen av produktionen i förhållande till fullt kapacitetsutnyttjande beräknas ha utgjort mer än 20 procent. För 1963 ter sig marknadsutsikterna något ljusare då man räknar med att lageravvecklingen hos de västeuropeiska köparna skall vara slutförd. Detta förutses möjliggöra en exportökning på ca 12 procent. Konsumtionen på hemmamarknaden väntas stiga något långsammare och man strävar också efter att nedbringa de — trots viss avveckling under 1962 — alltjämt för höga lagren. För att uppnå en anpassning av utbudet till denna beräknade marknadsefterfrågan har producenterna enats om fortsatta produktionsbegränsningar. Den totala leveransvolymen har angetts till inemot 3 miljoner ton, vilket tillåter en produktionsökning med omkring 10 procent jämfört med 1962. Genom de kapacitetstillskott som tillkommit under hösten 1962 och tillkommer under det framförliggande året innebär denna beräknade produktionsnivå emellertid att graden av kapacitetsutnyttjande blir ungefär lika låg som under 1962. För vissa kvaliteter beräknas begränsningen bli t. o. m. något hårdare.

Inom *pappersindustrin* beräknas produktionen ha ökat med ca 4 procent mellan 1961 och 1962. Då emellertid tillverkningskapaciteten ökade ännu snabbare var kapacitetsutnyttjandet alltjämt mindre tillfredsställande. Exportutsikterna för 1963 tyder på en ökning med ca 8 procent. Denna faller helt på annat papper än för tidningsändamål och på papp, medan man för tidningspapper räknar med ungefär samma exportefterfrågan som 1962. Pappersindustrins totala produktion kan med ledning härav väntas stiga med ca 5 procent från 1962 till 1963.

Bland *konsumtionsvaruindustrierna* noterade livsmedelsindustrin en relativt kraftig produktionsökning under 1962, medan produktionen inom textil- och beklädnadsindustrin samt sko- och läderindustrin låg kvar på i stort sett samma nivå som ett år tidigare. Enligt konsumtionsprognosen sy-

Tabell V: 1. Produktionsprognos för olika näringsgrenar 1962—1963

	Procentuell andel av total- produktionen	Förändring 1962—1963	
		Procent	Milj. kr. i 1962 års priser
Industri och hantverk.....	37	+ 3	+ 950
Kraft- och belysningsverk.....	2	+ 6	+ 100
Byggnads- och anläggningsverksamhet....	9	+ 9	+ 700
Jordbruk.....	4,5	— 4,5	— 150
Skogsbruk.....	3,5	— 10	— 250
Summa varu- och kraftproduktion	56	+ 3	+ 1 350
Statens och kommunernas verksamhet.....	11	+ 6	+ 550
Bostadsnyttjande (inkl. underhåll).....	5	+ 5	+ 200
Handel och samfärdsl.....	22	+ 4	+ 800
Konsumenttjänster.....	6	+ 2	+ 100
Summa tjänster	44	+ 4,5	+ 1 650
Totalt	100	+ 3,5	+ 3 000

nes goda förutsättningar finnas för ökad produktion under 1963 inom alla här nämnda delbranscher. I likhet med utvecklingen 1961—1962 förutses stegringstakten bli snabbast för livsmedelsproduktionen, men också för de andra branscherna torde man kunna räkna med ett par procents högre produktionsnivå än under 1962. Importutvecklingen för textil- och skoindustrin är dock svårbedömbär och detta gör produktionsprognoserna relativt osäkra.

Övriga näringsgrenar

Elkraftproduktionen beräknas av centrala driftledningen ha ökat med ca 7 procent från 1961 till 1962. Ökningen låg helt på vattenkraftproduktionen medan produktionen av värmekraft var lägre än under senare år. Den totala elförbrukningen väntas öka med ca 6 procent 1962—1963, en ökning som produktionen utan svårighet kan möta.

Inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* beräknas produktionen ha ökat med 4 1/2 procent från 1961 till 1962. En närmare beskrivning av utvecklingen inom denna sektor lämnas i kapitel VIII. Enligt de där presenterade kalkylerna väntas bruttoinvesteringar i byggnader och anläggningar stiga med ca 9 procent 1962—1963. Härvid räknas med oförändrade byggnadstider och förutsätts vidare att igångsättningen av nya byggnadsföretag under 1963 kommer att få en sådan omfattning att sysselsättningen inom byggnadsverksamheten under andra halvåret 1963 kan vidmakthållas åtminstone på den nivå som uppnås under första halvåret 1963.

Jordbrukets produktionsvolym (mätt som bidraget till bruttonationalprodukten, dvs. total produktion minus inköpta förnödenheter) var enligt jordbruksnämndens beräkningar ca 3 1/2 procent större 1962 än 1961. Medan produktionen av vegetabilier var i det närmaste oförändrad ökade ani-

malieproduktionen med 4 1/2 procent, huvudsakligen beroende på en kraftig stegring (10 procent) i produktionen av slaktdjur. För 1963 räknar jordbruksnämnden — under antagande om normal väderlek — med en minskning av vegetabilieproduktionen med ca 2 procent och med en nedgång för animalierna med 3 1/2 procent. Då samtidigt de förbrukade förnödenheterna beräknas stiga något, antas jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten sjunka med ca 4 1/2 procent från 1962 till 1963.

Avverkningarna i *skogsbruket* beräknas av skogsstyrelsen ha minskat med 4 procent från 1961 till 1962. Enligt ännu preliminära uppgifter var nedgången för sågtimmer ca 2 1/2 procent och för massaved drygt 4 procent. Mot bakgrunden av skogsindustriernas stora råvarulager och fortsatta produktionsbegränsningar räknar skogsstyrelsen med en ytterligare något reducerad timmeravverkning under 1963 medan avverkningsvolymen för massaved beräknas bli väsentligt mindre 1963 än 1962. Utvecklingen är dock mycket svårbedömbär, speciellt ifråga om avverkningarna under nästa vinterhalvår. Den förutsedda minskningen i skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten markeras i tabell 1 som en nedgång på 10 procent.

Tjänster. — Som mått på statens och kommunernas verksamhet används förändringar av löneposten vid oförändrat löneläge (med andra ord arbetskraftvolymen) i den sammanlagda statliga och kommunala konsumtionen. Utgående från föreliggande utgiftsplaner kommer man till en ökning med ca 6 procent från 1962 till 1963. — Genom tillskott av nya lägenheter beräknas de tjänster, som bostäderna kan sägas producera i form av bostadsnyttjande, öka med ca 5 procent. — Handelns och samfärdselns bidrag till bruttonationalprodukten har i enlighet med den senaste långtidsutredningens bedömningar antagits stiga med 4 procent. Också för konsumenttjänsterna, dvs. det produktionsbidrag som kommer från servicenäringarna, de fria yrkena, arbetshjälp i hemmen osv., anges med ledning av långtidsutredningen en ökning av produktionsvolymen med 2 procent från 1962 till 1963.

VI. Arbetsmarknaden

1. Arbetsmarknaden under 1962

Det något försvagade konjunkturläget under 1962 återspeglas i utvecklingen på arbetsmarknaden. Samtliga arbetsmarknadsindikatorer tyder på en avmattning i efterfrågetrycket jämfört med de närmast föregående två åren. Antalet vid arbetsförmedlingarna lediganmälda platser minskade sålunda både i förhållande till 1960 och 1961. Samtidigt steg tillsättningsprocenten, dvs. det blev lättare att fylla vakanserna. Tendenserna till minskat efterfrågetryck framgår också av de uppgifter om arbetskraftsbrist som företagen lämnat till konjunkturbarometrarna. Inom industrin redovisade visserligen mer än 50 procent av företagen (vägda efter arbetarantalet) brist på yrkesarbetare vid undersökningstillfällena i mars, juni och september 1962, men dessa andelar var ca 10 procentenheter lägre än vid motsvarande tidpunkter 1961. En ungefär lika stark nedgång i bristsiffrorna har ägt rum också för andra arbetare än yrkesarbetare och för tekniker, för vilka bristen synes vara något mindre markerad (bristandelarna var i september 1962 respektive 20 och 30 procent). Den starkaste efterfrågeminskningen — av konjunkturbarometeruppgifter att döma — framträder i skogsbruket, där i september 1962 endast 11 procent av företagen angav brist på huggare mot 77 procent ett år tidigare och endast 9 procent brist på körare mot 35 procent i september 1961. Även i varuhandeln synes bristen på arbetskraft ha lättat.

Den minskade efterfrågan på arbetskraft har lett till något högre arbetslöshet, även om den fortfarande legat på en låg nivå. Hela antalet vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa var i mitten av november 1962 ca 23 000, vilket är drygt 2 000 fler än i november 1960 och 1961 men något färre än vid samma tidpunkter 1956—1959. Arbetslöshetsprocenten för arbetslöshetsförsäkrade utgjorde endast 1,2. I syfte att få ett riktigare mått på marknadens underutnyttjande av arbetskraftsresurserna bör hänsyn också tas till omfattningen av beredskapsarbeten och omskolningskurser för arbetslösa. Vid beredskapsarbeten sysselsattes i mitten av november 1962 ca 6 300 arbetare, vilket var 3 400 fler än ett år tidigare. Antalet personer som genomgick yrkesutbildning för arbetslösa utgjorde vid samma tid ca 12 000, vilket innebär en ökning med 3 200 från november 1961. Den samlade arbetsstyrkan, som enligt arbetsförmedlingsstatistiken inte kunnat sysselsättas genom marknadsefterfrågan, omfattade således mot slutet av 1962 över 40 000 personer eller närmare 9 000 fler än ett år tidigare. Den faktiska undersysselsättningen torde emellertid vara något större eftersom all arbetslöshet inte uppfångas av arbetsförmedlingsstatistiken. Enligt arbetskrafts-

Tabell VI: 1. Vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa i november 1961 och 1962

	Antal arbetslösa i november 1962			Förändring november 1961—november 1962		
	Hela riket	Södra och mellersta Sverige	Dalarna och Norrland ¹	Hela riket	Södra och mellersta Sverige	Dalarna och Norrland ¹
Industriarbetare	6 400	4 800	1 600	+ 600	+ 400	+ 200
Byggnadsarbetare	4 700	2 500	2 200	— 800	— 700	— 100
Skogsarbetare	1 800	200	1 600	+ 600	+ 100	+ 500
Övriga kassor	4 000	2 400	1 600	+ 600	+ 200	+ 400
Summa försäkrade	16 900	9 900	7 000	+ 1 000	0	+ 1 000
Icke försäkrade	6 100	3 600	2 500	+ 1 200	+ 400	+ 800
Samtliga arbetslösa	23 000	13 500	9 500	+ 2 200	+ 400	+ 1 800
därav: män	17 800	9 800	8 000	+ 1 600	0	+ 1 600
kvinnor	5 200	3 700	1 500	+ 600	+ 400	+ 200

¹ Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

undersökningen i augusti 1962 angavs antalet arbetslösa till 61 000 eller 1,6 procent av den totala arbetskraften. Dessa undersökningar är dock behäftade med relativt stora felmarginaler, vilket försvårar jämförelser mellan olika tidpunkter.

Att döma av totalsiffrorna har arbetsmarknaden således kännetecknats av en relativt god balans under 1962 med mindre tendenser till överefterfrågan på arbetskraft än under de närmast föregående åren. Samtidigt har dock arbetsmarknadsläget visat en såväl branschmässigt som geografiskt mera splittrad bild.

Såsom framgått av produktionskapitlet har efterfrågan varit vikande främst för skogsprodukter och järnmalm, vilket medfört minskad sysselsättning på dessa områden. I industrin var nedgången i antalet anställda arbetare kraftigast vid gruvorna, där sysselsättningen i oktober 1962 var 8 procent lägre än i oktober 1961. Också i träindustrin, massa- och pappersindustrin samt textil- och beklädnadsindustrin sjönk sysselsättningen påtagligt. För industrin som helhet var antalet anställda arbetare i oktober 1,4 procent lägre 1962 än 1961. Arbetslösheten bland industriarbetare har dock inte ökat nämnvärt.

I skogsbruket sjönk antalet lediganmälda platser med hela 46 procent mellan oktober 1961 och 1962. Sysselsättningen inom storskogsbruket, vilket omfattar omkring hälften av landets skogsarbetskraft, var i november 1962 ca 13 procent lägre än vid samma tid 1961. För det enskilda skogsbruket föreligger uppgifter endast t. o. m. augusti 1962, då sysselsättningen låg på ungefär samma nivå som året innan. Det dåliga sysselsättningsläget för skogsbruket som helhet återspeglas också i en kraftigt ökad arbetslöshet (se tabell 1).

I motsats till de flesta industrigrenarna och till skogsbruket var efterfrågan på arbetskraft inom byggnadsverksamheten under andra halvåret högre 1962 än 1961. Till stor del måste detta tillskrivas de åtgärder som — mot bakgrund av tydliga tendenser till en avmattning i den allmänna ekonomiska aktiviteten — vidtogs under våren och sommaren 1962 i syfte att öka byggnadsverksamheten. Den ökning av arbetslösheten som ägde rum under första halvåret 1962 förbyttes sedan under andra halvåret i en minskning i förhållande till motsvarande period 1961. Under höstmånaderna kännetecknades byggnadsarbetsmarknaden också av en inte obetydlig brist på yrkesarbetare.

Försämringen i skogs- och malmkonjunkturen har återverkat på arbetsmarknadsläget speciellt hårt i de nordligaste länen. Medan den höga sysselsättningen i södra och mellersta Sverige ytterligare stimulerats av livlig byggnadsverksamhet har det i Norrland inte funnits tillräckligt sådant stöd för att motverka sysselsättningsminskningen. Den stora skillnaden i arbetsmarknadsläget mellan södra och mellersta Sverige å ena sidan och Dalarna och Norrland å andra sidan framgår av de uppgifter om arbetslösheten inom olika näringsgrenar som lämnas i tabell 1. I november 1962 svarade de 6 nordligaste länen för 40 procent av den totala arbetslösheten och för mer än 80 procent av ökningen från samma tid 1961. Skillnaden mellan landsdelarna förstoras ytterligare om man räknar med att av de 6 300 personer som i november 1962 var sysselsatta vid beredskapsarbeten ca 4 200 fanns i Dalarna och Norrland. Den kraftigaste försämringen undergick sysselsättningsläget i Västerbottens län, där antalet arbetslösa steg från 1 300 i november 1961 till 2 200 i november 1962.

2. Utsikterna för 1963

Utbudet av arbetskraft

Under förutsättning av en nettoimmigration på 7 000 personer under 1963 beräknas befolkningen i arbetsför ålder (15—64 år) öka med omkring 36 000 personer (0,7 procent) 1962—1963. Utgående från denna beräknade befolkningsutveckling och från de yrkesintensiteter för olika köns-, ålders- och civilståndsgrepp, som redovisats i arbetskraftsundersökningarna, har vissa beräkningar utförts för att uppskatta förändringarna i utbudet av arbetskraft. Hänsyn har härvid tagits till de mer långsiktiga förändringar i yrkesverksamhetsgraden som kan väntas äga rum under den betraktade perioden. Enligt dessa antaganden skulle yrkesintensiteten för män och inte gifta kvinnor minska något i åldrarna 15—24 år medan yrkesintensiteten för gifta kvinnor väntas öka inom alla åldersgrupper. Beräkningarna ger till resultat följande förändringar i utbudet av arbetskraft från 1962 till 1963 (antal personer):

Män	+ 7 000
Kvinnor	+ 19 000
därav: gifta	+ 19 000
ej gifta	0
Samtliga	+ 26 000

Utbudet av arbetskraft beräknas således öka i samma takt som den arbetsföra befolkningen, dvs. med 0,7 procent 1962—1963. Såsom framgår är den största utbudsökningen att vänta bland de gifta kvinnorna. En stor del av dessa kan väntas stå till förfogande endast för deltidsarbete; enligt arbetskraftsundersökningarna i februari, maj och augusti 1962 var den genomsnittliga veckoarbetstiden för gifta kvinnor endast 27 timmar mot 37 timmar för ej gifta kvinnor och 42 timmar för män. Antas dessa arbetstider bli gällande även under 1963, blir utbudsökningen — mätt i antal arbetstimmar — endast ca 1/2 procent 1962—1963, dvs. något mindre än i antal personer räknat.

Sysselsättningen

Följande genomgång av sysselsättningsutsikterna inom olika näringsgrenar baseras på den efterfrågan på arbetskraft som kan väntas med utgångspunkt av de produktionsplaner som presenterats i kapitel V. För *industrin* som helhet förutses där en produktionsökning med ca 3 procent från 1962 till 1963. Eftersom denna ökning torde vara något mindre än den sannolika produktivitetsförbättringen kan för industrins del förutses ett obetydligt minskat arbetarantal jämfört med 1962. Arbetsgivare torde i dagens läge merendels eftersträva att i möjligaste mån behålla sina arbetsstyrkor för att inte råka i en bristsituation när efterfrågan åter stiger. Detta skulle då yttra sig i en förhållandevis låg produktivitet utveckling. Å andra sidan bör det längre fram — när produktionen åter sätter fart — föreligga goda möjligheter att höja produktiviteten när den arbetskraft som för närvarande sysselsätts vid mindre produktiva uppgifter åter sätts i direkt produktion. — Industrins tjänstemannapersonal kan däremot med ledning av tidigare års utveckling antas stiga med några tusen 1962—1963.

Som tidigare nämnts minskade industrins sysselsättning något under loppet av 1962. Då någon snabb vändning inte synes vara förestående torde sysselsättningen under de närmast framförliggande månaderna bli lägre än förra året. En fortsatt minskning av arbetarantalet är framför allt att räkna med inom gruvor samt järn- och stålverk. Den för verkstadsindustrin förutsedda produktionsökningen kan totalt väntas innebära en oförändrad sysselsättning jämfört med slutet av 1962. Ökad sysselsättning kan förutses inom byggnadsämnesindustrier och byggnadssnickerier. Inom konsumtionsvaruindustrierna kan inga större förändringar i sysselsättningsläget utöver de säsongmässiga väntas under den första delen av 1963.

Utsikterna för årets senare hälft är mera osäkra. Med utgångspunkt från produktionsprognosen beräknas sysselsättningen totalt sett bli oförändrad jämfört med samma tid 1962.

Med utgångspunkt från de kalkyler som redovisas i kapitlen V och VIII kan sysselsättningen inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* väntas bli väsentligt större under första halvåret 1963 än under samma tid 1962. Beträffande andra halvåret är underlaget för kalkylerna mera osäkert. Man torde dock kunna förutsätta att igångsättningen blir av sådan omfattning

att sysselsättningen inom byggnadsområdet blir åtminstone lika stor under andra halvåret som under första halvåret 1963. Den genomsnittliga sysselsättningsökningen från 1962 till 1963 har beräknats till omkring 15 000 personer. De stora regionala skillnader som arbetskraftssituationen för närvarande uppvisar kan dock inte väntas bli utjämnade under 1963. Minskningen i kraftverksbyggandet medför ökade sysselsättningsvärigheter för byggnadsarbetare i norra Sverige och bidrar således till att ytterligare skärpa skillnaden i arbetsmarknadsläget gentemot landet i övrigt.

Inom *skogsbruket* pågår för närvarande en intensiv mekanisering medförande ständigt sjunkande arbetskraftsåtgång per avverkad kvantitet. Till sammans med den i produktionskapitlet förutsedda kraftiga nedgången i avverkningarna innebär detta att sysselsättningen kan väntas minska med i runt tal 10 000 årsarbetare från 1962 till 1963. Nedgången i sysselsättningen förväntas få sin tyngdpunkt förlagd till första halvåret 1963.

För *övriga delar av arbetsmarknaden* föreligger inga uppgifter som skulle peka på en från mera långsiktiga trender avvikande sysselsättningsutveckling. I enlighet med den senaste långtidsutredningens kalkyler för 1960—1965 antas här för 1963 att antalet sysselsatta inom jordbruket fortsätter att minska med i runt tal 10 000 personer. Sysselsättningen inom samfärdseln förutses bli i stort sett oförändrad medan den inom handeln kan väntas öka med drygt 10 000 och inom offentlig verksamhet med ca 15 000 personer.

Arbetsmarknadsbalansen

Ovan presenterade mycket summariska kalkyl pekar på en ökning av den totala sysselsättningen med omkring 20 000 personer (0,6 procent) från 1962 till 1963. Utbudet av arbetskraft har i det föregående beräknats bli något större. Detta innebär att arbetslösheten genomsnittligt sett kan väntas öka obetydligt från 1962 till 1963. I stort torde arbetsmarknadsläget under 1963 komma att likna det som rådde under 1962 med tämligen god balans när man ser på arbetsmarknaden i dess helhet. Däremot måste man räkna med en förstärkning av de geografiska och yrkesmässiga skillnaderna, speciellt under vintermånaderna. Till stor del kan vinterns sysselsättningsvärigheter väntas gälla norrlandslänen och delar av Mellansverige, där näringslivet domineras av de konjunkturrellt svaga branscherna. Till följd av skogsbrukets mindre arbetskraftsbehov blir sysselsättningsvärigheterna under vintern mest kännbara i glesbygden, där andra sysselsättningsmöjligheter är begränsade.

VII. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Summan av utbetalda löner beräknas ha stigit med drygt 10 procent mellan 1961 och 1962. I högre grad än tidigare innebar avtalsuppgörelserna 1962 speciellt stora lönelöft för vissa eftersläpande grupper. Exempelvis steg lönen för anställda inom handeln med ca 17 procent, inom jordbruket med ca 15 procent, inom privat samfärdsl med ca 7 1/2 procent samt inom statlig och kommunal verksamhet med ca 11 procent. En relativt stor del av höjningen för de anställda i offentlig tjänst bestod i lönegradsuppflyttningar fr. o. m. juli 1962. För industriarbetarna beräknas avtalen ha inneburit en höjning av timförtjänsten med inemot 4 1/2 procent och för industritjänstemännen med drygt 5 procent, medan motsvarande höjning för byggnadsarbetarna stannade vid ungefär 3 procent. Skogsarbetarna slutligen erhöi en lönehöjning på ca 8 procent. En sammanvägning av angivna procenttal leder fram till en total avtalsmässig lönehöjning med drygt 8 procent. För större delen av löntagarna överensstämmer emellertid avtalsår ej med kalenderår. Då 1962 års avtalsmässiga löneökningar överstiger 1961 års med ca 3 procent blir den totala avtalsmässiga löneökningen mellan dessa kalenderår ca 1 procent lägre än mellan avtalsåren.

Löneglidningen beräknas i genomsnitt för samtliga löntagargrupper ha varit knappt 2 procent 1961—1962, vilket är något mindre än 1960—1961. Det bör dock då observeras att löneglidning 1961—1962 antagits ha förekommit endast inom industrin och byggnadsverksamheten. Detta antagande har gjorts mot bakgrunden av de relativt stora avtalsmässiga löneökningarna inom övriga områden, där löneglidning brukat förekomma. Tillsammans kan avtalsmässig lönehöjning och löneglidning beräknas ha medfört en ökning av den *genomsnittliga lönenivån* med drygt 9 procent mellan kalenderåren 1961 och 1962.

Den totala lönesumman steg ytterligare till följd av dels ökad sysselsättningsvolym dels överflyttningar från låg- till höglöneområden med totalt ca 1 procent. Om härtill läggs de avtalsmässiga lönehöjningarna samt löneglidning erhålls den stegring med drygt 10 procent av den *totala lönesumman* som inledningsvis angavs.

För företagen steg *lönekostnaden* per timme mellan 1961 och 1962 utöver avtalsmässig ökning och löneglidning med knappt 1 procent på grund av ATP- och ITP-avgifter, dvs. med totalt ca 10 procent.

Det bör observeras att de i tabell 1 redovisade arbetsgivaravgifterna avser under respektive kalenderår till försäkringsanstalt inbetalda belopp. Dessa överensstämmer emellertid ej allmänt med företagens kostnader för

respektive år. Under 1962 kan exempelvis blott drygt 70 procent av till ATP-fonden insatta medel beräknas hänförliga till 1962; återstoden är fyllnadsbetalningar för 1960 och 1961. På motsvarande sätt kan i framtiden dylika fyllnadsbetalningar för 1962 väntas ske.

Från 1962 till 1963 beräknas den totala lönesumman stiga med ca 7 procent, vilket innebär en betydligt lägre ökningstakt än från 1961 till 1962. Detta sammanhänger främst med att de tvååriga avtalen stipulerar mindre höjningar för 1963 än för 1962. Vidare kommer spridningen mellan de olika näringsgrenarnas beslutade lönehöjningar att bli mindre 1963 än 1962. Arbetsbetare inom industri och byggnadsverksamhet har beräknats erhålla en lönehöjning på ca 3 procent, industritjänstemän samt anställda inom samfärdsel och allmän tjänst ca 4 procent. Anställda inom jordbruk och handel erhåller liksom mellan 1961 och 1962 de största lönelysten, dock att ökningen kan beräknas bli endast ungefär hälften så stor som ett år tidigare, dvs. av storleksordningen 7 respektive 8 procent. Anställda i skogsbruket slutligen erhåller en lönehöjning på drygt 4 procent, vilket är drygt hälften av vad som erhöles mellan 1961 och 1962. En sammanvägning av de olika avtalsresultaten ger för samtliga grupper en höjning på drygt 4 procent mellan avtalsåren 1962 och 1963, vilket omräknat till kalenderår ger en ökning med knappt 5 procent. Dessutom tillkommer knappt 100 miljoner kronor, utgörande premier för de grupplivförsäkringar som avtalsmässigt träder i kraft vid årsskiftet 1962/63, vilket höjer lönenivån med några tiondels procent. Förutsätter man att löneglidningen blir något lägre 1963 än 1962 kan den *genomsnittliga lönenivån* beräknas stiga med ca 6 1/2 procent mellan 1962 och 1963.

Ökningen i sysselsättningsvolym samt överflyttningsovinster antas bli något lägre 1963 än 1962. En summering av avtals-, löneglidnings- och sysselsättningskomponenterna ger den ökning av den *totala lönesumma* med ca 7 procent som ovan angavs.

För företagen kan *lönekostnaden per timme* utöver avtalsmässig ökning och löneglidning antas stiga något mer mellan 1962 och 1963 än vad som varit fallet mellan 1961 och 1962. Kostnaderna för ATP stiger med 0,6 procent av lönen. Vidare träder från 1 januari 1963 nya sjukförsäkringsbestämmelser i kraft, som kan beräknas höja företagens kostnader med nära en halv procent. Den totala effekten av dessa komponenter kan beräknas resultera i en höjning av *företagens lönekostnader per timme* med drygt 7 procent.

Övriga inkomster

Tidigare har jordbruksnämndens beräkningar till nationalbudgeten av *jordbrukarnas inkomster* bl. a. utgått från den förutsättningen att jordbrukarnas egna arbetsinsatser kalkylmässigt borde värderas till arbetarlön, varefter ifrågavarande lönesumma kalkylmässigt fick utgöra ett kostnadselement vid beräkningen av jordbrukarnas rena företagervinst. Det visade

sig emellertid svårt att med denna beräkningsmetod uppnå en rimlig avstämning mellan totalt beräkningsbara intäkter och kostnader, i varje fall på sådant sätt att de framkomna beräkningsresultaten angående jordbruksbefolkningens inkomster lämpade sig att infoga i en allmän inkomstberäkning, vilken skulle ge utgångspunkter för en prognos över den totala privata konsumtionen. I föreliggande beräkning har det därför befunnits mest ändamålsenligt att uppskatta jordbruksbefolkningens inkomster med utgångspunkt från jordbrukets totala på produktionsstatistisk väg beräknade intäkter, varifrån dragits i jordbrukets totalalkyl upptagna omkostnader gentemot främmande näringsgrenar, avskrivningar på byggnader och maskiner, räntor på främmande kapital samt kostnader för lejd arbetskraft. Kalkylen innebär möjligen en underskattning av vissa trendmässigt stigande kostnader.

Även om en sådan beräkning innehåller mycket betydande osäkerhetsmoment har den likväl för sitt ändamål ansetts avgjort att föredraga framför de inkomstkalkyler för jordbruksbefolkningen som tidigare utförts till nationalbudgeten.

Mellan 1961 och 1962 beräknas jordbrukarnas inkomster av jordbruk och skog ha varit praktiskt taget oförändrade; inkomsterna av jordbruk har visserligen stigit med ca 3 procent, men inkomsterna av skogsbruk, vilka utgör en knapp tredjedel av jordbrukarnas totala inkomster, beräknas ha minskat mellan 1961 och 1962 på grund av såväl lägre avverkning som fallande priser. Då antalet jordbrukare sjunker i en takt av ca 2 procent per år torde emellertid den individuella inkomstökningen mellan 1961 och 1962 ha uppgått till ca 2 procent. Enligt jordbruksnämndens beräkningar går jordbrukarnas inkomster ned med knappt en halv procent mellan 1962 och 1963. Hänsyn har härvid tagits till den beräknade effekten av utlösningen av inkomstregeln i början av 1963. Jordbrukarnas inkomster av skogsbruk kan med stöd av uppskattningar från skogsstyrelsen beräknas minska med ca 15 procent på grund av mindre avverkning och lägre priser. Totalt skulle detta innebära en nedgång i jordbrukarnas inkomster med drygt 5 procent. Minskningen av antalet jordbrukare gör emellertid att den totala individuella inkomstnivån endast sjunker med några procent mellan 1962 och 1963.

I detta sammanhang må erinras om att jordbrukets organisationer begärt förhandlingar om prisfrågorna i anledning av jordbrukarnas inkomstutveckling under nu gällande sexårsavtal. Frågan om sådana förhandlingar skall upptagas prövas för närvarande inom regeringen.

Av den i det följande presenterade konsumtionsprognosen framgår att konsumtionsökningen 1963 till icke oväsentlig del kan förväntas avse livsmedel. Det kan därför vara rimligt att ställa frågan huruvida inte denna konsumtionsökning kommer att föranleda en gynnsammare utveckling av jordbrukets inkomster än vad som synes framgå av jordbruksnämndens beräkningar, vilka utgår från ett antagande om i huvudsak oförändrad konsumtionsvolym.

Tabell VII: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1961—1963

Miljoner kronor i löpande priser

	1961	1962 prel.	1963 prognos	Förändring	
				1961—1962 prel.	1962—1963 prognos
<i>Inkomster</i>					
Löneinkomster:					
egentliga löner	40 856	44 983	48 307	+ 4 127	+ 3 324
arbetsgivaravgifter (ATP, ITP och RFV)	1 359	1 996	2 561	+ 637	+ 565
Enskilda företagens inkomster:					
jordbrukare	2 758	2 760	2 605	+ 2	— 155
övriga företagere	3 300	3 470	3 630	+ 170	+ 160
Kapitalinkomster (netto)	668	610	640	— 58	+ 30
Inkomstöverföringar (socialpo- litiska)	4 554	5 091	5 507	+ 537	+ 416
Utbetalda försäkringsbelopp ..	2 052	2 308	3 050	+ 256	+ 742
Ofördelad restpost	3 341	3 658	3 894	+ 317	+ 236
Summa	58 888	64 876	70 194	+ 5 988	+ 5 318
<i>Inkomstansvändning</i>					
Direkta skatter och avgifter ..	13 316	14 389	15 535	+ 1 073	+ 1 146
Försäkringspremier:					
hushållen	1 214	1 347	1 569	+ 133	+ 222
arbetsgivaravgifter (ATP, ITP och RFV)	1 359	1 996	2 561	+ 637	+ 565
Återstår i disponibla inkomster	42 999	47 144	50 529	+ 4 145	+ 3 385
därav: konsumtion	40 651	43 781	46 408	+ 3 130	+ 2 627
sparande(utöver försäkrings- sparande) ..	2 348	3 363	4 121	+ 1 015	+ 758

Källa: Uppgifterna för 1961 och 1962 är i huvudsak hämtade ur konjunkturinstitutets nationalräkenskaper.

Härvid bör emellertid beaktas att en mycket betydande del av den ökade efterfrågan på livsmedel kommer att riktas mot allt mer förädlade produkter och såtillvida endast till mindre del medföra någon ökad förbrukning av jordbruksråvaror. I den mån egentliga jordbruksprodukter under 1963 blir föremål för ökad efterfrågan kommer detta likväl inte att medföra någon ökning av jordbrukets produktion under 1963, eftersom denna i huvudsak kan anses bestämd av dispositioner som vidtagits före årets ingång. En konsumtionsökning kommer däremot att verka sänkande på exporten respektive höjande på importen av ifrågavarande jordbruksprodukter. Om en ökad efterfrågan skulle komma att rikta sig mot sådana varor som fläsk, nötkött och ägg, skulle exporten härav och därmed också exportförlusterna minska. Via effekter över jordbrukets regleringskassor bör detta på längre sikt komma jordbruket tillgodo, men jordbruksnämnden har inte räknat med någon verkan härav under 1963.

Även beträffande övriga *enskilda företagens inkomster* är beräkningarna osäkra, då definitiva data endast finns t. o. m. 1961. Man har här både för 1962 och 1963 antagit att dessa företagens samlade inkomster ökar några

procent mindre än löntagarnas. Orsaken härtill är främst att antalet företagare trendmässigt minskar bl. a. genom ökad aktiebolagsbildning och företagsnedläggelse. Vidare är det inte osannolikt att vinstmarginalerna kan ha minskat.

Hushållens nettotinkomster av *räntor och utdelningar* minskade mellan 1961 och 1962 då sparpremier av storleksordningen 120 miljoner kronor som utbetalades 1961 bortföll. Trendmässigt har denna inkomstpost beräknats stiga med knappt 5 procent från 1962 till 1963.

Inkomstöverföringar från stat och kommun beräknas ha stigit med drygt 10 procent från 1961 till 1962. Denna ökning kan främst hänföras till höjda barnbidrag samt tre indextillägg och ett standardtillägg på folkpensionerna. Mellan 1962 och 1963 beräknas inkomstöverföringarna stiga med drygt 7 procent, varav ca 2 procent antas bero på förändringar i befolkningsstrukturen (ca 3 procent fler folkpensionärer och ca 1 procent färre barn), medan återstoden till största delen beror på effekter av indextilläggen under 1962. I enlighet med i detta kapitel gjorda prisantaganden antas ytterligare indextillägg för folkpensionärerna ej tillkomma under 1963.

Posten *utbetalda försäkringsbelopp*, som beräknas ha ökat trendmässigt mellan 1961 och 1962, väntas stiga betydligt kraftigare mellan 1962 och 1963. Detta beror främst dels på den beslutade höjningen av sjuk- och moderskapspenningen (ca 350 miljoner kronor), dels på den i årets avtalsuppgörelse beslutade grupplivförsäkringen (knappt 100 miljoner kronor). Dessa reformer träder i kraft vid årsskiftet 1962/63. Vidare sker också under 1963 de första utbetalningarna av allmänna tjänstepensioner, vilka dock endast utgör någon procent av de totala försäkringsutbetalningarna eller ca 50 miljoner kronor. Förutsätts vidare en trendmässig stegring av övriga utbetalda försäkringsbelopp erhålls en sammanlagd ökning på drygt 30 procent mellan 1962 och 1963. I absoluta tal utgör detta 740 miljoner kronor, dvs. ca 3 gånger så mycket som förändringen mellan 1961 och 1962.

Den *ofördelade restposten* slutligen antas schablonmässigt få samma procentuella utveckling som löneinkomsterna även under 1963.

Direkta skatter och avgifter samt försäkringspremier

Summan av hushåll erlagda direkta skatter ökade med ca 1 miljard kronor från 1961 till 1962. Ökningen är till följd av de från och med 1962 sänkta skatteskalorna och höjda ortsavdragen betydligt mindre än vad som i och för sig kunnat väntas vid den inkomstökning som angivits i det föregående. Det är visserligen inte möjligt att ur tillgänglig skattestatistik mera preciserat ange skattebortfallets storlek, men överslagsvis skulle det kunna uppskattas till 600 å 700 miljoner kronor. Det bör påpekas att härvid avses skattebortfallet för preliminärskatteuppbörden. Bortfallet i de slutligt påförda skatterna kan beräknas bli väsentligt större eller drygt 1 miljard kronor. Inkomsterna stiger i enlighet med vad tidigare sagts mindre från 1962 till 1963 än från 1961 till 1962. Trots detta torde dock allmänhetens skatteinbetalningar öka något mer mellan 1962 och 1963 än mellan 1961

och 1962. Ehuru detta till en del kan ses som en marginalskatteeffekt är orsaken i första hand en konsekvens av att ökningen 1961—1962 hölls tillbaka genom det ovan nämnda skattebortfallet.

Hushållens försäkringspremier beräknas preliminärt ha stigit med ca 10 procent mellan 1961 och 1962. Mellan 1962 och 1963 förutses en höjning med drygt 15 procent. Den stegrade ökningstakten beror främst på att avgiften för grupplivförsäkringen bokföringsmässigt har förts till inbetalda försäkringspremier.

Disponibla inkomster

Totalt synes förändringarna i inkomster, skatter, avgifter och försäkringspremier innebära en ökning av de för konsumtion och sparande återstående disponibla inkomsterna med drygt 7 procent 1962—1963 att jämföra med ca 10 procent 1961—1962.

Vid den i följande avsnitt beräknade prisstegringen blir ökningen i hushållens *real*a disponibla inkomster ca 5 procent 1962—1963, vilket kan jämföras med ca 4 1/2 procent 1961—1962. Samtidigt som tillväxttakten för de nominella disponibla inkomsterna avtar kan den således förväntas tillta för de *real*a.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen 1962

Från december 1961 till november 1962 steg konsumentprisindex med 4,6 procent. Av denna uppgång kan 1,8 enheter hänföras till höjda omsättnings- och drivmedelsskatter och 2,8 enheter till andra faktorer. Liksom under 1961 var prisstegringen kraftigast under första halvåret och särskilt framträdande ifråga om livsmedel och tjänster, dock ej posten bostad.

Livsmedelspriserna steg med 7,1 procent till november, varav 2,4 procentenheter kan beräknas ha härrört från skattehöjningen. Jämfört med det prisläge som rådde under sommaren, innebar novembernoteringen en avsevärd tillbakagång. Till prishöjningen under de sju första månaderna 1962 bidrog en stegring av producentpriserna som väsentligen förklaras av inkomstregelns utlösning i april 1962. Tillsammans med skatteökningar kan dock producentpriserna inte ha svarat för mer än hälften av prisuppgången fram till sommaren. Återstoden (4 à 5 procentenheter) har främst haft karaktären av marginalökning inom distribution och förädling. Livsmedelshandeln, som genom årets avtalsrörelse drabbats av utomordentligt starka lönekostnadsstegringar, synes fram mot slutet av sommaren ha genomfört en höjning av sina marginaler, vilken i genomsnitt uppgick till ca 3 procent räknat på decemberpriserna. Härefter har emellertid marginalökningen till en del återtagits som följd av den intensifierade priskonkurrens som utlöstes under hösten. Vidare har en återgång till ett mera normalt läge skett för vissa till följd av växtförhållandena högt uppdrivna priser på grönsaker och potatis.

Utanför livsmedelsområdet har prisförändringarna under 1962 som regel varit mindre dramatiska. Bortsett från tjänster har priserna för flertalet varor stigit med ett par procent utöver skatten och det kan förmodas att prisuppgången i sådana fall främst hänfört sig till handelsmarginalerna.

Tjänster utom bostad visar under 1962 en fortsatt och förhållandevis snabb prisuppgång med 6,2 procent — exklusive skatteökning 5,7 procent — fram till november.

För *bostadsposten* har däremot 1962 inneburit ett klart avbrott gentemot utvecklingen under närmast föregående tid. För denna indexpost noteras nämligen en nedgång med 1,3 procent, som helt avser egna hem. För dessa har kostnaderna i genomsnitt sjunkit med 6 procent till följd av årets räntesänkningar. För hyreslägenheter visar index däremot en uppgång med 1,75 procent, vilken främst är ett uttryck för det högre hyresläget inom de nybyggda bostäder som successivt tillförs marknaden.

Även prisindex för *bränsle och lyse* har sjunkit under 1962. Fram till november utgör nedgången 0,9 procent och avser helt eldningsolja, som fallit i pris med 10 kronor per m³ eller 5,3 procent.

Det kan inte anses uteslutet att konsumentprisindex stigit ytterligare något fram till december 1962. Någon verkligt betydande förskjutning av totalindex lär dock knappast ha kunnat inträffa före årsskiftet.

Prisutsikter för 1963

Nedanstående kalkyl beträffande prisutsikterna för 1963 ger till resultat att de genomsnittliga konsumentpriserna kan förutses stiga med drygt 2 procent från december 1962 till december 1963. Skillnaden mellan årsmedeltalen för 1962 och 1963 torde likaledes bli ca 2 procent.

En fortsatt höjning av producentpriserna på jordbruksprodukter kan väntas under 1963. Jordbruksavtalets inkomstregel, vilken avser att tillförsäkra jordbrukarna samma inkomstförbättring som industriarbetarna, kan beräknas medföra en ytterligare uppgång av konsumentprisnivån under loppet av 1963 med ca 0,4 procent. På kort sikt står den svenska jordbruksprisnivån även under inflytande av världsmarknadsprisernas utveckling. Det är dock för närvarande svårt att bedöma vilken återverkan denna faktor under 1963 kan komma att få på de svenska jordbrukspriserna.

De höjningar och sänkningar av bostadshyrorna, som enligt givna beslut ägt rum vid årsskiftet 1962/63, beräknas ha lämnat den genomsnittliga hyresnivån i det närmaste opåverkad. En successiv höjning av bostadsposten kan dock förutses äga rum under 1963, allteftersom hyresnivån i de nytilkomna bostäderna får inverka på indexberäkningen. För bostadsposten i dess helhet väntas därför en uppgång med ca 0,5 procent under 1963 motsvarande ca 0,05 procent på totalindex.

I avsnittet om lönerna angavs att den genomsnittliga ökningen mellan 1962 och 1963 av arbetsgivarnas kostnad per timme skulle bli drygt 7 procent. Denna kostnadsstegring motverkas av en viss produktivitetshöjning. Inom de servicebetonade näringsgrenar som avses i det följande torde den genomsnittliga produktivitetsvinsten vara något lägre än vad som gäller för näringslivet i dess helhet eller omkring 2 procent. Ytterligare en press uppåt på priserna kan företagens strävan efter motsvarande höjning av deras brutto-

ersättning utgöra. Det förefaller emellertid synnerligen tveksamt i vad mån marknadsläget kommer att tillåta att dylika krav tillgodoses under loppet av 1963. Det saknas härutöver bestämda tecken på att någon mera betydande eftersläpning från 1962 av dylika prisstegringsimpulser ännu skulle finnas kvar.

För en beräkning av inverkan på konsumentpriserna av en ökning i lönekostnaderna bör hänsyn tas till ytterligare några faktorer. Av totala viktsumman i konsumentprisindex beräknas tjänsterna (exkl. bostäder) svara för 16 procent, förädlingskostnader inom sådan varuproduktion som arbetar utan internationell konkurrens för 7 procent och handelns marginaler för 17 procent; sammanlagt 40 procent. Varors och tjänsters värdestegring under förädling och distribution kan till två tredjedelar hänföras till löner och en tredjedel till företagets bruttoersättning. Den genom lönestegringen på 5,2 procent utöver produktivitetsstegringen kostnadsmässigt givna prisstegringen skulle således kunna beräknas till 40 procent av två tredjedelar av 5,2 procent, dvs. noga räknat 1,4 procent. Den omständigheten att den procentuella lönekostnadsstegringen även för 1963 kommer att ligga över genomsnittet inom handel och andra servicenäringar gör det dock befogat att höja prisstegringseffekten med ytterligare ett par tiondels procent. Någon som helst precision är givetvis i realiteten inte möjlig i ifrågavarande beräkning, men det torde vara försvarligt att uppskatta den kostnadsmässigt givna prisstegringen vid den antagna lönekostnadsstegringen till 1,6 à 1,7 procent. Detta skulle utgöra ett mått på den internt bestämda prishöjning som förutses för 1963 utanför jordbruksproduktionens och bostadsförsörjningens områden.

Den svenska konsumentprisnivån påverkas givetvis även av priserna på sådana internationellt prissatta produkter som direkt eller indirekt ingår i konsumtionen. Eftersom prognoserna för utrikeshandeln pekar på oförändrade import- och exportpriser, skulle det emellertid inte vara nödvändigt att räkna med någon särskild inverkan av denna faktor.

Förutsättningar för prognosens giltighet

Ovanstående prisprognos har byggts på ett antagande om att prisutvecklingen under perioden får anses helt bestämd med hänsyn till kostnadsutvecklingen. För att detta antagande ens på kort sikt och tillnärmelsevis skall kunna anses godtagbart måste man tydligen förutsätta, att mera betydande vare sig efterfrågeunderskott eller efterfrågeöverskott kan anses uteslagna. Också under denna allmänna förutsättning torde emellertid antagandet om kostnadssidans dominans även på kort sikt få lov att modifieras åtminstone i ett par avseenden.

För det första har man alltid anledning att räkna med möjligheten av tillfällighetsbetonade, av skördeutfallet bestämda, prisvariationer ifråga om sådana varor som frukt, grönsaker och potatis. Erfarenhetsmässigt kan denna typ av prisvariationer, som inte är förutsebara, vid ur prognossynpunkt oturliga förhållanden tänkas ge ett utslag på totalindex motsvarande en halv till en procent från det ena året till det andra.

För det andra måste förutsättningen om den grad i vilken kostnadsförändringarna antas komma att slå igenom i prisutvecklingen vara grundad på ett antagande om ett visst bestämt »konkurrenssklimat» eller en viss bestämd utveckling av konkurrensförhållandena. Presumtionen har varit att måttliga förändringar i förhållandet mellan totalekonomiskt utbud och efterfrågan inte på kort sikt har något märkbart inflytande på »konkurrenssklimatet». Å andra sidan vet vi emellertid av erfarenhet att ur prissynpunkt betydelse-

fulla förändringar i konkurrenssituationen inom exempelvis vissa delar av detaljhandeln kan inträffa från det ena året till det andra utan att detta rimligen kan sättas i samband med utvecklingen av den totalekonomiska utbuds- och efterfrågerelationen.

I övrigt har prisprognosen bestämts av de antaganden som ovan kunnat göras om kostnadsutvecklingen. Vad beträffar den viktigaste komponenten i kostnadsutvecklingen nämligen arbetskostnaderna, så är prognosläget med sikte på 1963 så tillvida gynnsamt att de avtalsmässiga löneförändringarna i huvudsak är på förhand kända. Löneglidningen har givetvis även den blivit föremål för en framtidsbedömning, varvid dock måste beaktas att denna i princip delvis är beroende av balansläget på arbetsmarknaden under prognosperioden.

I övrigt har i huvudsak återstått att ta ställning till framtidsutsikterna med avseende på den internationellt bestämda prisutvecklingen för sådana råvaror och produkter, vilka som kostnadselement är av betydelse för den svenska konsumentprisnivån och dess förändringar. Även om den ifrågasättande kostnadsandelen i viss mån kan förefalla begränsad — uppskattningsvis kan den beräknas motsvara 20 å 25 procent av viktsumman i konsumentprisindex — representerar den uppenbarligen en svårbedömlig och dynamisk faktor, som kan tänkas undergå förändringar med avsevärda återverkningar på det inhemska konsumentprisutfallet. Denna prisutveckling som här rent formellt upptagits som en faktor på kostnadssidan är nämligen i sig själv minst av allt kostnadsbestämd, eftersom det i stor utsträckning rör sig om stapelbetonade produkter, vilkas prissättning påverkas av utbuds- och efterfrågeförhållanden på stora internationella marknader.

En felbedömning av denna internationellt bestämda prissfaktor med 5 procent — vilket med hänsyn till sakens natur inte kan anses vara mycket — bör kalkylmässigt medföra en misstämning i prisprognosen om ca 1 procent.

3. Den privata konsumtionen

Den totala konsumtionsvolymen

Enligt konjunkturinstitutets preliminära uppskattningar steg den privata konsumtionen 1961—1962 med ca 8 procent i värde och med ca 3 procent i volym, dvs. betydligt mindre än vad tidigare uppskattningar givit vid handen. Då i denna skattning i princip ingår en prognos för hela andra halvåret 1962, är beräkningarna delvis baserade på en funktion som härletts från tidsserier och som bygger på hypotesen att kraftiga ökningar i de reala inkomsterna åstadkommer relativt sett mindre konsumtionsvolymökningar och vice versa.

De disponibla inkomsterna beräknas som tidigare nämnts stiga volymmässigt med ca 5 procent mellan 1962 och 1963. Om konsumtionsvolymen prognosticerades under samma hypotetiska antaganden som tidigare presenterats skulle vi även för 1963 erhålla en relativt svag volymökning av den privata konsumtionen. Emellertid gäller för samband som härletts genom trendstudier att de visserligen torde kunna ge utmärkta prognoser för en *genomsnittlig* utvecklingstakt över en längre tidrymd, men att fördröjningseffekter och diverse tillfälliga inflytelser väsentligt begränsar deras kortsiktiga prognosförmåga.

Tabell VII: 2. Privat konsumtion 1961—1963

	Miljoner kronor i löpande priser			Volymförändring i procent		Värdetförändring i procent	
	1961	1962	1963	1961— 1962	1962— 1963	1961— 1962	1962— 1963
Livsmedel, vin, sprit och tobak	14 731	16 155	17 104	2	3	10	6
Bostad, bränsle och lyse...	5 866	6 236	6 541	7	5	6	5
Beklädnad	4 953	5 182	5 431	2	4	5	5
Inventarier	3 416	3 639	3 894	4	5	6	7
Fordon, drivmedel etc....	3 859	4 304	4 652	6	7	12	8
Resor	1 364	1 422	1 443	0	1	4	2
Sjukvård och hygien	2 448	2 633	2 844	3	5	8	8
Övrigt	4 014	4 210	4 499	—1	4	5	7
Totalt	40 651	43 781	46 408	3	4	8	6

För 1963 kan speciellt tänkas gälla att ett uppdämt konsumtionsbehov föreligger på grund av den relativt låga stegringen under det föregående året. Dylika överväganden har föranlett konjunkturinstitutet att överge sin matematiska modell, och man har resonemangsvis kommit fram till en volymökning av den privata konsumtionen med ca 4 procent mellan 1962 och 1963. Då bärande argument saknats att revidera denna siffra har den accepterats i nationalbudgeten för 1963.

Delposternas utveckling

De i det följande återgivna uppskattningarna av konsumtionens olika delposter under 1962 har erhållits genom en framskrivning för hela året av de ur socialstyrelsens omsättningsstatistik hämtade uppgifterna för årets tre första kvartal. Den följande beskrivningen av volymutvecklingen för enskilda konsumtionsposter 1961—1962 innehåller en relativt stor osäkerhetsfaktor. Volymerna har genomgående framkommit genom fastprisberäkning med hjälp av de olika delserierna i konsumentprisindex.

För att belysa hur de olika delposterna i den privata konsumtionen kommer att utvecklas under 1963 har vi utgått från vissa beräkningar och antaganden som görs i de konsumtionsprognoser som utförts inom Industriens utredningsinstitut.¹ Det ligger i sakens natur att de nedan redovisade delprognoserna har mycket betydande osäkerhetsmarginaler.

En av de faktorer som starkt bidragit till att hålla den privata konsumtionens volymökning nere mellan 1961 och 1962 är att *livsmedelskonsumtionen* (inkl. vin, sprit, tobak), till vilken något mer än 35 procent av hushållens inkomster går, endast ökat volymmässigt med ca 2 procent.² En av or-

¹ Bentzel m. fl.: Den privata konsumtionen i Sverige 1931—65, Stockholm 1957, samt pågående revidering av denna prognos.

² Enligt beräkningar som utgått från jordbruksnämndens kalkyler i löpande priser.

sakerna härtill kan antas vara att priserna på detta område stigit betydligt kraftigare än den allmänna prisnivån, vilket i förening med en relativt hög priskänslighet sannolikt verkat dämpande på efterfrågan. I enlighet med vad tidigare antytts väntas livsmedelskonsumtionen stiga kraftigare 1963 än 1962. De stigande inkomsterna bör stimulera till en höjd efterfrågan, som i första hand tänkes ta sig uttryck i att dyrare och mera bearbetade matvaror kommer att köpas. En viktig faktor är härvid att matpriserna visserligen även under 1963 förväntas stiga mer än den allmänna prisnivån, men i betydligt mindre utsträckning än som har varit fallet under 1962.

Utgifterna för *bostad, bränsle och lyse* har volymmässigt ökat mycket kraftigt mellan 1961 och 1962. Orsaken härtill är främst att 1962 kännetecknades av dels en kraftig ökning av antalet nybyggda lägenheter dels en i förhållande till 1961 av väderleken betingad stark höjning av bränslekonsumtionen. På basis av ett antagande om normal bränsleåtgång samt uppskattningar av nettotillskottet av lägenheter har konsumtionsvolymen för bostad, bränsle och lyse beräknats stiga med 4 å 5 procent. Nedgången i ökningstakten i förhållande till 1962 faller helt på bränsleposten.

Beklädnad har ökat volymmässigt med endast ca 2 procent mellan 1961 och 1962 trots en ur konsumentens synpunkt gynnsam prisutveckling. Det synes framför allt vara skor och tung konfektion som uppvisat stagnerande tendenser, medan den lätta konfektionen varit relativt expansiv. Hushållens utgifter för beklädnadskonsumtion har antagits stiga betydligt mer 1963 än 1962. Bakom detta antagande ligger främst hypotesen om en relativt hög inkomst- och priskänslighet. Då vidare beklädnadsköpen enligt de preliminära beräkningarna steg mindre under 1962 än vad man i och för sig hade kunnat vänta sig vid rådande inkomst- och prisutveckling kan det finnas anledning tro att just en uppdämd efterfrågan av tidigare anförd art skulle påverka beklädnadsmarknaden 1963.

Inventarieposten har 1961—1962 ökat med knappt 4 procent i volym. Prisstegringarna för gruppen totalt har varit lägre än för den privata konsumtionen i sin helhet. Medan heminredningstextilier, möbler och bosättningsartiklar ökat har radio, TV, elektriska artiklar samt belysningsföremål mött en stagnerande efterfrågan. Köpen av dylika varor beräknas volymmässigt stiga relativt kraftigt mellan 1962 och 1963. En av orsakerna härtill har förutsatts ligga i en stegrad konsumtion på de produkter som under 1962 rönt avmattande efterfrågetendenser.

Konsumtionsutgifterna för fordon, reparationer, drivmedel m. m. har volymmässigt ökat med ca 6 procent mellan 1961 och 1962. Den främsta orsaken härtill är den kraftiga ökningen av bilköpen, som av registreringsstatistiken att döma antalsmässigt kan uppskattas till ca 9 procent. Kraftiga prisstegringar på drivmedel (främst genom skattehöjning på bensin) samt bilreparationer har noterats medan bilpriserna stigit måttligt. Utgifterna för fordon etc. väntas undergå en volymmässig expansion under 1963, som ej på något avgörande sätt skiljer sig från föregående års. Det bör då observeras att en förbehådd proposition om obligatorisk kontinuerlig bilbe-

siktning ej torde hinna inverka på hushållens utgifter för bilköp, service etc. under 1963.

Utgifter för kollektiva resor (exkl. utlandsresor) har volymmässigt stått praktiskt taget stilla mellan 1961 och 1962. Detta torde till en del ha berott på bilbeståndets ökning då man erfarenhetsmässigt har kunnat konstatera tendenser till negativt samband mellan bilbestånd och utgifter för kollektiva färdmedel. Även under 1963 väntas denna grupp volymmässigt stiga obetydligt, vilket följer av de antaganden som gjorts beträffande bilismens utveckling.

Konsumtionen av sjukvård och hygien, som innehåller bl. a. läkararvoden, sjukvårds- och toalettartiklar, tvättmedel etc. har volymmässigt ökat med ca 3 procent 1961—1962. För 1963 förutsätts en snabbare expansion. Då det antagits att det relativa priset ej undergår några större förändringar skulle ökningen till övervägande del utgöra en effekt av de höjda realinkomsterna.

Gruppen *övrigt* är mycket heterogen och innehåller såväl t. ex. radio- och TV-licens som nöjen, böcker och tidningar. Denna grupp har volymmässigt minskat mellan 1961 och 1962. För 1963 förutses en kraftig expansion i förhållande till 1962. Utvecklingen under 1962 utgör enligt det nu tillgängliga mycket preliminära statistiska materialet ett klart avsteg från de prognoser som på längre sikt gjorts för denna konsumtionspost.

VIII. Investeringarna

Investeringsprognosen för 1963 har liksom motsvarande prognoser i tidigare nationalbudgeter i första hand grundats dels på tillgängliga uppgifter om investeringsplanerna inom olika delar av näringslivet, hos kommunerna och hos staten, dels på vissa administrativa data såsom av arbetsmarknadsstyrelsen beviljade igångsättningstillstånd och av riksdagen fastställda ramar för den statliga bostadslånegivningen. Prognosen, som sammanfattas i tabell 5, syftar till att fastställa den av företag och myndigheter eftersträfvade reala investeringsutvecklingen från 1962 till 1963. Delvis kommer denna till uttryck i redan nu fixerade investeringsplaner eller i olika administrativa beslut. Delvis har man emellertid att räkna med en viss ofullständighet i den nu föreliggande planeringen — en ofullständighet som man dock i prognosen med stöd av tidigare erfarenhet och med hänsyn till nu rådande betingelser beträffande relevanta faktorer sökt korrigera. Förändringstalen i tabell 5 och i texten är angivna i 1962 års prisnivå. Där ej annat anges avses bruttoinvesteringar exklusive lagerinvesteringar men inklusive kostnader för reparationer och underhåll. Beträffande investeringsutvecklingen mellan 1961 och 1962 hänvisas även till kapitel II.

1. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Bostadsbyggandet under 1962 har av sysselsättningspolitiska skäl force-rats ej obetydligt. Som tabell 1 visar skedde — främst för flerfamiljshusen — en kraftig ökning av igångsättningen redan under andra kvartalet 1962, och antalet påbörjade lägenheter har sedan dess varit betydligt högre än under motsvarande perioder 1961. Enligt konjunkturinstitutets preliminära beräkningar har bostadsinvesteringarna (exkl. reparationer och underhåll) ökat med ca 7 procent från 1961 till 1962. Säsongsrensad låg investeringsnivå under första halvåret 1962 endast obetydligt över andra halvåret 1961. Från den sistnämnda perioden till motsvarande period 1962 uppgick ökningen till 10 procent.

Bostadsbyggandets omfattning regleras väsentligen genom medelsramarna för den statliga bostadslåneverksamheten. I samordning härmed sker dessutom en reglering av flerfamiljshusbyggenas omfattning och tidsfördelning genom de av arbetsmarknadsmyndigheterna beviljade igångsättningstillstånden. Medelsramarna för innevarande budgetår motsvarar enligt det gällande programmet 49 000 lägenheter i flerfamiljshus och 22 000 lägenheter i småhus. Därtill beräknas komma ca 6 000 lägenheter i privatbelånade hus, varav ca 2/3 kan bedömas avse flerfamiljshus. Av budgetårets ramar har emellertid medel motsvarande ca 11 000 lägenheter genom dispens-

Tabell VIII: 1. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1958—1962

	Flerfamiljshus (exkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)			Småhus (inkl. tertiärbelånade rad- och kedjehus)	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade totalt	Inflyttningsfärdiga totalt
1958.....	52 300	44 850	61 550	16 450	17 400
1959.....	53 800	51 350	63 900	17 400	17 950
1960.....	52 350	50 950	65 350	19 800	17 350
1961.....	55 050	53 300	67 100	(21 100)	20 450
1962.....	(66 650)	(53 000)	(80 750)	(23 600)	(22 450)
I månadskommunerna ¹					
1961 1 kv...	9 100	12 500	61 950	1 900	3 300
2 kv...	11 800	13 000	60 750	5 350	3 200
3 kv...	15 250	12 250	63 750	4 400	2 750
4 kv...	18 900	15 550	67 100	3 050	4 950
1962 1 kv...	10 150	10 950	66 300	1 900	3 850
2 kv...	15 300	13 700	67 900	6 000	3 900
3 kv...	18 200	12 300	73 800	4 900	2 450
4 kv...	(23 000)	(16 050)	(80 750)	..	..

¹ Med månadskommunerna avses de kommuner — huvudsakligen tätorter — för vilka det föreligger månadsstatistik rörande småhusbyggandet. Dessa beräknas 1961 ha svarat för omkring 70 procent av småhusbyggandet i hela landet.

Anm. Uppgifter inom parentes avser uppskattade värden.

givning avdelats för flerfamiljshusbyggen påbörjade redan under andra kvartalet 1962.

I proposition nr 2/1963 föreslås en utvidgning av ramarna för innevarande budgetår motsvarande ca 10 000 lägenheter, varav 1 000 i småhus, samt härutöver en utfyllnad motsvarande nyssnämnda dispensgivning. Under förutsättning att igångsättningen under hösthalvåret 1962 för flerfamiljshusen uppgått till 41 000 skulle det bostadspolitiska programmet efter dessa utökningar medge en igångsättning under vårhälvåret 1963 av 21 000 lägenheter i flerfamiljshus. För hösthalvåret föreslås i nu föreliggande statsverksproposition ett bostadsbyggande motsvarande 49 000 lägenheter, varav 36 000 i flerfamiljshus. Igångsättningen under 1963 skulle därmed uppgå till 57 000 lägenheter i flerfamiljshus och 26 000 i småhus, dvs. sammanlagt 83 000 lägenheter mot omkring 90 000 under 1962.

Beräkningarna över bostadsbyggandet baseras även på vissa förutsättningar angående lägenheternas storlek, byggnadstidernas längd m. m. Beträffande lägenhetsstorleken har denna snarast varit oförändrad under en följd av år — dock med undantag för 1962. De lägenheter som då påbörjades beräknas — när det gäller flerfamiljshus — i genomsnitt ha varit drygt 4 procent större än de lägenheter som påbörjades 1961. Något underlag för att bedöma genomsnittsstorleken i lägenheter som kommer att påbörjas 1963 föreligger ej, varför i beräkningarna dessa antagits oförändrade. Beräkningarna bygger vidare på ett antagande att någon förlängning av byggnadstiderna ej

Tabell VIII: 2. Investeringsplaner inom industrin för 1963

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning.
Miljoner kronor.

	Byggnader och anläggningar		Maskiner och apparater	
	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963
1. Gruvindustri	65	112	54	98
2. Metall- och verkstadsindustri.....	653	568	980	863
därav: järn- och stålverk	164	113	292	302
järn-, stål- och annan metall-manufaktur	41	28	88	54
mekaniska verkstäder m. m. . .	256	292	382	363
skeppsvarv	94	44	73	40
elektroteknisk industri	64	64	94	80
3. Jord- och stenindustri	72	75	104	106
4. Träindustri	55	52	56	69
5—6. Massa-, pappers- och grafisk industri	245	122	808	393
därav: träsliperier o. cellulosafabriker	92	47	340	180
pappersbruk o. pappersfabriker	93	29	338	142
7. Livsmedelsindustri	102	139	111	81
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri . . .	14	24	20	24
9. Textil- och sömnadsindustri	57	38	88	104
10. Läder-, hår- och gummivaruindustri .	13	14	34	32
11. Kemisk- och kemisk-teknisk industri	205	140	244	232
Summa	1 481	1 284	2 499	2 002
12. El-, gas- och vattenverk	1 132	1 020	218	178
Summa	2 613	2 304	2 717	2 180

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Statistiska centralbyråns investeringsenkät.

ägt eller kommer att äga rum. Den kraftiga expansion som nu kännetecknar byggnadssektorn gör dock att realismen i detta antagande kan ifrågasättas.

Med stöd av ovannämnda förhållanden har bostadsinvesteringarna exklusive underhåll antagits komma att öka med 10 procent från 1962 till 1963. Beräkningarna visar att man kan räkna med en kraftig ökning under vårhalvåret 1963 och att ökningstakten därefter kan väntas avta så att hösthalvårets bostadsinvesteringar — säsongrensat sett — endast med någon procent synes överstiga vårhalvårets.

Har bostadsbyggandets forcering medfört en tendens till förlängning av byggnadstiderna bör detta ha haft återverkningar redan på omfattningen av den byggnadsaktivitet som rimligen kan ha hunnit avverkas under andra halvåret 1962. Hur byggnadsaktiviteten vid en sådan förlängning av byggnadstiderna skulle komma att utvecklas från andra halvåret 1962 till första halvåret 1963 är svårare att bedöma. Vissa överslagsmässiga kalkyler visar att — vid en förlängning av byggnadstiden med 1 månad för de byggen som igångsatts efter halvårsskiftet 1962 — ökningen skulle bli ungefär densamma som den som ovan beräknats under förutsättning av oförändrade bygg-

Tabell VIII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1963

Procentuell förändring.

	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960—	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan						
löpande priser	+ 16	— 1	+ 16	+ 13	— 9	— 13
Planerat i mars samma år						
löpande priser	+ 20	+ 18	+ 31	+ 24	— 2	
fasta priser	+ 20	+ 19	+ 22	+ 20	— 5	
Faktiskt inträffad förändring						
löpande priser	+ 17	+ 9	+ 26	+ 25	— 1	
fasta priser	+ 17	+ 9	+ 18	+ 21	— 4	
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan						
löpande priser	+ 7	— 4	+ 14	+ 10	+ 1	— 20
Planerat i mars samma år						
löpande priser	+ 25	+ 9	+ 25	+ 23	+ 8	
fasta priser	+ 25	+ 9	+ 17	+ 20	+ 5	
Faktiskt inträffad förändring						
löpande priser	+ 24	+ 5	+ 22	+ 24	+ 5	
fasta priser	+ 23	+ 5	+ 13	+ 19	± 0	

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar. Tabellen justerad för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959/60 (jämför 1962 års nationalbudgeter).

Källa: Statistiska centralbyråns investeringsenkät.

nadstider. Från första halvåret 1963 till andra halvåret 1963 kan det presumerade övertrycket på arbetsmarknaden under givna förutsättningar förmodas sjunka, varvid en återgång till mer normala byggnadstider skulle vara möjlig. Hösthalvårets bostadsinvesteringar skulle härigenom — vid givna igångsättningsplaner — komma att överstiga vårhalvårets i något högre grad än vad som beräknats komma att ske under förutsättning av oförändrade byggnadstider.

Industrin

Den uppsvingperiod som för industriinvesteringarnas del inleddes 1958 visade redan under slutet av 1961 och början av 1962 vissa tecken till att lida mot sitt slut. Investeringsvolymen för byggnader och anläggningar exklusive underhåll låg under första halvåret 1962 säsongmässigt sett lägre än under såväl första som andra halvåren 1961 och för maskiner och apparater endast obetydligt högre än under andra halvåret.

Då industrins byggnadsvilja under vårhalvåret visade en påtaglig avmattning framstod detta ur arbetsmarknadssynpunkt som alltmer oroande. Motåtgärder utlöstes i form av ett ytterligare ökat bostadsbyggande och vidare frisläpptes investeringsfonder för byggnadsprojekt som påbörjades mellan 1 juli och 1 november 1962. Dessutom har läget på kreditmarknaden successivt lättats.

I tabell 2 redovisas resultatet av statistiska centralbyråns enkät över industriinvesteringarna 1962 och investeringsplanerna för 1963. Industriinvesteringarna inklusive underhåll har på grundval av de föreliggande uppgifterna beräknats öka från 1961 till 1962 med knappt 1 procent för byggnader och anläggningar och med drygt 3 procent för maskiner och apparater. Enligt det nu föreliggande enkätmaterialet synes investeringsaktiviteten efter första halvårets dämpning ha intensifierats något under andra halvåret.

Såvitt man kan döma av novemberenkätens uppgifter om investeringsplanerna för 1963 synes raden av uppsvingsår för industriinvesteringarnas del nu komma att brytas. Som framgår av tabell 3 planeras nämligen för 1963 en väsentlig reduktion av ny- och reinvesteringarna. För byggnader och anläggningar anger sålunda enkäten en minskning med 13 procent och för maskiner och apparater en minskning på ca 20 procent.

Erfarenhetsmässigt har man kunnat konstatera att industrins investeringsplaner för det framförliggande året vid tidpunkten för höstenkäten ännu inte är fullständigt utformade och att denna därför ej kan ge något fullständigt mått på den investeringsefterfrågan som faktiskt kan antas komma till stånd. I tabell 3 kommer dessa ofullständigheter — ej sällan dock även i kombination med andra faktorer — till uttryck i en betydande diskrepans mellan planerad ökning enligt de förutvarande oktoberenkäterna och planerad ökning enligt marsenkäterna. Graden av ofullständighet i investeringsplanerna kan dock naturligt nog antas växla för olika perioder och mellan olika investeringsobjekt och skilda industrigrenar. Med hänsyn till att planeringsperioden är längre för byggnadsinvesteringar än för maskininvesteringar är det sålunda ej överraskande att plansiffrorna för det förstnämnda slaget av investeringar i allmänhet justeras upp mindre från oktober till mars än vad som gäller för de sistnämnda. Vissa skäl talar också för att plansiffror avgivna i oktober under ett år med hög ekonomisk aktivitet och gynnsamma framtidsförväntningar bör vara relativt sett mer fullständiga än sådana plansiffror som anges i ett läge präglad av konjunkturdämpning eller av ovissa framtidsutsikter. I det sistnämnda läget har företagen nämligen ej behov av att forcera planeringen för att gardera sig mot olägliga leveransförseningar. Som framgår av tabellen kännetecknades 1959 — det år som inledde konjunkturuppsvinget — av en osedvanligt kraftig uppjustering av investeringsplanerna från oktober till mars, medan t. ex. högkonjunkturåren 1960 och 1961 uppvisade en betydligt mindre diskrepans mellan oktoberplaner och marsplaner. År 1962 slutligen uppvisar exempel på att marsplanerna beträffande byggnaderna blivit överträffade — något som dock torde stå i samband med de sedermera vidtagna ekonomisk-politiska åtgärderna.

De ovannämnda tendenserna återkommer — fast med något olika intensitet — även då man studerar enkätmaterialet uppdelat på några olika industrisektorer. För ett antal år fram till och med 1960 kännetecknas sålunda de i oktober föregående år uppgivna byggnadsplanerna inom såväl verkstadsindustrin som inom skogsindustrierna av en jämfört med senare år

påfallande ofullständighet. Beträffande maskinanskaffningen synes verkstadsindustrins investeringsplaner i oktober i allmänhet ha varit relativt sett mera fixerade än inom konsumtionsvarubranscherna och övriggruppen.¹ Samma gäller för skogsindustrierna ehuru endast under de senaste åren då maskininköpen varit starkt stigande.

Planerna för 1963 uppvisar en osedvanligt stor snedhet med avseende på fördelningen mellan olika industrisektorer. För byggnader och anläggningar planeras betydligt ökade investeringar inom konsumtionsvarubranscherna och inom gruvindustrin. Verkstadsindustrin, skogsindustrin samt den kemiska industrin svarar för nedgångstalen. På maskinsidan är den planerade nedgången inom massa- och pappersindustrin än mer dominerande: av en minskning på för industrin totalt 497 miljoner kronor faller enligt enkäten inte mindre än 415 miljoner kronor på massa- och pappersindustrin. Minskningen för skogsindustrierna uppgår sålunda till inte mindre än 47 procent.

Den korrektion av de olika delsektorernas plansiffror som vidtagits med stöd av tidigare erfarenheter har beträffande byggnadsinvesteringarna inneburit att man för verkstadsindustrin synes kunna räkna med en minskning av storleksordningen 10 procent och för konsumtionsindustrin med en ökning av liknande omfattning. För övriggruppen kan ökningen antas komma att stanna vid 5 procent, medan inom skogsindustrin en nedgång av samma omfattning som enligt enkäten kan förmodas komma att inträffa. För industrin totalt innebär prognosen en minskning av byggnadsinvesteringarna med ca 10 procent från 1962 till 1963. På maskinsidan synes det rimligast att räkna med en minskning av investeringarna inom verkstadsindustrin av omkring 5 procent och en ökning inom konsumtionsbranscherna och övriggruppen av liknande storleksordning. För skogsindustrin synes man böra räkna med en väsentlig nedgång — ej osannolikt över 40 procent — vilket dock är något mindre än vad enkäten anger. För industrin totalt skulle minskningen av maskininvesteringarna i prognosen antagas komma att uppgå till drygt 15 procent.² Med de metoder som tillämpats och vilka ovan i korthet redovisats bör till det angivna förändringstalet läggas den dock ej preciserbara effekten av de sedan enkätstillfället erhållna möjligheterna att utnyttja investeringsfondmedel för maskinanskaffning.

Övriga enskilda investeringar

Inom *handel* har under en följd av år byggnadsinvesteringarna expanderat kraftigt såväl när det gäller fristående lokaler som butikslokaler i bostadshus. Enligt kalkyler som baserats på statistik över påbörjade och pågående byggen kan en betydande ökning av investeringar i fristående handelslokaler emotses även under 1963. Under förutsättning av att igångsättningen ej nämnvärt avviker från vad som gällde 1962 samt med antagande av att även investeringarna i butikslokaler kommer att öka till följd av det

¹ Bestående av gruvor, jord- och stenindustri samt kemisk-teknisk industri.

² Denna och övriga procentangivelser i ovanstående stycke avser väntade förändringar av ny- och reinvesteringar (*exklusive* underhåll).

ökade bostadsbyggandet, kan investeringsökningen från 1962 till 1963 beräknas komma att uppgå till 17 procent.

Investeringarna i *handelsflottan* kan uppvisa betydande variationer från år till år till följd av tillfälliga fluktuationer i fartygsleveranserna från svenska redare eller från utlandet. Under 1962 skedde sålunda en ökning med nästan 30 procent. Även under 1963 kan en ökning emotes främst beträffande fartygsleveranserna från utlandet. Ökningen kan antas uppgå till ca 10 procent.

Minskade byggnadsinvesteringar kan väntas både inom den *enskilda kraftindustrin* och inom *enskild samfärdsel*. Även maskininvesteringarna inom kraftindustrin beräknas minska. Anskaffning och underhåll av *motorfordon* har antagits komma att öka i normal omfattning. Beträffande *byggnadsindustrins* investeringar i kranar och övrig utrustning saknas statistiskt underlag även i beräkningarna ex post, varför ett schablonmässigt framskrivningsförfarande innebärande några procents årlig ökning måst tillgripas. Det är möjligt att den betydande expansionen inom byggnadssektorn under 1962 och 1963 gör ett sådant förfarande ännu mer osäkert än vanligt.

Staten

De *statliga affärsverken* beräknas totalt sett ha minskat sina investeringar något från 1961 till 1962. Nedgången hänför sig till statens järnvägar och vattenfallsverket medan en ökning skett för televerkets del.

Investeringarna inom dessa affärsverk regleras i huvudsak genom budgetårsvis fastställda medelsförbrukningsramar, även om vissa investeringsanslag dock förts utanför dessa ramar. För nästkommande budgetår föreslås ungefär samma belopp som under nuvarande budgetår. Medelsramarna är angivna i nominella belopp, vilket innebär att en prisstegring på — som det antagits — ett par procent medför en motsvarande reduktion av investeringsvolymen. Beträffande utvecklingen för de olika verken synes man ha att räkna med en fortsatt nedgång för statens järnvägar och vattenfallsverket samt en fortsatt ökning för televerket. De statliga *väginvesteringarna* beräknas mellan 1961 och 1962 ha ökat med endast någon procent, men för 1963 emotes en betydande uppgång bl.a. till följd av ökande beredskapsarbeten och underhållskostnader. *Försvarets investeringar* beräknas ha ökat mellan 1961 och 1962 beträffande såväl byggnader och anläggningar som beträffande materielanskaffningen och även för 1963 kan en ökning förutses (tabell 5). En betydande expansion synes ha ägt rum mellan 1961 och 1962 även för den statliga husbyggnadsverksamheten avseende såväl *undervisning* som *sjukvård* och *förvaltning*. I prognosen har för 1963 räknats med en fortsatt betydande utbyggnad bl. a. inom undervisningsväsendet. Inom statliga *industriaktiebolag* har en investeringsexpansion både för byggnader och för maskiner noterats under en följd av år. Även under fjolåret skedde en kraftig ökning till stor del sammanhängande med betydande maskinleveranser till statens skogsindustrier, medan för 1963 väntas en investeringsminskning inom statsägda industriföretag.

Tabell VIII: 4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1963

Miljoner kronor.

	Beräknade utgifter 1962	Planerade utgifter 1963
Nybyggnader		
Hyresfastigheter m. m.	1 078	1 276
Skolor och kyrkor	556	739
Hälso- och sjukvård	260	354
Sociala ändamål	60	114
Gator, vägar och planteringar	375	485
Vatten, avlopp och vattenverk	523	611
Industriella verk	221	243
Spårvägar och busslinjer	65	85
Hamnar, kanaler och slussar	73	65
Brandväsen och civilförsvar	24	15
Förvaltning och övriga ändamål	151	220
Summa nybyggnader	3 386	4 207
därav: nybyggnad exkl. hyresfastigheter m. m.	2 308	2 931
Övriga nyinvesteringar	312	350
Byggnadsunderhåll	601	650
Övriga underhållsutgifter	188	197
Summa bruttoinvesteringar	4 487	5 404

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunenkät. De siffror över kommunala investeringar för 1962 som redovisas i tabell 5 överensstämmer ej med ovanstående, emedan kommunenkätens siffror vid beräkningarna till tabell 5 justerats för att jämförbarhet med tidigare år skulle erhållas.

Kommunerna

Kommunerna har under senare år varit inställda på en betydande investeringsexpansion såväl på bostadsområdet som inom undervisning, sjukvård, förvaltning m. m. För 1962 planerades sålunda inom primärkommuner och landsting en ökning av byggnadsinvesteringarna (utom bostäder) med över 20 procent och för 1963 planeras en ännu kraftigare ökning uppgående till inte mindre än 25 procent (se tabell 4). En fördelaktig inkomstutveckling för kommunerna 1962 medförde i förening med de inträdda lättnaderna på kreditmarknaden gynnsamma betingelser för finansieringen av en betydande utgiftsexpansion. Att denna på investeringssidan likväl blev lägre än vad som enligt kommunernas plansiffror syntes sannolikt och endast kom att uppgå till ca 8 procent skulle i så fall antas sammanhänga med att reala betingelser ej förelegat i den utsträckning man räknat med vid planeringen.

Även för 1963 förutses en gynnsam inkomstutveckling för kommunerna. Dessa synes i själva verket ha möjlighet att helt genomföra sina utgiftsplaner utan att öka sin upplåning, varför finansieringssvårigheter ej torde vara att befara. Det synes rimligt att anta att kommunernas planer — reducerade med hänsyn till en sannolik prisstegring på ett par procent — som vanligt endast innebär en förhållandevis obetydlig överskattning av den kommande investeringsefterfrågan. Svårigheter på realsidan förutsätts sålunda ej som under 1962 framtvinga någon ytterligare nedskärning.

Tabell VIII: 5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1962 till 1963

Miljoner kronor i 1962 års priser.

	1962			Förändring 1962—1963		
	Byggnader o. anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader o. anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder	5 343	—	5 343	+ 410	—	+ 410
Jordbruk, skogsbruk och fiske	605	728	1 333	—	—	—
Egentlig industri	1 957	4 308	6 265	— 135	— 380	— 515
Kraft-, gas- och belysningsverk	876	362	1 238	— 60	— 60	— 120
Handel m. m. (endast byggnader)	927	—	927	+ 160	—	+ 160
Samfärdsel	1 022	3 287	4 309	+ 25	+ 140	+ 165
Enskild: motorfordon	—	1 798	1 798	—	+ 100	+ 100
handelsflottan	—	658	658	—	+ 65	+ 65
övrigt	39	126	165	— 10	— 15	— 25
Statlig	818	605	1 423	+ 25	— 10	+ 15
Kommunal	165	100	265	+ 10	—	+ 10
Förvaltnings- och sociala ändamål	857	279	1 136	+ 170	+ 35	+ 205
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	493	146	639	+ 100	+ 20	+ 120
Förvaltning och diverse ändamål	364	133	497	+ 70	+ 15	+ 95
Skolor och kyrkor	859	147	1 006	+ 170	+ 20	+ 190
Väg- och gatuarbeten m. m.	2 086	91	2 177	+ 330	—	+ 330
Militära investeringar	269	1 765	2 034	+ 25	+ 150	+ 175
Summa	14 801	10 967	25 768	+ 1 095	— 95	+ 1 000
därav: enskilda	7 743	7 447	15 190	+ 240	— 190	+ 50
statliga	2 810	2 969	5 779	+ 290	+ 75	+ 365
kommunala	4 248	551	4 799	+ 565	+ 20	+ 585

Även de kommunala aktiebolagen och stiftelserna, vilkas investeringar domineras av bostadsbyggande, räknar med en kraftig investeringsexpansion under 1963. Uppgifterna kan dock på basis av tidigare erfarenheter antas vara behäftade med betydande osäkerhetsmarginaler. I prognosen har det därför antagits att kommunernas andel av det totala bostadsbyggandet för 1963 ej kommer att avvika från den förhållandevis fixa relation som gällt under senare år. Med stöd av ovanstående har för den kommunala sektorn investeringsökningen för 1963 antagits på byggnadssidan komma att uppgå till 13 procent och för maskiner och apparater till 4 procent (tabell 5).

För investeringarna totalt innebär prognosen en ökning på 1 000 miljoner kronor eller 4 procent. För byggnader och anläggningar uppgår ökningen till 1 095 miljoner kronor, dvs. 7 1/2 procent. Investeringarna i maskiner och apparater beräknas däremot minska med någon procent.

I syfte att ytterligare belysa utvecklingen inom investeringsverksamheten har beräkningarna och prognoserna även utförts på basis av tillgänglig kvartals- eller halvårsstatistik. Detta har varit möjligt för ca 80 procent av de investeringar som ingår i årsberäkningarna. I många fall är emellertid — inte minst på grund av bristande erfarenhet när det gäller tolkningen av korttidsdata — beräkningarna och prognoserna över korttidsutvecklingen förhållandevis mer osäkra än när det gäller helårsdata.

Enligt korttidsstatistiken över byggnadsinvesteringarna, vilken täcker ca

Tabell VIII: 6. Nedlagda byggnadskostnader för den reglerade sektorn (exkl. bostäder och kraftverk)
Miljoner kronor i 1961 års priser.

	Industri		Samfärdsel ¹		Handel	
	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2
1961 1:a halvåret	490		105		260	
2:a halvåret	475		100		295	
Summa	965		205		555	
1962 1:a halvåret	465	465	110	110	310	310
2:a halvåret	520	505	130	125	340	335
Summa	985	970	240	235	650	645
1963 1:a halvåret	525	520	145	140	380	370
2:a halvåret	510	505	145	145	400	405
Summa	1 035	1 025	290	285	780	775

¹ Exkl. statliga arbeten.

90 procent av beräkningarna, kännetecknades slutet av 1961 och början av 1962 av en viss avmattning främst inom bostadssektorn och inom industrin. Säsongrensat sett skedde under 1962 en ökning från första halvåret till andra på mellan 7 och 8 procent. Att ökningen kunnat bli så kraftig förklaras till en del därav att vårhalvåret 1962 kännetecknades av en viss under-sysselsättning inom byggnadsindustrin i förening med mindre lägliga klimatförhållanden.

För 1963 kan man ur korttidsberäkningarna utläsa att den kraftiga ökning som erhållits i ovan redovisade årssiffror uteslutande kan väntas falla på första halvåret. Ökningen i förhållande till andra halvåret 1962 synes nämligen uppgå till nästan 5 procent. Andra halvåret 1963 planeras byggnadsinvesteringarna vara nästan 4 procent större än under hösthalvåret i fjol, vilket i sin tur skulle innebära en nedgång i förhållande till vårhalvåret med någon procent. Bakom denna utveckling ligger antagandet att sysselsättningsarbeten bedrivs i samma omfattning som under hösten 1962 samt att bostadsbyggandet sker enligt det nu gällande programmet. Som förutsättning gäller vidare att priserna endast kommer att öka med några procent. Slutligen ingår även som förutsättning att förlängning ej skett respektive kommer att ske av byggnadstiderna under senhösten 1962 och under vårhalvåret 1963. Om motsatsen visar sig bli fallet — vilket vore ett uttryck för att reall utrymme ej förelegat i tillräcklig omfattning för ett tillgodo-seende av den kraftiga efterfrågeexpansionen under vårhalvåret — kommer relationerna mellan de olika halvåren att förändras måhända ej obetydligt genom att investeringarna framflyttas till andra halvåret. Om emellertid expansionen under första halvåret kan genomdrivas utan men, skulle ett visst utrymme kunna föreligga för ytterligare byggnadsarbeten under hösthalvåret.

Det torde kunna förutsättas att ett dylikt utrymme också kommer att utnyttjas genom igångsättning av bostadsbyggen eller andra byggnadsarbe-

Förvaltning		Skolor		Vägar		Övrigt		Summa	
Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2
150		240		335		60		1 640	
160		260		315		65		1 670	
310		500		650		125		3 310	
180	180	295	295	335	335	80	80	1 775	1 775
180	175	350	335	335	325	85	85	1 940	1 885
360	355	645	630	670	660	165	165	3 715	3 660
180	175	360	365	330	315	80	80	2 000	1 965
175	175	365	360	325	315	65	70	1 985	1 975
355	350	725	725	655	630	145	150	3 985	3 940

Alt. 1: Oförändrade byggnadstider. Alt. 2: Förlängda byggnadstider fr.o.m. andra halvåret 1962.

ten under offentlig påverkan i sådan utsträckning att sysselsättningen på byggnadsområdet blir åtminstone lika stor under andra halvåret 1963 som under det första. En förutsättning härför torde vara att byggnadsvolymen totalt sett tillåts öka med ett par procent mellan dessa halvår. Jämfört med föregående kalkyler skulle detta för hela 1963 innebära en ytterligare ökning av byggnads- och anläggningsverksamheten med någon procent.

Problematiken kring byggnadstidernas eventuella förlängning och återverkan härav på den prognosticerade byggnadsvolymen 1963 belyses ytterligare i följande räkneexempel.

2. Räkneexempel för tillståndsberoende byggnadsverksamhet¹ (exkl. bostäder och kraftverk)

De i tabell 6 redovisade kalkylerna har grundats på den faktiska igångsättningen till och med oktober 1962 men bygger därutöver på en prognos över igångsättningen under resten av året samt ett antagande om igångsättningen under 1963. Prognosen över påbörjandet under november—december 1962 baseras främst på de bedömningar som länsarbetsnämnderna gjorde i september i år; då det gäller industribyggnader bygger den dock på informationer som erhållits i samband med beviljandet av medel ur investeringsfonderna. För 1963 har antagits en igångsättning av samma omfattning som under 1962, dock med en något utjämnad kvartalsfördelning.

Kalkylerna bygger på schematiskt beräknade genomsnittliga byggnadstider på grundval av informationer från byggnadsinventeringarna. Den senaste beräkningen avser byggen som avslutats i augusti 1962. I föreliggande räkneexempel har införts två olika alternativ med avseende på de framtida byggnadstiderna, dels ett där man räknar med oförändrade byggnadstider, dels ett annat där man räknar med en successiv förlängning av byggnadstiden med en månad från och med andra halvåret 1962. Det bör i detta sammanhang påpekas att kalkylerna är mycket känsliga för variationer i byggnadstiderna; till följd av brist på uppgifter rörande spridning och säsongva-

¹ Beteckningen tillståndsberoende verksamhet är något oegentlig; kalkylerna avser nämligen den del av byggnads- och anläggningsverksamheten som var tillståndsberoende före den 1 april 1959. (En utförligare förklaring finns i »Reviderad nationalbudget för år 1962».)

riationer i byggnadstiderna är de också starkt schablonmässiga på denna punkt.

Den fördelning av byggnadsverksamheten på halvår som här presenteras måste antas vara behäftad med stora felmarginaler — framför allt på grund av vad som ovan anförts om byggnadstiderna men också på grund av de grova förenklingar som den använda metoden innebär. Metoden är egentligen inte lämpad för korttidsberäkningar utan är avsedd för och upplagd med tanke på årsberäkningar. Man löper nämligen stora risker att erhålla felaktiga periodiseringar, vilka man kan räkna med utjämnas då kalkylerna sträcker sig över hela år. På grund av säsongvariationerna uppstår dessutom speciella problem vid tolkningen av den här presenterade halvårsfördelningen. Vid kalkylerna tar man, som ovan nämnts, inte hänsyn till säsongvariationer i byggnadstiderna; däremot är kalkylerna beroende av de säsongmässiga förändringarna i mängden av pågående byggen. Detta medför att man får en halvårsfördelning som varken speglar den faktiska säsongrörelsen eller är helt säsongrenad. Halvårsfördelningen får därför betraktas som mycket ungefärlig. Trots beräkningarnas osäkerhet redovisas dock halvårsfördelningarna i syfte att bättre kunna belysa effekterna av de olika antagandena om de framtida byggnadstiderna.

Under ovannämnda antagande om igångsättningen under 1963 skulle byggnads- och anläggningsverksamheten inom ifrågavarande delar enligt alternativet med oförändrade byggnadstider öka med 12 procent 1961—1962 och med 7 procent 1962—1963. Enligt alternativet med något förlängda byggnadstider skulle motsvarande ökningstal bli 11 respektive 8 procent. De största procentuella ökningarna 1962—1963 faller på grupperna samfärdsel, handel samt skolor. Vid en summering av de grupper i tabellen som till största delen innehåller kommunal byggnads- och anläggningsverksamhet, nämligen samfärdsel, förvaltning, skolor samt vägar, erhåller man för dessa tillsammans en ökning av byggnadsvolymen 1962—1963 med ca 6 procent såväl enligt alternativet med oförändrade byggnadstider som enligt alternativet med något förlängda byggnadstider.

Ser man på halvårsfördelningen, finner man den största skillnaden mellan de båda alternativen under andra halvåret 1962. Detta hänger samman med att man där endast får de minskade effekterna av de förlängda byggnadstiderna under detta halvår genom förskjutningar i de nedlagda kostnaderna framåt i tiden, medan man för första och andra halvåret 1963 förutom sådana minskande effekter även får successivt ökande effekter genom ovannämnda förskjutningar från de närmast föregående perioderna. De nedlagda kostnaderna skulle således under här givna förutsättningar bli ca 3 procent lägre i alternativ 2 än i alternativ 1 under andra halvåret 1962, men endast ca 2 procent lägre under första halvåret 1963 och ca 1/2 procent lägre under andra halvåret 1963. En jämförelse halvårsvis 1962—1963 ger för första halvåret enligt alternativ 1 en ökning på ca 13 procent mot 11 procent enligt alternativ 2, medan man för andra halvåret skulle få en ökning på ca 2 procent enligt alternativ 1 och ca 5 procent enligt alternativ 2. Även om man räknar med en viss förlängning av byggnadstiderna under andra halvåret 1962 och första halvåret 1963 skulle man således få en ökning av byggnadsverksamheten inom här berörda område med 11 procent mellan första halvåret 1962 och 1963. Om bygghkapaciteten kan växa så att man får en sådan ökning, är det emellertid rimligt att räkna med att denna kapacitet skulle komma att utnyttjas så att man finge en återgång till kortare byggnadstider under andra halvåret 1963, vilket således skulle betyda en ökning utöver ovannämnda 5 procent mellan andra halvåret 1962 och 1963 — allt under tidigare nämnda förutsättning av oförändrad igångsättning.

IX. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

Bland de komponenter som bruttonationalprodukten är uppbyggd av ingår den offentliga sektorns — dvs. statens och kommunernas — ianspråktagande av resurser för investerings- och konsumtionsändamål. Huvudsyftet med detta kapitel av nationalbudgeten är att beräkna 1963 års planerade efterfrågan av konsumtionsvaror och -tjänster från statens och kommunernas sida. Som offentlig konsumtion räknas utgifter för löner (inkl. pensioner) samt för inköp av varor och tjänster från andra sektorer vilka ej ingår bland det offentliga investeringsutgifter och ej heller utgör mellanled i framställning av varor och tjänster som av det offentliga försäljs på marknaden (ex.: industriell verksamhet, transporttjänster).

I detta kapitel ges emellertid också en bild av statens och kommunernas totala finanser. För statens del presenteras således en realekonomisk gruppering av de inkomst- och utgiftsposter som ingår i den egentliga *statsbudgeten*, medan för kommunernas del motsvarande görs för de kommunala *mynigheterna*. Härav följer att de investeringssiffror som nedan ges ej representerar hela den offentliga sektorns aktiviteter på investeringssidan. En stor del av de statliga investeringarna förekommer ju ej som budgetposter, och av de kommunala investeringarna faller en avsevärd del på den affärsdrivande verksamheten, bostadsbyggande m. m. som alltså ej ingår i den föreliggande redovisningen. För en fullständig bild av den offentliga investeringsverksamheten hänvisas till kapitel VIII.

En mycket stor del av den offentliga sektorns utgifter utgörs av transfereringar (inkomstöverföringar) till bl. a. hushåll och företag. Dessa utgifter representerar ej något ianspråktagande av reala resurser för den offentliga sektorns egen räkning. Däremot ingår de i de mottagande ekonomiska subjektens inkomster och påverkar dessas utgifter för konsumtions- och investeringsändamål: för hushållens inkomster och därmed för deras konsumtion spelar således inkomstöverföringar från stat och kommun (folkpensioner, barnbidrag m. m.) en avsevärd roll. (Se kapitel VII.)

Den offentliga sektorn bedriver viss utlåningsverksamhet. Denna domineeras av statens utlåning till bostadsbyggandet. Denna realekonomiska inneboörd ligger närmast i låneramarnas inverkan på igångsättningen av bostadsbyggnadsprojekt; en problematik som behandlas i investeringskapitlet.

I den mån kommunernas och statens inkomster och utgifter ej går jämnt ut uppstår ett upplåningsbehov respektive sker en skuldåterbetalning. I detta kapitel framräknas dessa storheter, vilka sätts in i sitt sammanhang i kreditmarknadskapitlet.

Tabell IX: 1. Kommunernas utgifter och inkomster 1962—1963

(Exkl. affärsverk, bolag och stiftelser m. m.)

	Miljoner kronor		Förändring 1962—1963	
	1962	1963	milj. kr.	procent
<i>I konstant (1962 års) penningvärde:</i>				
1. Bruttoinvesteringar (inkl. fastighetsköp)	2 166	2 468	+ 302	+ 15
2. Konsumtion.....	6 273	6 649	+ 376	+ 6
3. Summa investeringar och konsumtion..	8 439	9 117	+ 678	+ 8
<i>I löpande priser:¹</i>				
4. Bruttoinvesteringar (inkl. fastighetsköp)	2 166	2 555	+ 389	+ 18
5. Konsumtion ¹	6 273	6 847	+ 574	+ 9
6. Transfereringar och övriga utgifter	1 699	1 853	+ 154	+ 9
7. Summa utgifter	10 138	11 255	+ 1 117	+ 11
8. Inkomster.....	9 833	11 136	+ 1 303	+ 13
varav: skatter.....	5 943	6 642	+ 699	+ 12
statsbidrag.....	2 309	2 779	+ 470	+ 20
övriga inkomster	1 581	1 715	+ 134	+ 8
9. Totalbudgetens saldo (8 minus 7).....	— 305	— 119	+ 186	.

¹ De absoluta talen för den kommunala konsumtionen avviker något från vad konjunkturinstitutet redovisar i nationalbokföringen. Orsaken härtill är vissa mindre skiljaktigheter i principerna för klassificering av några poster. Detta påverkar dock ej de *ändringstal* mellan 1962 och 1963 som ovan framräknats.

Anm. Tabellen avser de borgerliga primärkommunerna och landstingen.

Källa: Statistiska centralbyråns prognosstatistik samt finansdepartementet.

2. Kommunerna

Kommunernas utgiftsplaner för 1963 är synnerligen expansiva. Främst gäller detta på investeringssidan, där den volymmässiga ökningen uppskattas till 15 procent. (De ursprungliga statsiffrorna enligt Statistiska centralbyråns prognosstatistik har justerats för den överskattning som planerna erfarenhetsmässigt innebär. Denna justering har dock för 1963 antagits vara mindre än vanligt beroende på att de kraftigt ökande inkomsterna samt det lätta kreditmarknadsläget bedömts medföra att finansieringen i högre utsträckning än vanligt är säkerställd. En viss korrektion för väntad prisstegring har även gjorts.) Det är främst investeringar för undervisningsändamål samt följdinvesteringar till det ökande bostadsbyggandet i form av gator och vägar samt vatten- och avloppsanläggningar som står för uppgången. Även investeringarna inom sjuk- och hälsovården avses att utökas betydligt.

Den planerade kommunala konsumtionsefterfrågan 1963 överstiger den realiserade kommunala konsumtionen 1962 med ca 9 procent i löpande priser, motsvarande en volymmässig stegring med nära 6 procent. Det är främst på personalsidan som ökningen ligger. Den reala ökningen uppskattas här till ca 7 procent mot 4 å 5 procent för varor och tjänster köpta utifrån. Dessa reala ökningstal har framkommit efter korrigering av plansiffrorna, vilka antagits givna i löpande priser, med en beräknad lönestegring på drygt

4 procent och en prisökning på varor med 2 å 3 procent. Orsaken till att plansiffrorna i år antagits vara uttryckta i löpande priser är dels att löneökningarna till följd av tvåårsavtalet är kända och alltså kan antas vara inkluderade i de givna statsiffrorna, dels att prisstegringen på varor i år bedöms bli relativt måttlig och alltså ej skulle komma att bjuda på några överraskningar i form av att utgiftsstaterna fylls fortare än beräknat och att extra anslag finge tillgripas. Härför talar också det förhållandet att anslagen för täckande av oförutsedda utgifter är betydligt lägre för 1963 än vad de var för 1962 — när utgiftsstaterna för 1962 uppgjordes hösten 1961 var löneökningarna ännu ej kända.

De totala kommunala inkomsterna beräknas 1963 komma att öka ännu mer än utgifterna, vilket innebär att kommunernas totala lånebehov minskar jämfört med 1962. Kommunerna har i sin utgiftsplanering i själva verket ett gott stöd i den säkerhet varmed utvecklingen under det kommande året av de stora inkomstposterna skatter och statsbidrag kan bedömas. Skatteinkomsterna ökar bl. a. på grund av att de förskott som staten utbetalar till kommunerna går upp 1963 till följd av såväl skatteunderlagets stegring som höjningen av utdebiteringarna. Dessa höjs genomsnittligt med 23 öre till 15,47 kronor. Även slutavräkningsmedlen utvisar en avsevärd stegring. Statsbidragens kraftiga uppgång beror bl. a. på de ökade utbetalningar som föranleds av den senaste ortsavdragsreformen.

I den mån kommunerna skulle vilja öka sina utgifter utöver vad de hittills planerat, torde det lätta kreditmarknadsläget innebära att svårigheterna i så fall ej skulle ligga på finansieringssidan. Detta gäller dock givetvis endast i den mån kreditpolitikens nuvarande inriktning behålls oförändrad under året.

3. Staten

En avsevärd omsvängning av budgetutvecklingen väntas äga rum under 1963. Sålunda beräknas totalbudgetsaldot som 1962 var positivt med ca 600 miljoner komma att vändas i ett underskott på ca 400 miljoner kronor. Att döma av månadsvisa uppgifter över statsskuldens förändring under löpande tolv månadersperioder har under 1962 ingen tendens till sådan omsvängning skett, utan denna skulle i sin helhet komma att äga rum under 1963. Orsakerna är att finna i dels en relativt måttlig inkomstökning, dels en ganska kraftig utgiftsökning. Den förhållandevis låga inkomststegringen har sin bakgrund bl. a. i en långsammare stegring av skatteunderlaget, ökade utbetalningar av överskjutande skatt hösten 1963 samt ökade utbetalningar till kommunerna över inkomstskattetiteln.

På utgiftssidan är det framför allt transfereringsutgifterna som uppvisar stora ökningar (tabell 2). Orsaken är bl. a. att höjningen av folkpensionerna, som trädde i kraft vid halvårsskiftet 1962, nu slår igenom för hela 1963. Därtill medför sjukförsäkringsreformens ikraftträdande ökade överföringar till sjukkassorna. Statens ökade utbetalningar till kommunerna som kompensa-

Tabell IX: 2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963

Kassamässiga uppgifter

Miljoner kronor i löpande priser

	Kalenderår			Budgetår		
	1961 utfall	1962 prel. utfall	1963 prognos	1961/62 utfall	1962/63 prel. beräkn.	1963/64 enl. riks- stats- förslag
1. <i>Inkomster</i>	17 440	18 700	19 625	18 007	19 774	19 823
därav: direkta skatter	8 553	8 510	8 610	8 620	8 973	8 554
indirekta skatter	7 634	8 810	9 670	8 046	9 375	9 772
2. Bruttoinvesteringar	3 306	3 570	3 900	3 369	3 800	4 200
3. Konsumtion	3 937	4 450	4 850	4 251	4 800	5 150
4. Transfereringar	8 481	8 780	10 075	8 692	10 360	10 591
5. <i>Summa 2 till 4</i>	15 724	16 800	18 825	16 312	18 960	19 941
6. Finansiellt sparande (1—5) ..	+ 1 716	+ 1 900	+ 800	+ 1 695	+ 814	— 118
7. Utlåning	1 220	1 300	1 200	1 168	1 200	900
8. <i>Totala utgifter</i> (5 + 7)	16 944	18 100	20 025	17 480	20 160	20 841
9. <i>Totalsaldo</i> (1—8)	+ 496	+ 600	— 400	+ 527	— 386	— 1 018

Anm. Vid omvandlingen av de officiella budgetårssiffrorna i tabellens högra del till kalenderårssiffror för 1962 och 1963 har delvis tämligen approximativa metoder måst användas, varför graden av osäkerhet i skattningarna av de enskilda utgiftsposterna är relativt betydlig.

tion för den senaste ortsavdragsreformens effekter på dessas skatteunderlag inverkar också.

Den statliga konsumtionen, som till 3/4 består av utgifter för löner och pensioner, väntas 1963 komma att öka något kraftigare än 1962 eller med ca 6 procent i volym. Denna post tillhör de mer osäkra i nationalbudgeten, bl. a. beroende på det osäkerhetsmoment som omräkningen från budget- till kalenderår innebär.

De statliga investeringar som finansieras över budgeten väntas 1963 expandera snabbare än 1962 då den volymmässiga ökningen beräknas ha uppgått till ca 4 procent. För 1963 förutses en ökning med 6 procent. Det är främst undervisningsväsendet, sjukvården och försvaret som står för uppgången.

Den statliga utlåningen (inkl. övriga finansplaceringar), som ökade måttligt 1962, väntas nedgå något 1963. Det är bl. a. ökade amorteringar på tidigare lämnade lån som mer än uppväger en fortsatt ökning av kreditgivning- en till bostadsbyggandet vilken fortsätter att expandera till följd av de ökade bostadsinvesteringarna.

Staten, liksom övriga sektorer av ekonomin, påverkar och påverkas av det ekonomiska skeendet. För statens del registreras dessa processer i stor utsträckning i strömmen av inkomster och utgifter över budgeten. Det har sitt givna intresse att söka utröna vilken samlad ekonomisk effekt budgeten har haft respektive kan beräknas få under en kommande period. Man kan

särskilja två typer av effekter: dels en likviditetseffekt, som påverkar kreditinstitutens — speciellt bankernas — inlåning, likvida tillgångar och kreditgivningskapacitet, dels effekter på priser och kvantiteter av på olika marknader omsatta varor och tjänster. Likviditetsdata är lättåtkomliga; kassamässiga budgetutfallssiffror föreligger månadsvis med endast ett par dagars eftersläpning, och när det gäller framtidsbedömningen är problemet »endast» att bedöma totalbudgetutfallet korrekt. Att sedan ge likviditetsförändringar en realekonomisk innebörd är visserligen ett ganska betydligt problem vilket dock snarast är av kreditmarknadsteoretisk natur.

När det däremot gäller att få ett grepp om statsbudgetens effekter på utbuds- och efterfrågeförhållandena på marknaderna för varor och tjänster uppstår emellertid såväl statistiska som mer principiella problem. Det statistiska problemet sammanhänger främst med att primäruppgifter över statens realtransaktioner saknas — man får i stället använda justerade kassadata. På den mer principiella sidan ligger problemet i första hand i valet av jämförelsenorm. Vanligen använder man sig av föregående periods (års) budgetposter i kronor som jämförelse. Detta innebär exempelvis att en ökning i budgetfinansierade investeringar med ett visst antal miljoner kronor från ett år till ett annat sägs ha ökat investeringsvaruefterfrågan i motsvarande grad, och att en ökning i hushållens skatteinbetalningar med ett visst belopp medfört minskad konsumtion och minskat sparande med sammanlagt skatteinbetalningarnas ökning etc. Motsvarande resonemang kan i princip genomföras för samtliga budgetposter såväl för gången tid som för en framtida period. Denna typ av analys kan sedan förfinas genom att man räknar med inducerade effekter i senare led.

För en grov överslagsberäkning av statsbudgetens effekter på varumarknaderna kan det ge en viss ledning att betrakta förändringen i statens s. k. finansiella sparande, dvs. statsinkomster minus statsutgifter exklusive utlåning. (Orsaken till att man i detta sammanhang brukar utelämna utlåningsverksamheten är bl. a. att denna i varje fall på kort sikt har ett ganska lösligt samband med utvecklingen av de realinvesteringar den finansierar.) Denna metod innebär bl. a. att man ej särskiljer effekterna på marknaderna för investeringsvaror, konsumtionsvaror och arbetskraft, att man räknar de omedelbara effekterna av en transfererings- och skatteändring lika högt som en statlig konsumtions- eller investeringsändring (vilket torde innebära en överskattnings av de förras effekter), samt att man ej gör någon uppföljning av de omedelbara effekternas inverkan på reaktionerna i följande led. Vad man med denna grova metod kan anse sig få är en uppfattning om *riktningen* av budgetpolitikens realekonomiska verkan. Enligt detta mycket ungefärliga mått skulle budgetpolitiken 1962 ha varit ungefär neutral (statens finansiella sparande kan beräknas bli i stort oförändrat mellan 1961 och 1962 — se tabell 2), medan den mellan 1962 och 1963 skulle bli expansiv (det finansiella sparandet nedgår med ungefär en miljard mellan dessa år).

X. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1962.

Allmänt

Omläggningen av kreditpolitikens inriktning våren 1962 omfattade bl. a. sänkning av diskontot i två omgångar, avskaffande av straffröntan på affärsbankernas upplåning i riksbanken, nedsättning av livförsäkringsbolagens placeringskvoter samt upphävande av placeringskvoterna för sparbankerna. Dessa åtgärder torde i och för sig ha ökat näringslivets vilja och möjligheter att öka sin upplåning. Kanske ändå viktigare var dock de åtgärder som vidtogs för att stimulera affärsbankernas utlåningsverksamhet. Banksektorn utgör ju — i varje fall på kort sikt — kreditväsendets potentiellt mest expansiva element. Bankerna ansåg sig i det nya läget kunna räkna med en politik från riksgäldskontorets och riksbankens sida som gav dem underlag för en kraftig kreditexpansion, och statsskuldpolitiken har också tillåtit en ökning av totala banklikviditeten och av bankutlåningen. Däremot har — i varje fall under senare delen av 1962 — bankerna hållits relativt korta på kassasidan i syfte att förebygga uppkomsten av en mer svårbemästrad överlikvid situation. Bankernas tidvis omfattande upplåning i riksbanken belyser detta senare förhållande. — Riksgäldskontorets relativt återhållsamma statsskuldpolitik bestod i att under 1962 låta en betydande andel av statsskuldåterbetalningen falla på riksbankens innehav av fordringar på staten. (Observera dock den justering som i tabell 1 måste göras till följd av att jubileumsfondens 250 miljoner kronor ej längre redovisas hos riksbanken — se anmärkningen till tabellen.)

Det kan vara av visst intresse att nämna att medan omslaget i totala bankutlåningen kom i samband med diskontosänkningarna under våren 1962, så hade omsvängningen i bankernas utlåning till näringslivet utanför bostadssektorn inträtt redan under fjärde kvartalet 1961. Stora avlyft av bostadsbyggnadskreditiv ägde nämligen rum mot slutet av 1961, vilket möjliggjorde en viss expansion av utlåningen till näringslivet i övrigt inom ramen för en i stort oförändrad total utlåningsökning. För kreditväsendet som helhet tycks utlåningen till näringslivet ha tagit fart redan omkring mitten av 1961.

Bankerna förvärvade under loppet av 1962 en betydlig mängd obligationer, medan de under 1961 netto sålde för avsevärda belopp. Bankernas ändrade politik härvidlag utgjorde i själva verket en viktig orsak till omsvängningen i kapitalmarknadsläget mellan 1961 och 1962. Obligationsköpen 1962 omfattade i avsevärd utsträckning statsobligationer med relativt kort återstående löptid som bankerna delvis förvärvade genom bytesaffärer med kapi-

Tabell X: 1. Kreditmarknaden 1961 och 1962

Nettobelopp, miljoner kronor

Långgivare	Låntagare				Summa
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringslivet	
1961					
Riksbanken	— 250	0	0	0	— 250
Affärsbanker	0	50	125	425	600
Övriga kreditinstitut	— 100	325	2 400	825	3 450
Allmänheten	0	0	100	500	600
Summa	— 350	375	2 625	1 750	4 400
1962 (delvis uppskattningar)					
Riksbanken	— 600	0	0	0	— 600
Affärsbanker	1 000	50	—150	1 700	2 600
Övriga kreditinstitut	— 700	500	2 900	1 000	3 700
Allmänheten	— 300	50	150	300	200
Summa	— 600	600	2 900	3 000	5 900

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna och köp av kommunobligationer samt bostadsbyggnadskrediter och köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost och avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

»Övriga kreditinstitut» omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationen, allmänna pensionsfonden, försäkringsbolag, riksförsäkringsverket och Sveriges Kommunallanställdas pensionskassa. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet innefattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för »allmänheten» ingår de obligationer, förlagsbevis, aktier och diverse statspapper, som försålts till andra köpare än de institutioner, som ingår i tabellens övriga långivarsektorer. Företagens, hushållens och diverse fonders och kassors värdepappersköp redovisas således i denna post. Riksbankens jubileumsfond (250 miljoner kronor) har även förts hit.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden; kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan och inom de reala sektorerna ingår således inte.

Uppgifterna för 1961 har avrundats till jämna 25-tal och uppgifterna för 1962, som delvis bygger på uppskattningar, till jämna 50-tal miljoner kronor.

talmarknadsinstitutet, som i utbyte erhöi bl. a. nyemitterade industri- och hypoteksobligationer. Bankernas portfölj av hypoteksobligationer synes emellertid också ha ökat. Genom bankernas obligationsköp kunde på direkta och indirekta vägar omfattande avlyft av bostadsbyggnadskreditiv och industrilån säkras, vilket har medverkat till att upprätthålla utlåningsbenägenheten i bankväsendet. De omedelbara motiven bakom bankernas omfattande obligationsköp torde — förutom syftet att befordra avlyft — ha varit dels en önskan att erhålla en likviditetsreserv för de omedelbart framförliggande åren, dels förväntningar om kursvinster på kort sikt.

Utlånings- och placeringsverksamheten hos kreditinstitutet utanför affärsbankssektorn styrs med andra kreditpolitiska medel än vad som gäller ban-

kerna. Dessa instituts förmåga till autonom utlåningsexpansion på kort sikt är nämligen betydligt mindre, varför kreditpolitiken här arbetat med instrument som primärt påverkat inriktningen — och alltså ej totalomfattningen — av placeringarna. Såsom inledningsvis nämndes lättades i våras dessa placeringsregler, vilket torde ha medverkat till ett ökat utbud av långt kapital för näringslivets del. Dessutom har under 1962 ett mer strukturellt inslag i den svenska kreditmarknadsbilden, nämligen allmänna pensionsfondens framväxt, kommit att i ökad utsträckning bidra till en uppgång i mängden placeringssökande medel på den institutionella delen av kapitalmarknaden, en ökning som i stor utsträckning kommit bostadssektorn och näringslivet till del. Fondens nettoplaceringar var sålunda 1962 dubbelt så stora som 1961, och ca en tredjedel av ökningen är hänförlig till näringslivssektorn. »Allmänhetens» placeringar däremot bedöms ha nedgått betydligt 1962 och uppskattas, om man korrigerar för den formella transaktion som överflyttningen av riksbankens jubileumsfond från riksbanken till »allmänheten» innebär, ha varit negativa. Detta torde bero dels på effekter av pensionsreformen på vissa fonders placeringsbehov, dels på att företagssektorn sålt ut en relativt betydande del av sin obligationsportfölj.

Huruvida den lättare kreditpolitiken ännu hunnit få fullt genomslag på företagens upplånings- och investeringsvilja är osäkert. De erfarenheter man kan anse sig ha synes tala för att eftersläpningseffekterna är avsevärda; det kan kanske ta ett å ett och ett halvt år innan tillnärmelsevis hela effekten uppnåtts. Dessutom är man osäker om storleksordningen av effekterna av ränteförändringar och av förändringar i den kredit-»ransonering» som i högre eller lägre grad alltid förekommer på kreditmarknaden och som kreditpolitiken kan skärpa eller mildra.

Om man antar att den nämnda tidsfördröjningen är omkring ett år skulle alltså ännu en del effekter av penningpolitikens omläggning kunna tänkas kvarstå, något som konkret skulle kunna ta sig uttryck i tendenser till upprevidering av näringslivets investeringsplaner och fortsatt hög efterfrågan på krediter under större delen av vårhalvåret. Beträffande storleksordningen av denna effekt torde man med viss rätt anse sig kunna bedöma att den ej bör vara alldeles obetydlig: det förhållandet att investeringsfondfrisläppandet medför en viss ökning i självfinansieringsgraden och att den ökade tillgången på långa krediter säkrar en balanserad finansieringsstruktur inom företagssektorn borde medföra att den penningpolitiska lättnaden, marginellt sett, får en märkbar realekonomisk effekt. För detta talar även att politikomsvängningen ägde rum på ett tidigt stadium av konjunkturavmattningen innan företagen råkat i ett mer utsatt läge.

Finansieringsförhållandena inom realsektorerna

Statens finansieringsbehov blev 1962 negativt med ett ännu större belopp än 1961; statsskulden nedgick sålunda med ca 600 miljoner kronor mot 350 miljoner 1961. Statsskuldpolitiken inriktades som tidigare antytts på att återbetala statsskuld placerad i riksbanken. Affärsbankernas kraftigt ökade

innehav av statspapper och nedgången för »övriga kreditinstitut» och »allmänheten» beror mindre på statsskuldpolitikens utformning än på transaktioner på kreditmarknaden utanför riksbanken.

I den reviderade nationalbudgeten för 1962 förutsågs ett ökat upplåningsbehov för *kommunerna*. Dessas expansiva utgiftsplaner kunde under det gångna året också till stor del förverkligas bl. a. beroende på att kreditmarknadsläget medgav en ökad nettoupplåning.

Bostadsinvesteringarna ökade 1962 med ca en halv miljard i löpande priser och denna sektors nettoupplåningsökning beräknas till nära nog lika mycket. En avsevärd fondering av bostadssektorns skulder ägde rum, medan bostadsbyggnadskreditiven i affärsbankerna nedgick kraftigt. Inga onormala köer av låntagare som söker »lyfta av» sina korta krediter förelåg under större delen av året, liksom ej heller svårigheter att erhålla kreditiv för nya projekt.

Näringslivssektorns upplåning expanderade synnerligen kraftigt 1962 på såväl den korta som den långa delen av kreditmarknaden. Statistiska centralbyråns finansstatistiska uppgifter för industrin, vilka föreligger t. o. m. första halvåret 1962, tyder på att det lättare kreditmarknadsläget bl. a. tagit sig uttryck i en »sanering» av företagens tillgångs- och skuldsidor, såtillvida nämligen att sådana poster som förskott, kundfordringar och lån till företag och enskilda (och motsvarande på skuldsidan) minskat respektive ökat mindre än tidigare. (De transaktioner som ligger bakom dessa poster expanderade under den senaste kreditåtstramningsperioden; innebärande en ökad omloppshastighet hos betalningsmedlen och en i motsvarande mån minskad andel institutionellt förmedlade krediter för sektorn som helhet.) Detta tyder på att lånemedelstillströmningen 1962 ej endast använts till att finansiera realinvesteringar utan även kan ha medverkat till en förbättrad likviditetsställning. En grov kalkyl över finansieringsbehov (investeringar i fast realkapital och lager) och finansieringskällor (upplåning, internt bruttosparande) ger också en antydning att åtminstone ingen avsevärd dragning på banktillgodohavanden skulle ha ägt rum under året; detta i motsats till vad som hände 1960 och 1961, då företagens bankräkningar kraftigt nedgick. En beräkning av hur de inlåningsräkningar som företagen bedöms använda sig av utvecklats under 1962 ger en liknande bild.

2. Kreditmarknadsperspektiven för 1963

Efterfrågesidan

En omsvängning av statsbudgetläget beräknas komma att äga rum under loppet av 1963. Enligt kalkylerna i kapitel IX skulle således *staten* under innevarande år behöva låna nära en halv miljard kronor, netto.

För *kommunerna* är utvecklingen den motsatta: trots en synnerligen expansiv utgiftspolitik främst på investeringsområdet synes kommunernas upplåningsbehov, tack vare ännu kraftigare expanderande inkomster, snarast nedgå. Upplåningsbehovet uppskattas på basis av kalkylerna i kapitel IX till 250 miljoner kronor, vilket belopp införts i tabell 2.

Tabell X: 2. Kreditmarknaden 1963

Nettobelopp, miljoner kronor

<i>Efterfrågan</i>		<i>Utbud</i>	
Staten.....	500	Riksbanken	250
Kommuner	250	Affärsbankerna (restpost)	2 000
Bostäder	3 500	Övriga kreditinstitut	4 500
Näringslivet	2 500	Allmänheten	0
Summa 6 750		Summa 6 750	

Bostadsinvesteringarna uppskattas komma att öka med omkring en halv miljard i löpande priser. I tabell 2 har ett med motsvarande summa ökat lånebehov utöver den realiserade upplåningen 1962 införts.

För *näringslivet* utanför bostadssektorn slutligen beräknas de fasta investeringarna i löpande priser komma att vara ungefär oförändrade från 1962. Emellertid bedöms lagerinvesteringarna 1963 jämfört med 1962 komma att nedgå med omkring en halv miljard. Upplåningen utomlands sådan den manifesteras i förskjutningspostens förändringar, kan tänkas nedgå något. Härutöver kan tänkas ett behov av kassaökning utöver vad investeringsfondutbetalningar kan ge. Om företagens bruttosparande antas bli ungefär oförändrat erhålls så ett upplåningsbehov som är ca en halv miljard lägre än den realiserade upplåningen 1962. Ett lånebehov på två och en halv miljard har införts i tabell 2.

Utbudssidan

Riksbankens köp av skattkammarväxlar och obligationer antas på basis av antaganden om oförändrad valutareserv, en normal ökning av sedelomloppet som antas motvägas av uttag på investeringsfondskonton samt ett finansiellt sparande hos riksbanken av normal omfattning, uppgå till ca en kvarts miljard. (Detta är en rent mekanisk kalkyl som bl. a. innebär att man helt bortser från hur statsskuldpolitik och likviditetspolitik kan komma att utformas under året.) »*Övriga kreditinstitut*» antas öka sitt placeringsbehov framför allt till följd av allmänna pensionsfondens fortsatta tillväxt. Ett till fyra och en halv miljard avrundat belopp har införts i tabell 2. »*Allmänhetens*» placeringar har schablonmässigt satts till noll. *Affärsbankerna* bidrar med det belopp som behövs för att utbuds- och efterfrågesidorna skall gå jämnt ihop.

Om den ekonomiska politikens allmänna inriktning antas oförändrad under hela året bör inga svårigheter uppstå att realisera den i tabellen skisserade utlåningsökningen. Några »utrymmesproblem» på kreditmarknaden skulle i denna bemärkelse således ej vara för handen.

XI. Sammanfattande översikt

I de föregående kapitlen har utvecklingstendenserna inom olika delar av den svenska ekonomin blivit belysta. Dessa tendenser redovisas siffermässigt i tabell 1: Preliminär försörjningsbalans för 1963. Av redogörelserna för siffrornas beräkning framgår att osäkerhetsgraden genomgående är betydande.

Den allmänna bild av det ekonomiska läget 1963 som kan avläsas i försörjningsbalansen innebär att en fortsatt hög aktivitet kommer att upprätthållas och att *produktionen* fortsätter att stiga i ungefär samma takt som under 1962 (med ca 3 1/2 procent). Produktionsökningens sammansättning och allmänna förutsättningar kommer närmare att beröras i det följande.

Även för *exporten* (inklusive tjänstenettet) förutses en ökning, 3 procent, vilket dock är väsentligt lägre än 1962. Uppgången väntas bli starkast framträdande ifråga om papper och massa, sedan lageravvecklingen för sistnämnda produkt inom köparländerna numera förefaller vara avslutad. För verkstadsindustrin väntas fortsatt exportstegring som dock väntas bli mindre än 1962, medan däremot exporten av järn och stål väntas förbli oförändrad. För exportpriserna förutses i medeltal ett likaledes oförändrat läge. Totalt sett beräknas således exporten även 1963 förbli en expansionsstödjande faktor. Huruvida den beräknade exportökningen till fullo kommer att förverkligas torde, såsom framgår av det följande, främst bli beroende av den

Tabell XI: 1. Preliminär försörjningsbalans för 1963

Miljoner kronor i 1962 års priser

	1962 milj. kr.	Förändring 1962—1963	
		milj. kr.	procent
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	81 300	+ 3 000	+ 3,5
Import	16 100	+ 500	+ 3
Summa tillgång	97 400	+ 3 500	+ 3,5
<i>Efterfrågan</i>			
Privat bruttoinvestering	15 200	+ 50	+ 0,5
Statlig bruttoinvestering	5 800	+ 350	+ 6
Kommunal bruttoinvestering	4 800	+ 600	+ 12
Lagerförändring	+ 700	— 500 ¹	.
Privat konsumtion	44 000	+ 1 800	+ 4
Statlig konsumtion	4 400	+ 250	+ 6
Kommunal konsumtion	6 500	+ 400	+ 6
Export	16 000	+ 550	+ 3
Summa efterfrågan	97 400	+ 3 500	+ 3,5

¹ Siffran innebär att lagerökningen 1963 har förutsatts bli av storleksordningen 200 miljoner kronor, dvs. omkring 500 miljoner kronor mindre än som beräknats för 1962.

internationella konjunkturutvecklingen i synnerhet vad avser andra halvåret 1963.

För det *privata näringslivets investeringar* utom bostäder väntas en obetydlig volymminskning från 1962 till 1963. Industrins investeringar förutses emellertid komma att minska ca 8 procent. Utsikterna för de privata investeringarna berörs ytterligare i det följande.

Trots det förutsatta stilleståndet i det privata näringslivets investeringar förutses investeringsvolymen totalt komma att stiga med 4 procent vilket för övrigt står i god överensstämmelse med långtidsutredningens prognoser. Ökningen avser emellertid helt *bostäder* samt *statliga* och *kommunala investeringar* och kommer — i huvudsak som en följd härav — att i sin helhet bestå av byggnads- och anläggningsarbeten.

Beträffande *inkomster*, *priser* och *konsumtion* torde i huvuddrag följande böra anföras.

Från 1962 till 1963 beräknas den genomsnittliga lönenivån stiga med 6 1/2 procent, vilket innebär en påtagligt lägre ökningstakt än från 1961 till 1962. Detta sammanhänger främst med att de tvååriga avtalen stipulerar mindre höjningar för 1963 än för 1962. Tillsammans med en något mindre inkomstökning för andra än löntagare samt någon ökning av sysselsättningsvolymen skulle ökningen i den totala inkomstsumman bli drygt 7 procent. Sedan marginalskatteeffekten avdragits och effekten av höjda folkpensioner, barnbidrag och utbetalda försäkringsbelopp tillagts, visar sig den disponibla inkomstsummans procentuella höjning bli ungefär densamma som för inkomstsumman före skatt. De disponibla inkomsternas realvärde reduceras med förutsedda prisstegringar, vilka med hänsyn till den förutsatta lönehöjningen och andra kända faktorer rent kostnadsmässigt beräknas till drygt 2 procent. Detta är något mindre än den prisstegring som inträffat under loppet av 1962 utöver höjningen av omsättningsskatt och bensinskatt. Realinkomstökningen skulle därmed bli 5 procent totalt och drygt 4 procent individuellt.

Den *privata konsumtionen* kan väntas procentuellt stiga något mindre än de disponibla realinkomsterna som följd av den sparandeökning som brukar uppkomma vid betydande inkomstökningar. Här har därför räknats med 4 procents privat konsumtionsökning.

Den *offentliga konsumtionen*, dvs. statens och kommunernas verksamhet i form av undervisning, sjukvård, försvar osv., kommer enligt föreliggande stater och riksstatsförslag att liksom föregående år stiga relativt starkt 1963. Detta är ett uttryck för den pågående utbyggnaden av utbildningsväsendet, sjukvården m. m. samt viss förstärkning av försvarsberedskapen.

Lagerökningen under det nyss förflutna året synes ha varit mindre än under 1961; den synes nämligen ha påverkats av ansträngningar till normalisering av en — som det inom vissa branscher förefallit — alltför hög lagerhållning. För 1963 väntas ytterligare minskning av lagerinvesteringarna. På råvarusidan väntas rent av någon lageravveckling; för färdigvaror och varor i arbete förutses blygsamma ökningar. Bland skogsindustrierna väntas lageravveckling även för färdigvaror. Överslagsmässigt har i försörjnings-

balansen för 1963 upptagits en med 500 miljoner kronor i förhållande till 1962 minskad lagerökning. Det faktiska utfallet kan väsentligt komma att avvika härifrån, eftersom lagervariationer till stor del utgör en restpost, en buffert mot oväntade skillnader mellan väntad och realiserad efterfrågan.

Även för *importen* förutses en viss volymökning 1963. Procentuellt är ökningen dock endast ungefär i linje med vad som beräknas för nationalprodukten. — Importen beräknas nämligen stiga 3 procent eller obetydligt mindre än exporten. Denna ökning har erhållits med ledning av kommerskollegiets beräkningar, vilka baserar sig på branschvisa studier av de aktuella tendenserna mot slutet av 1962. En sådan uppgång överensstämmer dessutom väl med det resultat konjunkturinstitutet kommit fram till genom att analysera effekten på importen av de sannolika förändringarna inom skilda efterfrågekategorier. För importpriserna förutses i medeltal ett huvudsakligen oförändrat läge liksom för exportpriserna. Bytesförhållandet gentemot utlandet skulle alltså förbli oförändrat från 1962 till 1963. Även bytesbalansen väntas bli i det närmaste oförändrad från 1962 till 1963.

Den bild av utsikterna för Sveriges ekonomi 1963 som sammanfattas i försörjningsbalansen innebär att varken något generellt inflationstryck eller något beaktansvärt efterfrågeunderskott är att vänta, åtminstone inte under första halvåret 1963. Såsom närmare har utvecklats i kapitel V skulle visserligen nationalproduktens volym under idealiska efterfrågeförhållanden kunna tänkas bli en knapp procent större än vad som nu synes bli fallet, men en sådan totalkalkyl ger inte — och har heller inte föregivits ge — någon allsidig karakteristik av det samhällsekonomiska balansläget. Kännetecknande för detta under 1963 synes nämligen bli den kvarstående ojämnhet med vilken efterfrågan torde komma att riktas mot olika grenar av samhällsekonomin och olika delar av arbetsmarknaden. Det finns sålunda anledning att förvänta samtidiga inslag av både över- och underskott av efterfrågan i förhållande till den på olika områden möjliga produktionsnivån.

Ojämnheten i efterfrågetrycket har satt sin prägel på produktionsutsikterna, som visar på kraftig expansion av byggnads- och anläggningsverksamheten, en mera blygsam ökning av verkstädernas produktion och en direkt minskning inom skogsavverkning och därav beroende transportarbeten.

I fall enbart det totalekonomiska utrymmet hade varit avgörande för expansionsmöjligheterna på byggnadssidan skulle en ännu kraftigare ökning av byggnadsvolymen än den som nu planeras av allt att döma ha varit aktuell, i all synnerhet som det härigenom skulle ha blivit möjligt att i än större utsträckning tillgodose tidigare återhållna utbyggnadsplaner. Med hänsyn till de kapacitetsproblem som föreligger på planerings- och projekteringsidan och med tanke på de begränsade möjligheterna att tillföra, utbilda och omskola arbetskraft för byggnadsindustrin torde utrymmet för ökning av byggnadsvolymen i själva verket framstå som begränsat i förhållande till den efterfrågan på byggnadsarbeten som i och för sig hade kunnat göras effektiv. I den meningen föreligger för närvarande en överskottsefter-

frågan på byggnadsarbeten, medan förekommande underskott i efterfrågan främst synes vara lokaliserat till skogsarbeten och skogsindustrier.

Inom investeringsproduktionen synes problemställningen bli helt olika på byggnadsområdet och inom verkstadsproduktionen. På byggnadssidan föreligger ett produktionsproblem; på verkstadssidan skulle ett efterfrågeproblem kunna tänkas bli aktualiserat. Verkstadsindustrin väntas dock lämna något bidrag till den beräknade produktionsökningen 1963. Enligt en av konjunkturinstitutet upprättad försörjningsbalans beräknas sålunda industrigrenen öka sin produktion med ett par procent. Efterfrågan på verkstadsprodukter förutses få tillskott från privat konsumtion, offentliga investeringar — däribland militärbeställningar — och export, medan däremot industrins maskininvesteringar svarar för ett visst efterfrågebortfall.

Även arbetsmarknaden har rönt inverkan av den ovan berörda ojämnheten i efterfrågetrycket. För närvarande råder ett inte oväsentligt överskott på arbetskraft inom glesbygden i nordligare delar av landet, samtidigt som det alltför föreligger tendenser till arbetskraftsbrist inom sydligare delar av landet och där särskilt inom byggnadsindustrin. Arbetsmarknadspolitiken är inställd på att stimulera arbetskraftens rörlighet i riktning mot de regioner och näringsgrenar där den för närvarande efterfrågas. Dock torde även beredskapsarbeten komma att spela en betydande roll bland de arbetslöshetsbekämpande åtgärderna. Då dessa även eljest i hög grad är inriktade på byggnads- och anläggningsarbeten skulle frågan om tillgången på planerings- och projekteringsresurser inom byggnadsområdet kunna få en arbetsmarknadspolitisk tillspetsning. Visar det sig omöjligt att i tillräcklig mån effektivisera dessa resurser, är det inte ens uteslutet att ett ur sysselsättningsynpunkt motiverat pådrag av ytterligare byggnadsarbeten skulle kunna få den verkan att specialutbildad arbetskraft och projekteringsresurser dras bort från byggnadsföretag som annars hade kunnat förverkligas.

Det torde vara realistiskt att räkna med vissa förskjutningar i arbetsmarknadsläget under loppet av 1963. De sysselsättningssvårigheter inom skogsbruket som förefaller ofrånkomliga under första halvåret kan snarast komma att i någon mån mildras fram mot slutet av året, medan man för verkstadsområdet har att räkna med möjligheten av att det under året framkommer tendenser till försvagning av arbetsmarknadsläget.

Inledningsvis har framhållits att osäkerhetsgraden i försörjningsbalansens olika delposter genomgående är betydande.

I fråga om vissa poster har emellertid denna osäkerhet en speciell karaktär, betingad av den osäkerhet som i sin tur kan anses känneteckna de rådande konjunkturutsikterna. De faktorer som i all synnerhet berörs härav är utrikeshandeln och främst exporten, som är beroende av den internationella konjunkturutvecklingen, samt vidare företagens, speciellt industrins, investeringar och den privata konsumtionen.

Vid beräkningen av den för 1963 sannolika exporten har utgångspunkten utgjort ett antagande om fortsatt ekonomisk expansion om än i något däm-

pad takt såväl i Västeuropa som i Förenta staterna. I den mån risker kan anses föreligga för en starkare uppbromsning av den internationella ekonomiska expansionen än vad som här framstått som det mest sannolika, torde dessa i främsta rummet hänföra sig till en mera påtaglig försämring av företagens och speciellt industrins investeringskonjunkturer i Västeuropa än vad som i första hand har förutsatts.

En dämpning av industrins investeringar har inom vissa länder gjort sig gällande redan under 1962 och bl. a. yttrat sig i en svag tillbakagång i maskinindustrins produktionsvolym under tredje kvartalet i Västtyskland, Frankrike och Österrike. Bakom tendensen till avmattning av företagens investeringskonjunktur ligger en inträffad sammanpressning av industriföretagens vinstmarginaler med åtföljande begränsning av deras självfinansieringsmöjligheter samt en inom flera industrigrenar framträdande överkapacitet. Det förefaller troligt att dessa tendenser kommer att fortsätta att göra sig gällande under 1963, men det har likväl ansetts övervägande sannolikt att avmattningstendenserna inte kommer att göra sig gällande med sådan styrka att man behöver befara ett internationellt bakslag för den samlade verkstadsproduktionen eller ett avbrott för den internationella ekonomiska expansionen.

Bland faktorer som talar mot en allvarlig nedgång i industriinvesteringarna må framhållas att kapacitetsöverskotten med vissa undantag ändå synes vara av förhållandevis begränsad karaktär samt vidare att omställningen till vidgade Europamarknader torde ha givit många företag anledning att driva en mera djärv finansieringspolitik än som eljest hade ifrågakommit. Dessutom synes man ha skäl att förutsätta att den ekonomiska politiken inom flertalet västeuropeiska länder kommer att vara inriktad på att aktivt och förhållandevis snabbt motverka mera påtagliga nedgångstendenser i den mån sådana skulle komma att framträda.

Att helt bortse från möjligheterna av en mera markant försämring inom Västeuropa av företagens investeringskonjunktur speciellt under andra halvåret 1963 har likväl inte förefallit möjligt, ehuru detta utvecklingsalternativ framstår som det mindre sannolika. Blotta möjligheten av en sådan eventualitet synes emellertid motivera att problemet i det följande ägnas ett visst utrymme även om detta kommer att stå i disproportion till den i och för sig begränsade sannolikhet som här tillmätas detta alternativ.

Ett sådant mera ofördelaktigt utfall skulle kunna tänkas aktualiserat om tendensen till vinstminskningar accentueras och den ekonomiska politiken inom berörda länder ej tillräckligt smidigt anpassas till den ändrade konjunktursituationen. Om dessutom — vilket dock förefaller mindre sannolikt — ett *snabbt* återställande av stabiliteten i pris- och kostnadsutvecklingen i ett avmattningssläge betraktas som en primär uppgift för den ekonomiska politiken skulle — med hänsyn till sannolika eftersläpningseffekter av de senaste årens kraftiga kostnadsstegringar — produktion och sysselsättning mycket väl hinna påverkas i depressiv riktning, innan den eftersträfvade pris- och kostnadsstabiliteten hunnit förverkligas.

Vid en ekonomisk politik som mera följsamt anpassas efter sysselsättningsläget och konjunkturutvecklingen skulle vad som ur efterfrågesynpunkt kan tänkas brista i företagens investeringar lättare kunna kompenseras genom ytterligare tillväxt av offentlig konsumtion, bostadsbyggande och offentliga investeringar — liksom för övrigt också genom finanspolitiska åtgärder ägnade att stimulera den privata konsumtionen. Nedgången i företagens investeringar skulle samtidigt kunna motverkas genom härför lämpade finans- och kreditpolitiska åtgärder.

Den ekonomiska politikens verkningsmöjligheter i konjunkturstabiliserande riktning kan givetvis komma att påverkas av den samordning av planeringen på lång sikt och på kort sikt som nu synes vara aktuell inom ett flertal europeiska länder. En sådan samordning borde i och för sig kunna genomföras på ett sådant sätt att detta ej medför någon nedsättning av den konjunkturpolitiska initiativförmågan. Dessutom borde det vidgade ekonomisk-politiska samarbetet mellan länderna gynnsamt påverka möjligheterna att bedriva en aktiv konjunkturpolitik.

Av uppgifter som kunnat erhållas om den ekonomiska politikens aktuella inriktning och vilka närmare redovisas i kapitel III framgår att den planerade ekonomiska expansionen under 1963 åtminstone inom vissa länder kommer att bäras upp främst av konsumtion, bostadsbyggande och offentliga investeringar, medan man däremot är inställd på att näringslivets och främst industrins investeringar kommer att kännetecknas av stillestånd eller svag tillbakagång. En sådan inriktning av den ekonomiska planeringen är klart belagd i fråga om Storbritannien, Nederländerna och Norge. Skulle en mera utpräglad konjunkturförsämring göra sig gällande torde man allmänt kunna räkna med en aktivering av den ekonomiska politiken i expansivt syfte. Vad Förenta staterna beträffar framstår riskerna för en konjunkturförsämring under 1963 nu som mindre framträdande än för endast några månader sedan. Osäkerheten gäller här snarast huruvida man för 1963 har att emotse en påtaglig stegring av den ekonomiska aktiviteten eller ej.

Till de — särskilt ur svensk synpunkt — gynnsamma dragen i den internationella konjunkturbilden hör vidare att det produktionshämmande inflytandet från lagercykeln i huvudsak synes ha upphört för skogsindustrierna samt åtminstone avtagit på järn- och stålområdet.

Skulle en markant försämring av företagens investeringskonjunktur ute i Västeuropa trots allt komma att inträffa, skulle den svenska ekonomin direkt kunna få känning härav genom en försvagning av verkstadsexporten, medan en ytterligare avmattning på järn- och stålmarknaden vore en tänkbar indirekt verkan. För bedömningen av utsikterna för den samlade verkstadsproduktionen i Västeuropa synes det vara av betydelse att inga avmattningstendenser hittills kunnat spåras inom den del av verkstäderna som är inriktade mot privat konsumtion — inklusive biltillverkning — liksom överhuvudtaget inte inom den elektrotekniska industrin. Vad speciellt beträffar den svenska maskinexporten må erinras om att EEC-området, där ett eventuellt omslag i verkstadskonjunkturen främst kunde förmodas bli

initierat, ur svensk synpunkt svarar för en relativt begränsad marknadsandel, ca 25 procent, eller obetydligt mera än sammanlagt för Danmark, Norge och Finland.

Med hänsyn till exportproduktionens nuvarande orderläge kan en västeuropeisk konjunkturförsämring under 1963 inte väntas få några mera betydande återverkningar på den svenska verkstadsexporten under första halvåret. De risker, som kan tänkas föreligga för att denna eller andra delar av exporten skall försvagas till följd av internationella konjunkturförändringar i depressiv riktning, hänför sig sålunda främst till andra halvåret 1963. Å andra sidan torde inte heller möjligheten av en förnyad intensifiering av den internationella investeringskonjunkturen fram mot slutet av 1963 få anses helt utesluten. En uppgörelse i marknadsfrågorna skulle exempelvis härvid kunna verka som en stimulerande faktor.

Den förut omtalade ökningen med 4 procent av den privata konsumtionens volym, vilken beräknas inträffa 1963, måste med utgångspunkt från tidigare erfarenheter betecknas som förhållandevis kraftig. Den ligger dock väl i linje med långtidsutredningens bedömning av konsumtionsutvecklingen fram till 1965. Tillväxten av de disponibla inkomsterna beräknas emellertid reallt bli ännu kraftigare, ca 5 procent, varigenom det utöver konsumtionsökningen skulle bli utrymme för en förhållandevis stor ökning av det personliga sparandet. Anledningen till att konsumtionen trots den stora inkomstökningen inte beräknas stiga kraftigare är att den erfarenhetsmässigt brukar visa någon eftersläpning i förhållande till inkomsterna, när dessa stiger väsentligt utöver det normala. Det ligger emellertid i sakens natur att den uppskattning av konsumtionsvolymen 1963 som upptagits i försörjningsbalansen är omgiven av betydande osäkerhetsmarginaler.

Den förutsedda ökningen av hushållens disponibla realinkomster med ca 5 procent framstår som betydande när den ses i relation till den förutsedda ökningen av den reala bruttonationalprodukten med drygt 3,5 procent. Att en så kraftig ökning av realinkomsterna beräknas inträffa beror i själva verket på omständigheter som inte kan väntas bestå på lång sikt. Konsumentprisernas uppgång har — bortsett från höjda indirekta skatter — under ett antal år varit påfallande begränsad i förhållande till utvecklingen av inkomster och lönekostnader. Prisprognosen för 1963 ansluter sig i hög grad till denna utvecklingstendens. En av de viktigaste orsakerna till den moderata utvecklingen av konsumentpriserna synes vara att de internationellt bestämda priserna, som utgör en beaktansvärd om än inte dominerande kostnadskomponent med inflytande på konsumentpriserna, har legat förhållandevis oförändrade eller — ur ett något längre perspektiv — renfav haft en fallande tendens. Detta gäller för Sveriges del beträffande såväl import- som exportpriser.

På längre sikt förefaller det ofrånkomligt att utvecklingen av lönekostnader och av internationellt bestämda priser kommer att visa större överensstämmelse. Sådan kan exempelvis tänkas uppkomma därigenom att löne-

kostnadernas stegringstakt pressas ned till i närheten av den årliga produktivitsstegringen, i vilket fall fortsatt prisstabilitet inom den internationella handeln förefaller sannolik. En närmare överensstämmelse skulle givetvis även kunna uppnås därigenom att de internationellt bestämda priserna — dvs. ur inhemsk synpunkt såväl import- som exportpriser — med tiden börjar stiga i en takt som står i närmare överensstämmelse med lönekostnadernas nuvarande utveckling här och inom flertalet västeuropeiska länder.

De uppskattningar rörande prisernas och löntagarinkomsternas utveckling som framlagts i nationalbudgeten bör i princip medge vissa slutsatser om hur fördelningen av de totala inkomsterna inom samhället kan komma att gestalta sig under 1963. En överslagskalkyl häröver torde äga sitt intresse, då den i viss mån synes kunna belysa huruvida de skilda uppskattningar som gjorts rörande pris-, produktions- och inkomstutvecklingen kan anses inbördes förenliga. Vidare skulle de resultat som framkommer beträffande företagsinkomsternas utveckling kunna vara värda att beaktas vid bedömningen av det privata näringslivets investeringsplaner.

En sådan kalkyl har genomförts inom konjunkturinstitutet med utgångspunkt från nationalräkenskaperna och utvisar att bruttonationalinkomsten (exklusive indirekta skatter och subventioner) vid de gjorda prisuppskattningarna kan beräknas komma att stiga ca 6 procent. Lönekostnadssumman (summa löner och arbetsgivareavgifter) ökar ca 8 procent, medan återstoden — dvs. företagsinkomster före skatt (men efter arbetsgivareavgifter) inklusive avskrivningar, utgiftsräntor o. dyl. — stiger ca 3 procent. Resultatet återspeglar ett grundläggande drag i den använda priskalkylen, nämligen att företagsersättningarna per producerad eller omsatt volymenhet i stort skulle förbli oförändrade till sina belopp i kronor och ören. Inom speciella näringsgrenar har man emellertid att räkna med direkta sänkningar av dessa ersättningar såsom exempelvis inom malmbrytning och vissa andra exportindustrier.

Om den andel av dessa bruttovinster i vidsträckt bemärkelse som utgör företagssparande förblir oförändrad — vilket dock endast är en grov gissning — skulle företagets självfinansieringsmöjligheter 1963 realt sett varken bli större eller mindre än 1962. Då det privata näringslivets totala investeringsvolym inberäknat lagerökning men exklusive bostäder beräknas sjunka med 600 à 700 miljoner kronor från 1962 till 1963, är det tänkbart att företagets behov av lånefinansiering kommer att i någon mån minska under 1963. Med hänsyn till de sammanlagda osäkerhetsmomenten i de sammanställda beräkningarna blir denna slutsats dock ganska osäker.

Det privata näringslivets investeringar i fast realkapital utom bostäder väntas som tidigare framhållits sjunka något — närmare bestämt med ett hundratal miljoner kronor från 1962 till 1963. Ökade investeringar förutses inom handel och privat samfärdsl, medan industrins investeringar väntas komma att minska med ca 8 procent. Nedgången synes främst bli förlagd till massindustrin, men även verkstadsindustrin väntas minska investeringsvolymen — för sin del med ca 7 procent. Dessa prognoser är baserade

på en i november företagen enkät vars uppgifter otvivelaktigt utgör det bästa utgångsmaterial för en bedömning av investeringsutsikterna för 1963 som hittills står till buds. Industrins faktiska investeringar under 1963 torde inte desto mindre till viss del komma att påverkas och bestämmas med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen under årets lopp.

Frågan uppställer sig därför om det finns några speciella drag i den ekonomiska utveckling som väntas för 1963 som kan förmodas påverka industriinvesteringarna i en annan och till äventyrs mera depressiv riktning än vad som framgår av investeringsenkäten och vidare om det eventuellt är möjligt att klarlägga de utvecklingstendenser som kommer att göra sig gällande på något längre sikt in i 1964. Den investeringsminskning under 1963 som synes framgå av investeringsenkäten torde nämligen — mot bakgrunden av det höga utgångsläget 1961 och 1962 — inte i och för sig inge någon större oro med hänsyn till den framtida produktivitets- och produktionsutvecklingen. Vad som skulle kunna ge anledning till oro är väl närmast riskerna för att detta skulle utgöra inledningen till en mera djupgående och långvarig nedgång i industrins utbyggnad, som skulle kunna tänkas bli besvärande både med hänsyn till sina omedelbara verkningar ur sysselsättningssynpunkt och med tanke på de mera långsiktiga återverkningarna på den framtida produktionsförmågan. Hur industrins investeringsvilja i fortsättningen kommer att utvecklas blir rimligen i hög grad beroende av hur dess framtida avsättningsmöjligheter och vinstutsikter kan komma att gestalta sig.

De överslagskalkyler som anförts i det föregående har inte tytt på någon väsentlig allmän minskning av företagens bruttovinstsummor och självfinansieringsmöjligheter från 1962 till 1963. Om lånemöjligheterna förblir lika goda under 1963 som de under 1962 successivt har utvecklats till att bli, skulle det förefalla som om någon ytterligare investeringshämmande inverkan — utöver den som kommit till uttryck i investeringsenkäten — inte behövde befaras under 1963. En viss återhållande verkan vore dock tänkbar ifall det bland företagen funnes en utbredd motvilja mot att under ytterligare ett år öka sin upplåning i förhållandevis stor utsträckning eller om en sådan upplåning mera allmänt mötte hinder med hänsyn till en successivt inträdande brist på goda säkerheter. — Någon tillräcklig grund för en ytterligare korrigerig av investeringsprognosen synes dessa överväganden dock inte innebära.

Sammanfattningsvis skulle den svenska ekonomin även 1963 få stöd av en stigande internationell efterfrågan åtminstone under den första delen av året för vilken utsikterna relativt väl torde kunna överblickas; ifråga om den interna konjunkturens drivkrafter observeras att dessa i än högre grad än under 1962 synes komma att förskjutas i riktning mot bostäder och offentliga investeringar och därmed också till byggnads- och anläggningsverksamheten.

Hållbarheten i nationalbudgetens bedömningar är givetvis mera begränsad för de senare delarna av året. Denna reservation gäller i synnerhet beträffande den internationella ekonomiska utvecklingen och dess inverkan på den svenska ekonomin.

SUMMARY OF THE ECONOMIC SURVEY FOR 1963

"The preliminary national budget"

The general picture of the economic situation in 1963 as reflected in the balance of resources (see the table below) shows a continued high level of economic activity and a continued rise in *production* at roughly the same rate as in 1962 (by about 3.5 per cent). The structure and general background of this increase in production will be discussed below.

An increase, by 3 per cent, is also forecast for *exports* (incl. net of services), but this is considerably less than in 1962. The upswing is expected to be most marked in the case of paper and pulp, now that the liquidation of stocks in our market countries appears to have come to an end. A continued increase in exports is also expected in the engineering industry, although to a lesser extent than in 1962, while exports of iron and steel are expected to be constant. Export prices are expected to remain roughly unchanged. All in all, exports are thus forecast to remain a factor contributing to expansion also in 1963. As will become clear in the following, whether the forecast increase for exports will in fact materialize will depend mainly on international economic developments, particularly as concerns the second half of 1963.

A slight decrease 1962—63 is expected in the volume of *private investments*, excluding housing. Investments in mining and manufacturing, however, are expected to fall by as much as 8 per cent. The prospects for private investments will be considered in more detail below.

In spite of the forecast stagnation in private investments (excl. housing), the total volume of investment should rise by 4 per cent, which fits in very well with the forecasts of the latest Survey of Long Term Economic Development. The increase, however, is entirely in respect of *housing* and *central and local government investments*, and will — as a result — consist almost entirely of building and construction.

The situation as regards *incomes*, *prices* and *consumption* is roughly as follows.

The average wage level is expected to increase from 1962 to 1963 by 6.5 per cent, which is a considerably lower rate of increase than from 1961 to 1962. This is mainly because the two-year agreements now in force stipulate smaller raises for 1963 than for 1962. Together with a slightly smaller income increase for other than wage earners and a slight increase in the volume of employment, the total sum of incomes should increase by just over 7 per cent. After deduction for marginal tax and additions for higher old age pensions, children's allowances and insurance payouts, the percent-

Preliminary Balance of Resources for 1963

(1962 prices)

	1962 Millions of Kronor	Change 1962—1963	
		Millions of Kronor	Per cent
<i>Supply</i>			
Gross national product	81 300	+ 3 000	+ 3 ¹ / ₂
Imports	16 100	+ 500	+ 3
Total supply	97 400	+ 3 500	+ 3 ¹ / ₂
<i>Demand</i>			
Private gross investment	15 200	+ 50	+ 1 ¹ / ₂
Central government gross investment..	5 800	+ 350	+ 6
Local government gross investment ..	4 800	+ 600	+ 12
Increase in stocks	+ 700	— 500 ¹	.
Private consumption	44 000	+ 1 800	+ 4
Central government consumption	4 400	+ 250	+ 6
Local government consumption	6 500	+ 400	+ 6
Exports	16 000	+ 550	+ 3
Total demand	97 400	+ 3 500	+ 3 ¹ / ₂

¹ The figure implies an increase in stocks in 1963 of Kronor 200 million, i. e. Kronor 500 million less than in 1962.

age rise in total disposable income is about the same for total income before taxation, i.e. 7 per cent. The real value of disposable income is reduced by the forecast price increases which, with the expected wage increase and other known factors, is estimated at just over 2 per cent. This is slightly less than the price increase (excluding the increase in sales tax and petrol tax) in 1962. The increase in real disposable income should thus be 5 per cent totally and just over 4 per cent individually.

Private consumption is expected to show a somewhat smaller percentage increase than disposable real income, due to the increase in saving that is usually noted following marked increase in income. An increase in private consumption by 4 per cent is therefore forecast.

Public consumption, i.e. the activities of the central and local government authorities in the form of current expenditure on education, medical services, defence, etc. will — as in 1962 — expand relatively strongly, according to budget data now available. This reflects the current expansion of the educational system, the medical services etc. and a certain strengthening of defence.

The *increase in stocks* in 1962 seems to have been less than in 1961, and appears to have been influenced by the efforts in many sectors actively to reduce stocks. A further decrease in stock investments is expected in 1963. There is actually expected to occur a slight liquidation of stocks of basic materials while finished goods and goods in process are expected to show very modest increases. In the forest products industries a liquidation of stocks is expected even for finished goods. All in all, there is forecast in the balance of resources for 1963 a stocks increase which is Kr. 500 million

smaller than in 1962. Actual outcome may be very different, as variations in stocks are to a large extent a residual item, a buffer against unexpected discrepancies between assumed and actual demand.

A certain volume increase is also forecast for *imports*. The percentage increase is roughly in line with the increase calculated for G.N.P. Imports are thus expected to increase by around 3 per cent, which is slightly less than exports. This figure is based on the calculations of the Board of Trade, which are in turn based on sector-by-sector studies of actual tendencies towards the end of 1962. It also tallies with the results arrived at by the Institute of Economic Research through an analysis of effects on imports of the probable changes in the different categories of demand. For import, as for export prices, the general situation is expected to remain unchanged. Terms of trade should thus be much the same in 1963 as in 1962. Nor is any great change expected in the balance of current payments.

The overall picture of the Swedish economy in 1963 as given above involves neither a general inflationary pressure nor any marked deficit in demand, at least during the first half of the year. The volume of G.N.P. could, with a more ideal location of demand, be something like 1 per cent higher than is now forecast, but such a way of calculating does not give a fair picture of the national economic balance. What is likely to be typical of 1963 is a continuing unevenness in demand in different parts of the economy and of the labour market. There are thus likely to be surpluses as well as deficits of demand in relation to the possible levels of production in different sectors.

The unevenness in the pressure of demands is reflected in the production prospects, which indicate a strong expansion of building and construction, a modest increase in production in engineering, and a decline in timber-cutting and the transport services dependent on the latter.

If the total availability of productive resources was alone decisive for the prospects of expansion in building, an even larger increase in volume would have been feasible, particularly as this would have made it possible to realize even more of the plans for expansion already being held over. In view, however, of the limited capacity as regards planning and projecting and the by no means unrestricted capacity for recruiting, training and retraining of labour for the building industry, the overall potential for an increase in the volume of building seems limited, in relation to the demand that could have been raised. In this sense there is at present a surplus demand for building, while such deficits in demand as exist seem mainly to be localized to forestry and the forest products industry.

The problems in the engineering industry seem exactly the reverse of what they are in the building sector. In building there is a shortage of capacity, while in engineering there could well be a certain shortage of demand. Even so, the engineering industry is expected to contribute in some measure at least to the production increase in 1963. According to the National Institute of Economic Research, this branch is expected to increase its production by

a couple of per cent. The demand for engineering products is expected to be stimulated by private consumption, public investments (including defence orders), and exports, while orders for machinery for mining and manufacturing are expected to show a certain decline.

The unevenness in the pressure of demand has influenced the labour market as well. At present there is a considerable surplus of labour in forestry and in the northern parts of the country, while there are still tendencies of a surplus demand in the more southerly parts of Sweden, particularly in the building industry. Labour market policy is now directed at stimulating the mobility of labour towards the regions and sectors where there is a demand. Even so, local public relief works are also likely to play a considerable role in combating unemployment. As the latter — like some other counter-cyclical measures taken — consist mostly of building and construction jobs, the problem of providing adequate planning and projecting resources is likely to become acute. If it proves impossible to strengthen such resources sufficiently, it could even be that the provision of further building jobs, warranted from the point of view of employment, would in fact only draw specially trained labour and projecting resources away from building projects that would otherwise have been put into effect in the normal course of events.

It seems realistic to expect certain shifts in the labour market situation in the course of 1963. The employment difficulties in forestry that seem inevitable in the earlier part of the year may well ease off towards the end, while it is distinctly possible that the labour market situation in the engineering sector will tend to weaken during the course of the year.

As mentioned already, the individual items in the balance of resources are rather uncertain. In some cases, however, this uncertainty is of a special type, caused simply by the uncertainty of business prospects in general. The main factors that depend on such general trends are foreign trade, particularly exports, which follow international economic development, business investments, and private consumption.

In calculating the probable development of exports in 1963, there was assumed a continuing — but slightly slower — economic expansion both in Western Europe and in the United States. Such risks as exist of a more abrupt fall-off in the rate of growth are bound up mainly with the possibility of a more marked deterioration in business investments (particularly in industry) in Western Europe than is now expected.

In certain countries a slackening-off in industrial investments has been noted even in 1962, as reflected for instance in a slight decline in the volume of production of machinery in Western Germany, France and Austria in the third quarter of 1962. Behind the tendency for private investments to slacken off is the reduction of private industry's profit margins, implying a decrease of firms' self-financing capacity, and in a number of branches an apparent surplus capacity. It seems probable that these tendencies will continue to make themselves felt in 1963, but it is not, even so, thought probable that

they will be so marked that we need fear an overall international decline in engineering production, or an end to international economic expansion.

One of the circumstances arguing against any serious decline in industrial investments is that the surplus in capacity seems, with a few exceptions, to be relatively limited and that the transition to wider European markets has probably given many firms cause to pursue a bolder financing policy. It seems, moreover, that economic policy in the majority of Western European countries will be directed to countering, actively and relatively quickly, any marked tendencies to a decline if and when these appear.

On the other hand, one cannot entirely ignore the possibility of a marked deterioration in business investments in Western Europe, particularly during the second half of the year, even if this alternative does not seem the most probable. The very existence of such a possibility warrants a discussion of the problem, though the space devoted to it below is somewhat out of proportion to the limited degree of probability accorded to such an alternative.

An unfavourable development of this kind could enter the picture if the tendency towards more narrow margins of profit were accentuated and the economic policy of the countries concerned proved slow in adapting to the change. Also — although this does not seem likely — if a *rapid* restoring of stability in prices and costs were regarded, in a recessive situation, as a primary goal of policy, it is very possible — in view of the probable lag effects of the steep cost increases noted in recent years — that production and employment would be influenced in a depressive direction, before the price and costs stability aimed at had been achieved.

With a more flexible economic policy adapted to the employment situation, shortcomings in business investments, from the point of view of demand, could more readily be compensated by a further increase in public consumption, residential construction and public investment — as well, of course, as by fiscal measures designed to stimulate private consumption. The decline in business investments could at the same time be countered by suitable fiscal and monetary measures.

The potential strength of economic policy as a stabilizing agent can naturally be affected by the coordination of long and short term planning that seems to be taking shape in a number of European countries. In itself, however, such coordination can surely be effected in such a way as not to reduce the potential initiative of individual countries in the field of economic policy. Economic cooperation between countries also should serve to improve the prospects of pursuing an active anti-cyclical policy.

Such information as it has been possible to obtain on current economic policy suggests that the economic expansion planned in 1963 will be carried, at least in certain countries, mainly by consumption, residential construction and public investments, while business investments, particularly in mining and manufacturing, will stagnate or show a slight decline. There is clear evidence of such a trend in the United Kingdom, the Netherlands and Norway. Should there be a more marked deterioration in business, it is in

most cases probable that economic policy will actively encourage expansion. In the case of the United States, the risks of a decline in 1963 seem less marked now than they were only a few months ago; the uncertainty here is now rather whether a marked increase in production is to be expected, or not.

Another encouraging aspect of the international picture, particularly from the Swedish point of view, is that the restrictive influence on production exercised by the stocks cycle appears to have ended in the case of the forest products industry and at least eased off in the iron and steel sector.

If in spite of everything, there was to be a marked deterioration in business investments in Western Europe, the Swedish economy would be directly affected by a decline in engineering exports, while a conceivable indirect effect would be a further slackening-off on the iron and steel market. An important factor to be considered when judging the overall prospects for engineering production in Western Europe would appear to be that no tendencies of a slackening-off have so far been observed in the sector of engineering that is directed towards private consumption (incl. the motor industry), or in electrical engineering.

In view of the export orders now on hand, a decline in business levels in Western Europe in 1963 is not likely to have any marked repercussions on Swedish engineering in the first half of the year. Such risks as there are for a weakening in this or other export sectors as a result of any more pronounced international recession are thus mainly in respect of the second half of the year. At the same time, it is not inconceivable that the international investments situation will actually improve towards the end of 1963. An end to the present uncertainty concerning the shape of the European markets should for instance be a stimulating factor.

The 4 per cent volume increase in private consumption that is forecast for 1963 must, in the light of previous experience, be regarded as relatively high. It tallies very well, however, with the assessment of consumption up to 1965 of the latest Survey of Long Term Economic Development. The increase in real disposable income is calculated to be even stronger, about 5 per cent, so that there would also be room for a relatively large increase in personal saving. The reason why consumption has not, in spite of the large increase in income, been forecast even higher is that consumption has been found by experience to lag slightly in relation to income when the latter rises much more steeply than normal. However, the estimate of the volume of consumption contained in the balance of resources is, in the nature of things, associated with a considerable margin of uncertainty.

The increase of 5 per cent forecast for the real disposable incomes of households seems very large when it is compared with the forecast increase of about 3.5 per cent for real G.N.P. That such a strong increase in real income is expected is due, in fact, to circumstances that cannot be expected to persist in the long term. The rise in consumer prices — apart from increases in indirect taxation — has for a number of years been strikingly mo-

derate compared with the development of income and of wage costs. The price forecast for 1963 follows this pattern. One of the most important reasons for the moderate development of consumer prices seems to be that internationally determined prices, which are a strong but not dominating component of consumer prices, have remained relatively unchanged, or shown an actual long term tendency to fall. This is true, in the case of Sweden, of both import and export prices.

In the longer run, a closer agreement between the development of wage costs and that of internationally determined prices seems inevitable. This could happen, for instance, by the rate at which wage costs increase being pressed down to the vicinity of the annual productivity increase, in which case prices on the international market would be likely to remain stable. A closer agreement could also, of course, be reached by the internationally determined prices — i.e. from our point of view both import and export prices — eventually starting to rise at a rate more commensurate with the present development of wage costs in Sweden and in the majority of other Western European countries.

The forecasts on the development of prices and income of wage earners as given in this Economic Survey should in theory permit certain conclusions about the distribution of total incomes in the country during 1963 as between households and enterprises. A rough calculation of this sort would seem of interest in that it should throw some light at least on how far the different estimates made of the development of prices, production and incomes are mutually compatible. The results arrived at as regards the incomes of the entrepreneurial sector could also be worth taking into consideration when assessing the investment plans of private business.

Such a calculation has been made by the National Institute of Economic Research on the basis of the National Accounts and shows that G.N.P. at factor cost can be expected, with the price estimates made, to increase by about 6 per cent. The total wage bill (sum of wages and employers' contributions) increases by about 8 per cent, while the remainder — i.e. incomes of firms before taxation (but after payment of employers' contributions), including depreciation, interest costs etc. — rises by about 3 per cent. The results reflect a basic feature of the price calculus used, namely that the net receipts of firms per produced or sold volume unit should remain roughly unchanged in size, in terms of money. Actual declines in such receipts are to be expected, however, in certain special sectors, such as ore mining and some other export industries.

If the proportion of these gross profits (in the widest sense) that comprises firms' cash flow remains unchanged — which is only a rough guess — the real self-financing capacity of firms would be neither more nor less than in 1962. As the total investment volume of private business, including stocks increases but excluding housing, is expected to sink by Kr. 600 million 1962—63, it is conceivable that the borrowing requirements of firms will be slightly smaller. This, however, is a very unreliable conclusion, in view of the combined elements of uncertainty in the aggregate calculation.

The investments of private business in fixed real capital, excl. housing, are expected to decrease in 1963 by about Kr. 100 million. Increased investments are forecast in trade and private communications, while investments in mining and manufacturing are expected to decline by some 8 per cent. The main force of the decline is expected to be in the pulp industry, but the volume of investments is expected to decrease also in the engineering industry, by as much as 7 per cent. These forecasts are based on a survey made in November representing, undoubtedly, the best foundation for an investments forecast now available. None the less, actual investments in mining and manufacturing are sure to be influenced in part by economic developments during the year.

The question therefore arises whether the forecast economic development for 1963 has any special features that could influence investments in mining and manufacturing in another, possibly more depressive, direction than that suggested by the Investment Survey, and also whether it is possible to chart the development tendencies that should make themselves felt over the slightly longer term, on into 1964. The decline in investments in 1963 suggested by the survey is not, in view of the high initial level in 1961 and 1962, enough in itself to cause any great anxiety as regards the future development of productivity and production. What would be alarming is if this appeared to be the beginning of a deeper and more persistent decline in industrial growth, which could be troublesome both in its immediate effects on employment and in its possible long term repercussions on future production capacity. How industry's propensity to invest develops in the future is bound, in all reason, to depend largely on the future market prospects and profitmaking ability.

The rough calculations presented above do not suggest any immediate marked general decline in the gross profits of firms or in their self-financing capacity. If the supply of credit remains as abundant in 1963 as it has become in the course of 1962, then we should not need to fear any further restrictive influence on investments in 1963, over and above that reflected in the investment survey. A certain restrictive effect would, however, be conceivable if firms showed a general unwillingness to continue to increase their borrowing on a large scale for another year or if such borrowing was generally hampered by a growing lack of acceptable securities. — Such considerations, however, would not seem to necessitate any further correction of the investment forecast.

All things considered, the Swedish economy seems likely to enjoy also next year the support of a rising international demand, or at least during the earlier part, which we can view with some clarity. The internal forces of our economy seem to be shifting, even more markedly than in 1962, towards housing and public investments and thus also in the direction of building and construction.

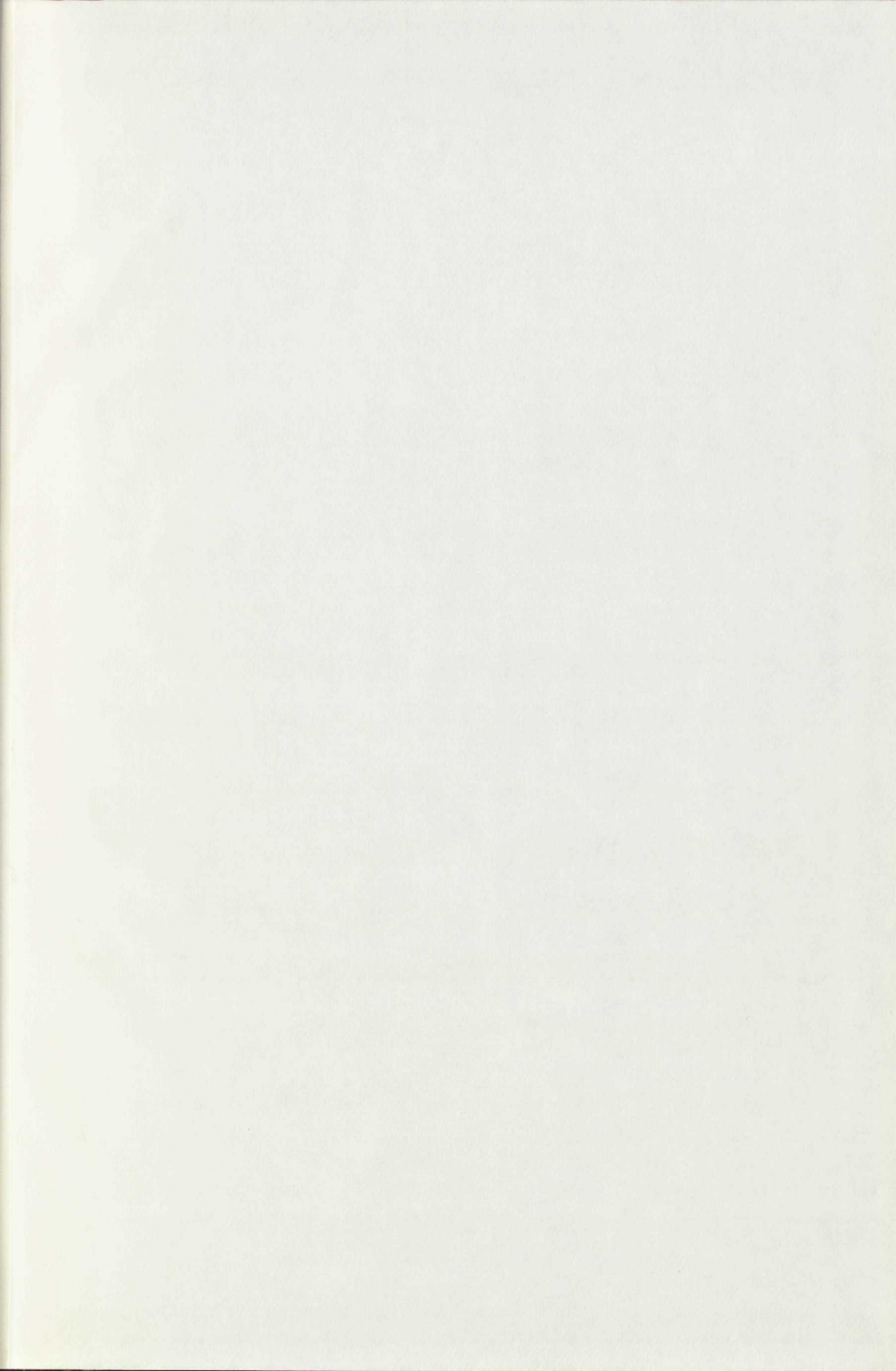
The reliability of the National Budget forecasts is naturally more limited for the latter part of the year, and this reservation applies with particular force to international developments and their effect on the Swedish economy.

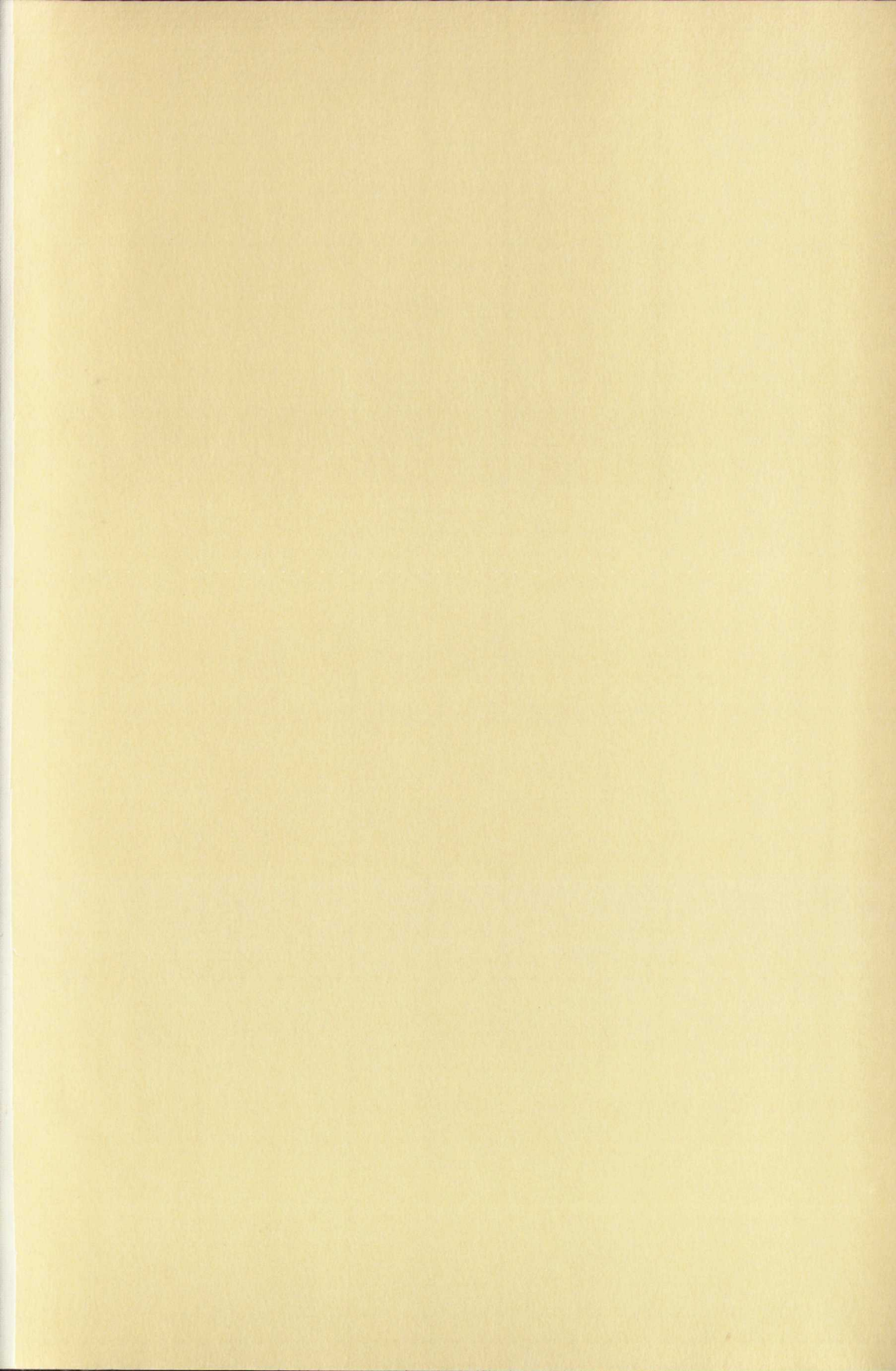
Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalans 1960—1962	3
	2. Bruttoinvesteringar 1960—1962	5
	3. Lagerförändringar inom statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1960—1962	6
	4. Privat konsumtion 1960—1962	7
	5. Bytesbalansen 1960—1962	8
III.	1. Industriproduktionen, säsongrensad 1961—1962	11
	2. Bruttonationalprodukt och efterfrågekomponenter i Västeuropa 1961—1963	12
	3. Konsumentpriserna 1961—1962	13
IV.	1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1961—1962	28
	2. Betalningsbalansen 1960—1963	29
	3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1961—1963	30
	4. Guld- och valutareserven december 1959—oktober 1962	31
V.	1. Produktionsprognos för olika näringsgrenar 1962—1963	38
VI.	1. Vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa i november 1961 och 1962	41
VII.	1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1961—1963	48
	2. Privat konsumtion 1961—1963	54
VIII.	1. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1958—1962	58
	2. Investeringsplaner inom industrin för 1963	59
	3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1963	60
	4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1963	64
	5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1962 till 1963	65
	6. Nedlagda byggnadskostnader för den reglerade sektorn (exkl. bostäder och kraftverk)	66
IX.	1. Kommunernas utgifter och inkomster 1962—1963	70
	2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963	72
X.	1. Kreditmarknaden 1961 och 1962	75
	2. Kreditmarknaden 1963	78
XI.	1. Preliminär försörjningsbalans för 1963	79

List of Tables

II. 1. Balance of resources 1960—62	3
2. Gross fixed investment 1960—62	5
3. Changes in inventories 1960—62	6
4. Private consumption 1960—62	7
5. Balance of current payments 1960—62	8
III. 1. Industrial production, seasonally adjusted 1961—62	11
2. Gross national product and demand categories in Western Europe 1961—63	12
3. Consumer prices 1961—62	13
IV. 1. Foreign trade by areas 1961—62	28
2. Balance of payments 1960—63	29
3. Foreign trade; value, volume and prices 1961—63	30
4. Gold and foreign exchange reserves, December 1959—October 1962 ..	31
V. 1. Production in different industries, forecast for 1962—63	38
VI. 1. Unemployed registered at the labour exchanges in November 1961 and 1962	41
VII. 1. Personal income and expenditure 1961—63	48
2. Private consumption 1961—63	54
VIII. 1. Number of flats in houses started, completed, and under construction 1958—62	58
2. Investment plans for 1963 in manufacturing and mining	59
3. Planned and realized investment in manufacturing and mining 1957—63	60
4. Investment plans for 1963 of municipalities	64
5. Total gross fixed investment, forecast for 1963	65
6. Building cost in the regulated sector (excluding flats and power- plants)	66
IX. 1. Income and expenditure of local governments 1962—63	70
2. Income and expenditure of central government 1961—63	72
X. 1. The credit market 1961 and 1962	75
2. The credit market 1963	78
XI. 1. Preliminary balance of resources for 1963	79

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1963. [8]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]

Inrikesdepartementet

Kommunalförbundens lånerätt. [2]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmö-
områdena. [5]